

Państwowa Szkoła Wyższa
im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

STANISŁAWA NAZARUK
JOANNA MARCHEL

Gotowość szkolna dzieci

Wyniki badań z wybranych przedszkoli
z terenu Białej Podlaskiej

Biała Podlaska 2016

Państwowa Szkoła Wyższa
im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

STANISŁAWA NAZARUK
JOANNA MARCHEL

Gotowość szkolna dzieci

**Wyniki badań z wybranych przedszkoli
z terenu Białej Podlaskiej**

Biała Podlaska 2016

Wydawca:

Państwowa Szkoła Wyższa
im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Recenzenci:

prof. nadzw. dr hab. Anna Klim-Klimaszewska
dr hab. Elżbieta Jaszczyszyn, prof. UwB

© Copyright by Wydawnictwo PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej,
Stanisława Nazaruk, Joanna Marchel

ISBN 978-83-64881-17-6

Nakład: 150 egzemplarzy

Liczba arkuszy wydawniczych: 6

Wydawnictwo PSW JPII
ul. Sidorska 95/97, p. 334R
21-500 Biała Podlaska
www.pswbp.pl

Skład, druk i projekt okładki:

Agencja Reklamowa TOP, ul. Toruńska 148, 87-800 Włocławek
tel.: 54 423 20 40, fax: 54 423 20 80, www.agencjatorp.p

Spis treści

Wstęp	5
-------------	---

ROZDZIAŁ I

ŚRODOWISKA WSPIERAJĄCE UDANY START DZIECKA W SZKOLE

1. Rodzina pierwszym środowiskiem rozwoju i wychowania dziecka	9
2. Cele i zadania przedszkola w przygotowaniu dzieci do podjęcia nauki w szkole podstawowej	12
3. Chronologia wieku przedszkolnego dziecka	15
4. Rozwój wybranych form aktywności dziecka w wieku przedszkolnym	16
5. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana dzieciom w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym	19

ROZDZIAŁ II

GOTOWOŚĆ DZIECKA DO PODJĘCIA NAUKI SZKOLNEJ

1. Istota i definiowanie pojęcia gotowość szkolna	23
2. Emocjonalno-społeczna gotowość dziecka do podjęcia nauki w szkole	27
3. Gotowość szkolna dziecka w zakresie rozwoju fizycznego	28
4. Dziecko umysłowo gotowe do podjęcia nauki w szkole	31
5. Gotowość dziecka do nauki czytania i pisanie	32
6. Gotowość do uczenia się matematyki	33

ROZDZIAŁ III

DIAGNOZA PRZEDSZKOLNA I JEJ ROLA W PRZYGOTOWANIU DZIECKA DO PODJĘCIA NAUKI SZKOLNEJ

1. Cele i warunki przeprowadzania diagnozy przedszkolnej	37
2. Najczęściej wykorzystywane metody w diagnozie przedszkolnej	41
3. Narzędzia badawcze stosowane przez nauczycieli w diagnozie przedszkolnej	45

ROZDZIAŁ IV**KOMPETENCJE DZIECI DO PODJĘCIA NAUKI W SZKOLE****PODSTAWOWEJ – PRZYKŁAD NAUCZYCIELSKIEJ DIAGNOZY 49**

1. Analiza kompetencji dzieci w świetle wyników nauczycielskiej diagnozy 49
2. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych 50
3. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisanie 52
4. Kształtowanie sprawności fizycznej i wychowanie zdrowotne 57
5. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych 60

ROZDZIAŁ V**ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ DIAGNOSTYCZNYCH 63**

1. Przedmiot i cel badań 63
2. Problemy i hipotezy badawcze oraz ich wskaźniki 65
3. Metody, techniki i narzędzia badawcze 67
4. Teren badań, dobór próby i charakterystyka badanych osób 71

ROZDZIAŁ VI**GOTOWOŚĆ SZKOLNA DZIECI PIĘCIOLETNICH I SZEŚCIOLETNICH****W ŚWIEŹLE WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH 77**

1. Wybór testów do analiz statystycznych 77
2. Podstawowe dane badanej populacji dzieci 79
3. Statystyki opisowe skali gotowości szkolnej w badanej grupie dzieci 80
4. Zbadanie istotności różnic za pomocą wybranych testów statystycznych 87
5. Analiza jakościowa wyników gotowości szkolnej 91

Zakończenie 101

Bibliografia 105

Wstęp

Celem monografii, którą adresujemy głównie do studentów kierunku pedagogika, jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakie w rzeczywistości są możliwości rozwojowe dzieci 5- i 6-letnich tuż przed rozpoczęciem przez nie edukacji szkolnej. W trakcie prowadzenia badań okazało się, niestety nie po raz pierwszy, że nie merytoryczne argumenty i fakty dotyczące gotowości szkolnej dzieci, a zmieniająca się rzeczywistość polityczna determinuje decyzje dotyczące edukacji. Mimo zawirowań organizacyjnych jakie ponownie czekają maluchów i ich rodziców 1 września 2016 roku, zdiagnozowanie możliwości rozwojowych dzieci w sposób obiektywny i niezależny od innych niż merytoryczne uwarunkowania, stanowiło główne założenie opracowania.

Powszechnie wiadomo, że pierwsze lata życia dziecka decydują o jego rozwoju i dalszych losach. Wtedy kształtują się jego możliwości intelektualne i rozwija się większość wrodzonych predyspozycji, w tym także zdolność uczenia się. Dlatego działania edukacyjne, szczególnie istotne na tym etapie rozwoju, oddziaływania wychowawcze, stymulowanie rozwoju intelektualnego i społecznego dziecka przynoszą najlepsze rezultaty w okresie przedszkolnym. Wymieniony okres jest szczególnie istotny ze względu na zapobieganie ewentualnym trudnościom wychowawczym, niwelowaniu dysharmonii rozwojowych, a także na wyrównywaniu zaniedbań środowiskowych. Postawy i umiejętności, które dzieci wynoszą z przedszkola, procentują w szkole lepszymi wynikami w nauce, a w dorosłym życiu lepszym funkcjonowaniem społecznym i zawodowym. Mając na uwadze w skrócie zarysowane powyższe fakty, należy stwierdzić, że edukacja przedszkolna we współczesnym świecie stała się prawie tak samo ważna i niezbędna do rozwoju dziecka jak edukacja szkolna. Obecnie spotykamy się z informacjami o potrzebie kształtowania kluczowych kompetencji dziecka już w wieku przedszkolnym, a w związku z tym ranga przedszkola ciągle wzrasta.

Wszystkie dzieci rozpoczynające edukację szkolną powinny reprezentować określony w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego*¹ poziom wiadomości i umiejętności z różnych dziedzin edukacji. Praca rozpoczęta w przedszkolu, będzie kontynuowana na I etapie edukacyjnym czyli edukacji wczesnoszkolnej. Dziecko rozpoczynając naukę w szkole podstawowej, zaczyna zmieniać swoje dotychczasowe życie, z bycia małym dzieckiem staje się poważnym uczniem. Z własnego doświadczenia wiemy, że

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowane 18 czerwca 2014 r. Dz. U. z 2014 r., poz. 803, zał. 1.

przed dzieckiem, które po raz pierwszy przychodzi do szkoły, stoją nowe wyzwania, wynikające ze zmian wielu sytuacji, głównie: edukacyjnych, wychowawczych, środowiskowych, rówieśniczych. Wielość zmian może zachwiać jego poczuciem bezpieczeństwa. Wydarzenie to, nie może być szokiem dla samego dziecka i jego rodziców.

W kontekście wymienionej sytuacji, przedstawionej z konieczności w skrócie, widoczne są zadania jakie ma do wykonania przedszkole. Główne zadanie to przygotowanie dziecka do zmian jakie czekają na nie w szkole. Ważne jest, aby dziecko było gotowe na te zmiany. Jego rozwój umysłowy, fizyczny, emocjonalny, społeczny musi osiągnąć taki poziom, aby sprostać temu wyzwaniu.

Zainteresowania dziecka powinny być ukierunkowane nie tylko na naukę, powinno mieć ukształtowane poczucie obowiązku, umieć podporządkować się poleceniom nauczyciela, umieć współdziałać w grupie rówieśniczej, powinno być przystosowane do wymagań szkoły i kontynuowania nauki w szkole podstawowej. Kształtowana w przedszkolu osobowość dziecka, zdolności poznawcze, umysłowe, postawy moralne i społeczne powinny pozwolić mu osiągnąć gotowość szkolną. Dzieci, które uczęszczają do przedszkola zdobywają wiedzę, umiejętności i kompetencje, które będą podstawą w dalszym rozwoju szkolnym. Ważne jest, aby pierwszy kontakt ze szkołą nie był zniechęcający dla przyszłego ucznia. Tu należy wskazać na ogromną rolę, którą ma do odegrania nauczyciel przedszkola, a mianowicie przygotowania dziecka do udanego startu w szkole.

Zarysowane we wstępie zagadnienia związane z gotowością szkolną dziecka, zawarte są w sześciu rozdziałach niniejszego opracowania. Szczególną uwagę zwrócono na kwestie związane z procesem realizacji głównych celów wychowania przedszkolnego sformułowanych w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* z 30 maja 2014 roku. W piątym rozdziale, najważniejszym z punktu widzenia metodologicznych założeń badań, określono cel i przedmiot badań tj. poznanie stopnia gotowości szkolnej dzieci 5- i 6-letnich z wybranych przedszkoli z terenu Białej Podlaskiej. Określono problemy i hipotezy badawcze zakładając, że stopień gotowości szkolnej u dzieci pięcioletnich i sześcioletnich może być zadawalający. Założono, że przeprowadzenie diagnozy przedszkolnej określi, czy i na ile dziecko poradzi sobie w klasie pierwszej, czy będzie w stanie opanować wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej. Przyjęto, że wyniki diagnozy mogą służyć wszystkim podmiotom odpowiedzialnym za edukację wczesnoszkolną, a w szczególności studentom, którzy w przyszłości chcą podjąć pracę na stanowisku nauczyciela wychowania przedszkolnego.

W ostatnim rozdziale pracy zaprezentowano wyniki badań i przedstawiono opracowania statystyczne wyników punktowych uzyskanych w badanej grupie dzieci liczącej około 500 osób. Zastosowano narzędzie badawcze tzw. Arkusz Skali Gotowości Szkolnej². Za pomocą testów statystycznych U Manna-Whitneya i Kruskala-Wallisa zbadano istotność różnic. W zakończeniu pracy dokonano weryfikacji hipotez badawczych oraz przedstawiono wnioski z przeprowadzonych statystycznych analiz ilościowych i jakościowych oraz konkluzje, które mogą być przyczynkiem do pogłębienia refleksji pedagogicznej nad gotowością szkolną, w szeroko rozumianym kontekście rozwoju dziecka, nie tylko z punktu widzenia nauczycieli przedszkoli, studentów, pedagogów ale i rodziców.

Jednocześnie autorki zdają sobie sprawę, że prezentowane opracowanie nie wyczerpuje szerokiej problematyki gotowości szkolnej, którą można rozpatrywać na wielu płaszczyznach i w kontekście wielości i jakości czynników determinujących ten proces.

W tym miejscu należy podkreślić, że publikacja powstała dzięki środkom pozyskanym z grantu na badania własne Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Autorki dziękują dyrekcjom przedszkoli bialskich i nauczycielom za okazaną pomoc i życzliwość, dzięki którym możliwe było zorganizowanie i sprawne przeprowadzenie badań. Dziękują również recenzentkom pracy dr hab. Annie Klim-Klimaszewskiej i dr hab. Elżbiecie Jaszczyszyn za cenne wskazówki.

² A. Frydrychowicz i in., *Skala gotowości szkolnej*, Warszawa, Wydawnictwo Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, 2006.

Summary

Statutory provisions obliging five-year-old children to have a year preparation in so-called zero unit in nurseries or primary schools and lowering school age of children from seven to six years provoked a stormy public debate, which goes far beyond the environment's most interested in the problems of school and family. Different social and political groups loudly argued and still argue its position in support of both government proposals for the change, as well as negating and criticizing it. Among the many critical voices, particularly noteworthy is the voice of the parents who pay attention to the fact that in this way childhood is reduced, and that the five-year-old preschooler cannot cope with the challenges of education as a six-year-old pupil in school. The objections of the part of parents against sending six-year-old children to school even took the form of a mass social movement under the catchword "Save the children".

The purpose of this study in no way was siding with one party in a public discussion on the lowering of school age of children. The authors meant primarily to answer the question of what, in fact, are the possibilities of development in five-year-old and six-year-old children. Diagnosis of these capabilities in an objective and independent of other than substantive considerations, was the main assumption of the study.

The monograph was created thanks to funds obtained from a grant to own research of Higher State School of Pope John Paul II in Biała Podlaska. The authors thank the managements and teachers of nurseries in Biała Podlaska for their help and kindness, through which it was possible to organize and conduct research smoothly. Also, they wish to thank to the reviewers of the study: Associate Prof. Anna Klim-Klimaszewska and Associate Prof. Elżbieta Jaszczyszyn for valuable clues.

Rozdział I

Środowiska wspierające udany start dziecka w szkole

1. Rodzina pierwszym środowiskiem rozwoju i wychowania dziecka

W tym rozdziale zostanie przedstawione zagadnienie przygotowania dziecka do podjęcia nauki w I klasie szkoły podstawowej. Jak pisze autorka programu edukacji przedszkolnej Aldona Kopik: „Ponieważ profil rozwoju każdego dziecka wstępującego do szkoły jest nieco inny, a różnice pomiędzy dziećmi bywają bardzo wyraźne, zatem znajomość zagadnień związanych z gotowością i jakością startu szkolnego jest niezbędna każdemu nauczycielowi, rodzicowi, terapeutce”³.

Rodzina stanowi najlepsze środowisko rozwojowe i wychowawcze dla dziecka, ponieważ „dostarcza w zasadzie wszystkich bodźców potrzebnych do prawidłowego psychicznego i fizycznego rozwoju, kształtuje wzory zachowania się dziecka oraz podstawowe motywacje jego postaw wobec ludzi, przedmiotów, procesów i zjawisk otaczającego świata”⁴. Rodzina to pierwsze i podstawowe środowisko życia i wychowania dziecka, to wartość, która ma wielkie znaczenie w rozwoju dziecka. Środowisko to umożliwia dziecku długotrwały proces wychowawczy, w którym realizuje się

³ A. Kopik (red.), *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006. Diagnoza badanych sfer rozwoju*, Kielce, Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., 2007, s. 11.

⁴ J. Rembowski, *Postawy uczuciowe dzieci wobec dorosłych członków rodziny*, w: M. Ziemska (red.), *Rodzina i dziecko*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1980, s. 215.

w sposób naturalny przez codzienne życie, bezpośredni kontakt z członkami rodziny. Dziecko zdobywa podstawową wiedzę o otaczającej nas rzeczywistości, uznawanych przez najbliższych wartościach, obowiązujących normach, rozwija swoje umiejętności, zdolności, zainteresowania. Rodzina to pierwsza grupa społeczna, która wpływa na socjalizację dziecka. Wzajemne kontakty w rodzinie zależą od wielu czynników, do głównych z nich należy wymienić: postawy rodzicielskie, cechy osobowości rodziców, wiek i wykształcenie rodziców oraz normy wychowawcze panujące w danej rodzinie.

Środowisko rodzinne wpływa na dziecko w sposób dwojaki, poprzez świadomą pracę wychowawczą i oddziaływania niezamierzone. Postawy rodzicielskie, przeszłość rodzinna, stosunek do innych, to ważne elementy życia rodzinnego, ukształtowane w przeszłości, w rodzinach macierzystych. Rodzice jako wychowawcy swoich pociech, powinni ułatwić im poznanie otaczającej rzeczywistości, umożliwiając obserwację, integrację wszystkich środowisk, w których dziecko będzie przebywało.

W aspekcie udanego startu dziecka w szkole wydaje się uzasadnione zwrócenie szczególnej uwagi na włączenie rodziców do edukacji dziecka, tak aby przyczynili się do pobudzenia jego wszechstronnego rozwoju, poczucia przynależności do rodziny i wzmacniania więzi rodzinnych. Uwaga rodziców powinna być skupiona na usamodzielnianiu się dziecka, powinni oni budzić w nim wiarę we własne możliwości, motywować do dalszej pracy oraz mieć pozytywny stosunek do obowiązków, które ma do wykonania. Rodzice ukierunkowując rozwój dziecka, wspierają jego rozwój intelektualny, rozwój charakteru, ułatwiając mu przygotowanie do podjęcia nauki szkolnej. Zatem czynnikami bez wątpienia stymulującymi rozwój dziecka jest rodzina.

Jak pisze Elżbieta Jaszczyszyn, każdy z rodziców: „(...) może być sprzymierzeńcem w procesie włączania dziecka do społeczności szkolnej i realizowania przez niego zadań rozwojowych”⁵. W przygotowaniu dziecka do podjęcia nauki w szkole szczególną rolę odrywa „edukacja dla zaufania” prowadzona w rodzinie. Istotą tej edukacji są przekonania na temat szkoły, nauczycieli w niej pracujących oraz przyszłej klasy i oparte na nich działania. Rodzice: „(...) rozpoznają sprawę rozpoczęcia edukacji w szkole przeważnie w klimacie zaufania dla innych. Decydują się na zaufanie, bo poszukują dla siebie i dziecka ludzi przychylnych, solidnych i godnych zaufania. Wiedzę na ich temat uzyskują bezpośrednio sami lub wchodzą w jej posiadanie dzięki innym ludziom, a następnie poddają ją testowi praktyki

⁵ E. Jaszczyszyn, *Oczekiwania sześciolatków i ich rodziców w stosunku do szkoły a realia realizacji obowiązku szkolnego*, Białystok, Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, 2010, s. 33.

– podejmują decyzję o oddaniu dziecka pod opiekę instytucji, a w niej, o ile to możliwe, wybranej osobie”⁶.

Ewa Jarosz wymienia i opisuje czynniki związane z rodziną, takie jak: „warunki materialne – poziom dochodu, sytuacja mieszkaniowa, zaspokajanie potrzeb dziecka, czy będzie właściwie się odżywiało, miało odpowiednią do pór roku odzież, czy będzie miało warunki do nauki, odpoczynku, zabawy; warunki kulturalne – poziom wykształcenia rodziców, kultura języka rodziny, zasady wychowania, sposoby spędzania czasu wolnego. Warunki kulturalne i wykształcenie rodziców wpływają na rozwój intelektualny oraz osiągnięcia uczniów. Rodzice wykształceni wykazują duże zainteresowanie problemami szkolnymi, mają wobec dzieci większe aspiracje i wymagania, pobudzają dziecko do zdobywania osiągnięć; warunki społeczno-psychologiczne – to struktura rodziny, osobowość rodziców, stosunki między rodzicami, postawy rodziców wobec dzieci”⁷.

Na istotny wpływ rodziny w rozwoju dziecka zwrócili uwagę autorzy raportu *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006. Diagnoza badanych sfer rozwoju*, w którym czytamy: „O kondycji rodziny i zdolności pełnienia przypisanych jej funkcji decyduje wiele czynników, takich jak: struktura rodziny, wykształcenie i zawód rodziców, liczba dzieci w rodzinie, warunki materialne i mieszkaniowe czy też poziom świadomości pedagogicznej rodziców. Warunki te są inne w rodzinach zamieszkałych w mieście, a inne w rodzinach żyjących na wsi. Dotychczasowe badania dowodzą, że dzieci wiejskie są znacznie gorzej przygotowane do podjęcia obowiązków szkolnych od swoich rówieśników z miasta”⁸.

Wpływ rodziców na dziecko ma rozległy zasięg, wpływa na rozwój poznawczy, na obraz samego siebie. Zaangażowanie rodziców w wychowanie dziecka mają decydujący wpływ na przyszłe losy dziecka. Rodzice mogą sami obserwować postępy w rozwoju dziecka w środowisku domowym, w czasie zabawy, w czasie samodzielnie wykonywanych obowiązków domowych. Widząc braki są w stanie korygować postępowanie dziecka, rozwijać zainteresowania i uzdolnienia poprzez wspólne spędzanie czasu wolnego, wzbogacanie słownictwa poprzez rozmowy, po przez komunikację kształtującą wymowę. Wychowanie w prawidłowo funkcjonującej rodzinie, która jest ostoją dla dziecka, stymuluje prawidłowy jego rozwój. Dziecko rozwija się w atmosferze miłości, w warunkach pozwalających zaspokoić podstawowe potrzeby, zainteresowania. Wsparcie rodziców, rodziny

⁶ *Ibidem*, s. 40.

⁷ E. Jarosz, *Wybrane obszary diagnozowania pedagogicznego*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2001, s. 77.

⁸ A. Kopik (red.), *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006. Diagnoza badanych sfer rozwoju*, Kielce, Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., 2007, s. 10.

to dobra wróżba na przyszłość, dziecko ma poczucie, że zawsze, w każdej sytuacji może liczyć na najbliższych.

2. Cele i zadania przedszkola w przygotowaniu dzieci do podjęcia nauki w szkole podstawowej

Głównym celem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie rozwoju i wczesna edukacja dzieci od trzeciego roku życia do rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej. W Polsce pojęciem „wychowanie przedszkolne” określa się wychowanie dzieci w okresie życia, poprzedzającym ich naukę szkolną.

Wychowanie przedszkolne zapewnia wielostronny rozwój fizyczny i psychiczny dziecka, przyspiesza rozwój poznawczy, mowę, myślenie oraz działanie. Jest to istotny etap wychowania i znaczący dla dalszych losów edukacyjnych oraz życiowych wychowanków. Fundamentalnym „celem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie i orientacja rozwoju dziecka adekwatna do jego wrodzonych możliwości rozwojowych w relacjach ze środowiskiem społeczno-kulturowym i przyrodniczym”⁹.

W kontekście udanego startu szkolnego, należy wskazać na istotną rolę wychowania przedszkolnego, którego głównym celem jest wszechstronny rozwój osobowości dziecka w taki sposób, aby dobrze przygotować je do szkoły. Dlatego w *Ustawie o systemie oświaty* znajdujemy zapis, że każdy pięcioletek jest zobowiązany odbyć roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolu, oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego¹⁰. Wymieniona Ustawa zobowiązuje przedszkole do realizacji programu wychowania, który uwzględnia *Podstawę programową wychowania przedszkolnego*. Zjawisko to jest powszechne i zapewnia co najmniej pięciogodzinne bezpłatne nauczanie¹¹. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że niezależnie od formuły organizacyjnej wychowania przedszkolnego (przedszkole, punkt przedszkolny) oraz miejsca jej realizacji, placówki muszą zrealizować pełny zakres podstawy programowej¹², aby dzieci mogły uzyskać odpowiednie przygotowanie do podjęcia nauki w szkole. Wychowanie przedszkolne powinno zapewnić

⁹ A. Łada-Grodzicka, E. Bełczewska i in., *ABC Program wychowania przedszkolnego XXI wieku*, Warszawa, WSiP, 2000, s. 155.

¹⁰ Zob. *Ustawa o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991 r. ze zmianami wynikającymi z ustawy z 19 marca 2009 r., Dz. U. Nr 56, poz. 458.

¹¹ *Ibidem*, poz. 458.

¹² Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, opublikowane 18 czerwca 2014 r. Dz. U. z 2014 r., poz. 803, zał. 1.

przygotowanie dziecka do podjęcia nauki w szkole i od tego będą zależały jego sukcesy w późniejszej edukacji. Zatem wypada docenić wychowanie przedszkolne w edukacji najmłodszego pokolenia, ponieważ wiek przedszkolny rzutuje na rozwój i przyszłe losy człowieka. Przedszkole i osoby w nim pracujące spełniają ważną rolę w edukacji małego dziecka, rozbudzają pierwsze zainteresowania, dają równe szanse wszystkim dzieciom na rozwinięcie indywidualnych cech charakteru, poznanie zasad i norm obyczajowych. Należy podkreślić znaczenie wychowania przedszkolnego jako najlepszego sojusznika rodziny, w wielu przypadkach jedyne środowisko, w którym dziecko może się rozwijać w sposób prawidłowy.

Przedszkola, punkty przedszkolne i inne formy wychowania przedszkolnego zobowiązane są do realizacji głównych celów wychowania przedszkolnego, które zostały sformułowane w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego z dnia 30 maja 2014 roku*¹³ i odnoszą się do wszystkich obszarów działalności edukacyjnej przedszkola.

Cele wychowania przedszkolnego to m.in.:

1. wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
2. budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co dobre, a co złe;
3. kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
4. rozwijanie umiejętności społecznych dzieci, które są niezbędne w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;
5. stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o zróżnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
6. troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną; zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
7. budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób przemyślany dla innych;
8. wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiadania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;

¹³ *Ibidem*, poz. 803.

9. kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej;
10. zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej¹⁴.

Należy zwrócić uwagę i podkreślić rolę wyznaczników gotowości do nauki szkolnej. Wprowadzane zmiany¹⁵ w systemie edukacji, a zwłaszcza w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej – inaczej konkretyzują to, co dzieci mają wiedzieć i umieć, aby mogły pomyślnie rozpocząć naukę w szkole podstawowej. Na pierwszym miejscu należy wymienić *Podstawę programową wychowania przedszkolnego*¹⁶, wybrany przez nauczyciela autorski program edukacyjny¹⁷ i pakiety zeszytów ćwiczeń. Istotne znaczenie mają bowiem czynniki, takie jak:

- warunki, w jakich odbywa się edukacja dzieci w danej szkole, wyposażenie klasy, szatni, świetlicy, w której dzieci mogą przebywać po lub przed zajęciami;
- organizacja nauki w szkole podstawowej, np. zaplanowanie zajęć w klasie na pierwszej lub drugiej zmianie;
- regulamin szkolny;
- wymagania i oczekiwania ustalone przez nauczyciela wobec dzieci i ich rodziców.

Podstawa programowa zobowiązuje nauczycieli przedszkoli do przeprowadzania diagnozy gotowości szkolnej do podjęcia nauki w szkole. Badanie takie odbywa się na początku roku szkolnego poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie pierwszej szkoły podstawowej i na końcu roku szkolnego. Nauczyciele gromadzą dane o rozwoju dziecka w indywidualnych arkuszach, te dane pozwalają określić poziom gotowości szkolnej każdego dziecka. Zebrane dane obejmują różne sfery rozwojowe dziecka począwszy od społeczno-emocjonalnej, przez fizyczną do poznawczej. Analiza wyników pokazuje mocne i słabe strony w rozwoju dziecka oraz obszary, które należy wspomagać i usprawniać, by rozwój był bardziej efektywny i przyniósł lepsze rezultaty.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego przekazują rodzicom wyniki diagnozy o stanie gotowości szkolnej ich dziecka. Natomiast czy rodzi-

¹⁴ *Ibidem*, poz. 803.

¹⁵ Na przykład zmiany wprowadzone przez Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23.12.2003 r., a także obniżenie wieku rozpoczynania przez dzieci nauki szkolnej.

¹⁶ Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej...*, *op. cit.*, poz. 803.

¹⁷ Według obecnie obowiązujących standardów – program taki stanowi konkretyzację i rozszerzenie celów oraz treści zawartych w obowiązującej podstawie programowej.

ce przekaza ją wychowawcy klasy pierwszej do której będzie uczęszczało ich dziecko, to już zależy wyłącznie od ich woli. W świetle obowiązujących przepisów prawa oświatowego przedszkola nie mają obowiązku przekazywania informacji z badania gotowości szkolnej do szkoły podstawowej w której dzieci podejmą naukę. „Szkoła jest podstawowym ogniwem edukacji współczesnego człowieka. Jej zadanie polega na wprowadzaniu dzieci w tradycję i kulturę oraz kształtowaniu ich systemu wartości, wyposażaniu w wiedzę i umiejętności. Warunkiem prawidłowego przebiegu procesu uczenia się i dobrego funkcjonowania dziecka w roli ucznia jest dobry poziom kompetencji rozwojowych, a tym samym osiągnięcie przez dzieci gotowości szkolnej. Właściwe przygotowanie dziecka do rozpoczęcia nauki oraz właściwe przygotowanie szkoły na przyjęcie ucznia jest warunkiem koniecznym do osiągnięcia sukcesu”¹⁸.

3. Chronologia wieku przedszkolnego dziecka

Według polskich psychologów rozwojowo wiek dziecka od 3 do 6 roku życia określa się jako wiek przedszkolny¹⁹. Istnieje różnica pomiędzy wiekiem rozwojowym dziecka, a wiekiem dziecka rozpoczynającego naukę w I klasie szkoły podstawowej, ponieważ dzieci 6-letnie zgodnie z obowiązującym prawem oświatowym, będą już uczniami, a nie przedszkolakami.

Wychowanie przedszkolne to pierwszy etap edukacji, który obejmuje dzieci w wieku między 3. a 6. rokiem życia. Przy ustalaniu granic wieku dziecka uwzględnia się pewne cechy, które są wspólne i charakterystyczne dla wszystkich dzieci w tym okresie rozwojowym, mimo istniejących różnic indywidualnych i środowiskowych²⁰. Należy jednak zwrócić uwagę, że w Polsce granice wieku chronologicznego dziecka uległy zmianie, szczególnie górna granica została zmieniona do lat pięciu²¹. Z takim zapisem spoty-

¹⁸ A. Kopik (red.), *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006. Diagnoza badanych sfer rozwoju*, Kielce Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., 2007, s. 10.

¹⁹ A. I. Brzezińska, *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2007; A. Birch, *Psychologia rozwojowa w zarysie. Od niemowlęctwa do dorosłości*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011; B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Wiedza z psychologii rozwoju człowieka w praktyce społecznej*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2012.

²⁰ M. Kiełar-Turska, *Wczesne dzieciństwo*, w: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, t. 2, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000; A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika Przedszkolna, Nowa podstawa programowa*, Warszawa Instytut Wydawniczy ERICA, 2010, s. 39.

²¹ Od 1 września 2014 r. dzieci sześciolatnie w Polsce urodzone w pierwszej połowie roku objęto obowiązkiem szkolnym, zaś urodzone w drugiej połowie roku – decyzję o podjęciu nauki w szkole podejmują rodzice, natomiast od 1 września 2015 r. – wszystkie dzieci sześciolatnie objęto obowiązkiem szkolnym.

kamy się obecnie w polskim prawie oświatowym. Zatem pisząc o dziecku w wieku przedszkolnym, będziemy mieli na uwadze jego wiek od 3. do 5. lat. W tym miejscu należy zaznaczyć, że nie we wszystkich krajach europejskich spotykamy się z identycznym wiekiem przedszkolnym: w Danii dzieci w wieku 3-7 lat uczęszczają do przedszkoli, we Francji w wieku 3-6 lat, w Szwecji w wieku 1-7 lat, we Włoszech 3-6 lat, w Belgii od 3 do 6 lat.

4. Rozwój wybranych form aktywności dziecka w wieku przedszkolnym

Wiek przedszkolny uznawany jest przez pedagogów za wiek zabawy, ponieważ zabawa jest główną i naturalną formą działalności dziecka. W tym czasie zmieniają się zarówno sposób zabawy, jak i obszary zaangażowania dziecka w zabawę. Zabawa jest przede wszystkim pretekstem do poznawania świata, siebie i innych ludzi, a także do ćwiczenia reguł społecznych i zasad współpracy z innymi ludźmi. Podczas zabawy dziecko nabywa nowe umiejętności związane z podejmowanymi działaniami i organizowaniem własnej aktywności.

Jak pisze Joanna Matejczuk: „w wieku przedszkolnym obserwujemy ewolucję zabawy, którą możemy opisać jako przejście: od zabawy „na serio” przez zabawę „na niby” do zabawy z regułami. W efekcie dzięki doświadczeniom wyniesionym z zabawy dziecko staje się bardziej gotowe do podjęcia zadań w obszarze nauki i pracy”²².

Obserwując dziecko w trakcie zabawy możemy je poznać, w szczególności jego sposób myślenia, mowę, uspołecznienie i stopień samodzielności w rozwiązywaniu problemów. W zabawie znajduje odbicie wewnętrzny świat wartości dziecka: jego potrzeby, uczucia i wiedza o otaczającym go świecie. Zabawa to przyjemność. W trakcie zabawy dziecko doznaje wielu emocji i wzruszeń np. radości lub smutku, zadowolenia lub wstydu. Wszelkie doświadczenia, są w zabawie przekształcane w sposób twórczy²³.

Zabawa w wieku przedszkolnym przybiera różnorakie i bogate formy. Jest czynnością samodzielną i twórczą. Typowymi dla tego okresu są zabawy: ruchowe, konstrukcyjne, tematyczne dydaktyczne czy badawcze.

Okres przedszkolny to również czas wielkiego tworzenia: rysowania, lepienia, wycinania, malowania. Jest to z jednej strony jeszcze jeden rodzaj zabawy, z drugiej strony to możliwości dla ćwiczenia symbolicznego

²² J. Matejczuk, *Rozwój dziecka, wiek przedszkolny*, w: A. I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, Seria I, T.2, Warszawa, Wydawnictwo IBE, 2014, s. 20.

²³ M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa, WSiP, 1992, s. 207.

reprezentowania rzeczywistości. Za pomocą sztuki (najczęściej rysunku) dziecko uczy się symbolicznie odzwierciedlać rzeczywistość. Według Marii Żebrowskiej do zabaw można zaliczyć zajęcia manipulacyjno – konstrukcyjne, malowanie, lepienie z plasteliny czy gliny ponieważ podejmowane są dla przyjemności²⁴.

Dziecku sprawia przyjemność i satysfakcję pozostawianie śladów własnych czynności ruchowych na papierze czy innym dostępnym materiale. Dziecko zajmuje się rysunkiem już od najwcześniejszych lat, kiedy brakuje mu jeszcze słów, by móc wyrazić co czuje, robi to za pomocą ołówka, kredki przelewając swoje emocje na papier.

Dziecięce rysunki umożliwiają nam dorosłym spojrzenie na otaczający świat oczami małego twórcy. Spod nieokreślonych linii wyłania się obraz dziecięcej radości lub może krzyku i niepokoju. Swą spontanicznością, świeżym spojrzeniem, czystością duchową dziecko ma dla dorosłego przesłanie, które prawidłowo odczytane będzie stanowiło kamień milowy w jego rozwoju.

Twórczość plastyczna odpowiednio prowadzona w przedszkolu odgrywa olbrzymią rolę w dalszej edukacji małego dziecka. Właściwie dobrane zajęcia powodują u malucha pobudzenie wrażliwości estetycznej, rozwój jego umysłu, charakteru, woli, rozwój manualny jak i pełniejszy rozkwit jego osobowości. U małych dzieci rysowanie, wycinanie, lepienie obok zabawy należy do twórczych form ich działalności, które z kolei aktywizują dziecko i przyczyniają się do jego wszechstronnego rozwoju fizycznego i umysłowego²⁵.

Obserwacje twórczych aktywności dzieci pokazały, że najczęstszym zjawiskiem w ekspresyjnej i spontanicznej ich działalności jest oprócz zabawy – twórczość plastyczna. Swoją powszechnością dominuje ona nad ekspresją muzyczną, literacką a nawet przewyższa ona twórczość konstrukcyjno – techniczną.

Rysunek dziecka określany jest jako przesłanie oraz swobodna czynność, wyrażająca się w języku spontanicznym. Opowiada on, przemawia do nas, wyjaśnia wszystko czego samo nie potrafi przekazać werbalnie. Analiza jego rysunku dostarcza bardzo cennej wiedzy wychowawcom, a przede wszystkim rodzicom i oczywiście wszystkim tym, którzy za cel główny stawiają sobie zrozumienie dziecka, chcąc przybliżyć się do niego w celu lepszego ukierunkowania go²⁶.

²⁴ M. Żebrowska, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1986, s. 433.

²⁵ J. Matejczuk, *Rozwój dziecka, wiek przedszkolny*, w: A. I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, Seria I, T.2, Warszawa, Wydawnictwo IBE, 2014.

²⁶ S. Chermet-Carroy, *Zrozum rysunki dziecka, czyli jak interpretować rysunki małych dzieci*, Łódź, Wydawnictwo „Ravi”, 2005, s. 7.

Rysunek dziecka jest też oznaką jego intelektualnej dojrzałości. W trakcie wykonywania rysunku dziecko „żywo” myśli nad swoim dziełem, stopniowo urozmaica jego treść, jak również formę wykonania, wprowadzając coraz to nowe elementy i szczegóły. Następuje powiązanie procesów myślenia z pracą ręki, co sprawia, że tego rodzaju czynność, działalność staje się ważnym niewerbalnym środkiem do poznania otaczającego dziecko świata²⁷.

Gdy dziecko kończy trzeci rok życia, w jego rysunkach można dostrzec już pewne podobieństwo do konkretnego przedmiotu, które chciało narysować. Na początku jego bazgroły są jakby ogólnym symbolem przedmiotów, tak wieloznacznym, że prawie każdą rzecz można podstawić pod ten symbol. Dopiero z tego ogólnego symbolu zaczynają wyłaniać się schematy, aż wreszcie da się zauważyć konkretną rzecz w mniej lub bardziej rzeczywisty sposób²⁸. W trakcie rysowania ujawniają się podstawowe procesy myślowe. Dziecko dokonuje bardzo prostych obserwacji widzianych przedmiotów. Poznania rzeczywistości rozpoczyna się właśnie od wrażeń i spostrzeżeń, które istota ludzka zdobywa w trakcie obserwacji, a następnie poprzez konkretne działanie²⁹.

W czwartym roku życia świadomość dziecka o otaczającym go świecie jest znacznie większa. W jego rysunkach zaczyna pojawiać się wszystko to, co nowego poznało, zauważyło, lub to, co go bardzo zainteresowało. Zaczyna przedstawiać otaczający go świat: domy, drzewa, kwiaty, ptaki itp. W tym czasie następuje u dziecka utożsamianie się z najbliższym otoczeniem. Ponieważ jest zazwyczaj blisko związane z matką, to najczęściej na rysunkach przedstawia ją i siebie. Jeśli u malca następuje prawidłowy rozwój wówczas wszystkie postacie na jego rysunkach są uśmiechnięte. Jeśli rysuje postacie odmiennych płci wyraźnie zaczyna różnicować ich stroje³⁰.

Okolo piątego roku życia mały twórca ma już pełną świadomość otaczającej go rzeczywistości, w swoich rysunkach przedstawia już nie tylko to, co widzi, lecz również to, co wie. Dzięki obserwacjom natury potrafi już dobrać odpowiednio właściwe danym przedmiotom lub postaciom kolory. Jednak nie postrzega jeszcze trójwymiarowości przestrzeni i dlatego na rysunkach przedstawia ją jeszcze płasko³¹.

²⁷ B. Hornowski, *Badania nad rozwojem psychicznym dzieci i młodzieży na podstawie rysunku postaci ludzkiej*, Wrocław – Warszawa – Kraków, Wydawnictwo Ossolineum, 1970, s. 111.

²⁸ *Ibidem*, s. 112.

²⁹ B. Hornowski, *Analiza psychologiczna skali J.C. Ravena*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1970, s. 39.

³⁰ A. Kalbarczyk, *Najważniejsze lata, czyli jak rozumieć rysunki małych dzieci*, Kraków, Oficyna Wydawnicza Impuls, 2007, s. 53-57.

³¹ *Ibidem*, s. 63-64.

W okresie szóstego roku życia dziecko wchodzi w fazę tak zwanych schematów płaszczyznowych. Okres ten jest nazywany ekspresją swobodną. W tym też czasie następuje w rysunkach małego twórcy próba wiązania postaci ludzkiej i zwierzęcej w scenę rodzajową, gdzie następuje pojawienie się akcji o symbolicznym znaczeniu. Dziecko używa już żywych, czystych kolorów. Nadal jednak jest jeszcze płaskość formy, dalej brak proporcji i trójwymiarowej przestrzeni. Natomiast następuje już tworzenie kompozycji elementów w jedną całość³². Dzieci w wieku 6 lat wkraczają w „stadium wzbogaconego i udoskonalonego schematu rysunku. Ich prace nie są jeszcze kopią przedmiotów, ale sposób rysowania jest odmienny, formy graficzne bardziej giętkie i płynne, nie tylko zgeometryzowane i „analityczne” (zestawienie całości z kilku fragmentów i szczegółów), lecz także sylwetkowe. Prawidłowe odtworzenie proporcji sprawia większości dzieci w tym wieku nadal duże trudności, na pierwszy plan w rysunku wysuwają się w dalszym ciągu szczegóły ważne z punktu widzenia ich przeżyć np. łańcuch na choince, kokardy we włosach dziewczynki, guziki przy ubraniu. Dzieci w tym wieku odtwarzają chętnie nie tylko pojedyncze postacie i rzeczy, lecz także całe sceny i zdarzenia³³.

W procesie rozwoju twórczej aktywności dziecka ważna jest rola nauczyciela wychowania przedszkolnego, chodzi o to, aby zachęcał dzieci do wypowiedzi na temat swoich wytworów plastycznych. Kształtuje to bowiem ich myśli i uczucia, bogaci słownictwo oraz wdraża do powolnej samooceny. Zadaniem nauczyciela jest więc przede wszystkim dostarczanie możliwości rozwoju twórczości plastycznej oraz rozwijanie u dziecka spostrzegania w kontaktach z otoczeniem i sztuką. W miarę jak dziecko dojrzewa w jego rysunku również dokonują się przeobrażenia, które są obrazem zmian w jego osobowości oraz jego zainteresowań. W okresie szkolnym rysunki dzieci nabiorą większej dynamiki oraz będą zgodne z realizmem wizualnym – rysowaniem zgodnie z perspektywą oraz z troską o wierność odtworzenia.

5. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana dzieciom w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach wskazuje sposoby i for-

³² S. Popek, *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, Warszawa, WSiP, 1988, s. 106.

³³ M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa, WSiP, 1992, s. 228.

my organizacji tej pomocy ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka. „Polskie regulacje prawne definiują dokładnie na czym polega pomoc psychologiczno-pedagogiczna, wyznaczają zasady korzystania z tego rodzaju wsparcia oraz opisują procedury postępowania”³⁴. Przytoczone Rozporządzenie MEN określa:

- kto i w jaki sposób może korzystać z pomocy psychologiczno-pedagogicznej?
- kto po rozpoznaniu indywidualnych potrzeb dziecka powinien zaprogramować odpowiednie wsparcie i zaplanować właściwe formy pomocy?
- kto i w jaki sposób powinien zorganizować pomoc psychologiczno-pedagogiczną?
- jakie formy wsparcia przewiduje polskie prawodawstwo?

Elżbieta Jaszczyszyn i Joanna Dąbrowska systematyzują w następujący sposób formy pomocy w przedszkolu i szkole.

Tabela 1. Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu i w szkole

Lp.	Przedszkole	Szkola
1.	Zajęcia specjalistyczne Korekcyjno-kompensacyjne Logopedyczne Socjoterapeutyczne Inne zajęcia o charakterze terapeutycznym	Zajęcia specjalistyczne Korekcyjno-kompensacyjne Logopedyczne Socjoterapeutyczne Inne zajęcia o charakterze terapeutycznym
2.	Porady i konsultacje	Porady i konsultacje
3.		Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze
4.		Zajęcia rozwijające uzdolnienia
5.		Klasy terapeutyczne

Źródło: E. Jaszczyszyn, J. Dąbrowska, *Psychological and Pedagogical Assistance to Children in Public Kindergartens and I-III Classes of Primary School in the Light of Polish Legal Regulations*, „Journal of Preschool and Elementary School Education” 2/2012.

Dzieciom, które posiadają orzeczenie, bądź opinię lub ich potrzeby pomocy psychologiczno-pedagogicznej zostały rozpoznane przez nauczyciela, organizuje się zajęcia specjalistyczne (zob. tabela nr 1). Zarówno w przedszkolu, jak i w szkole wskazane jest by pojawiły się zajęcia rozwijające uzdolnienia podopiecznych. Wszystkie rodzaje zajęć mogą prowadzić wyłącznie nauczyciele i specjaliści posiadający odpowiednie kwalifikacje.

³⁴ E. Jaszczyszyn, J. Dąbrowska, *Psychological and Pedagogical Assistance to Children in Public Kindergartens and I-III Classes of Primary School in the Light of Polish Legal Regulations*, „Journal of Preschool and Elementary School Education” 2/2012.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne prowadzą także badania dzieci w zakresie diagnozy ich potrzeb edukacyjnych oraz kwalifikują do odpowiednich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zgodnie z zapisami zawartymi w *Rozporządzeniu MEN z dnia 1 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno – pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych*³⁵, zadaniem poradni jest rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, w tym rozpoznawanie ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się uczniów klas I-III szkoły podstawowej.

Warto podkreślić, że pomoc psychologiczno-pedagogiczna oferowana w przedszkolu, szkole, a także w poradni psychologiczno-pedagogicznej kierowana jest nie tylko do dzieci ale i do ich rodziców. Zatem rodzic, który z jakiegoś powodu ma wątpliwości co do przeprowadzonej przez nauczyciela diagnozy gotowości szkolnej lub diagnoza przeprowadzona przez nauczyciela nie zadowala rodzica może skorzystać z porady specjalisty w poradni psychologiczno-pedagogicznej, tj. u tak zwanego drugiego diagnosty. Badania w poradniach psychologiczno-pedagogicznych prowadzi się na wniosek rodzica, które są w zasadzie jednorazowym spotkaniem specjalisty z dzieckiem i jego rodzicami, bądź opiekunami. Jeżeli w konsekwencji dokonania przez psychologa lub pedagoga w poradni, kolejnej diagnozy stwierdza się, że dziecko nie osiągnęło gotowości szkolnej, wówczas poradnia wydaje opinię o odroczeniu obowiązku szkolnego³⁶. W tej sytuacji dziecko uczęszcza po raz drugi do oddziału przedszkolnego tzw. zerówki. W praktyce spotykamy sytuacje, kiedy rodzice i nauczyciele uważają, że dziecko nie jest jeszcze gotowe do podjęcia nauki w szkole, mają obawy czy sobie poradzi w nowym środowisku i sprosta wymaganiom. Przy tego rodzaju obawach dziecko wymaga pogłębionej diagnozy³⁷. Rodzice mają prawo do tego aby ich dziecko zostało objęte dodatkowym badaniem, które przeprowadzają poradnie psychologiczno-pedagogiczne³⁸.

³⁵ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno – pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych*, opublikowane 13 lutego 2013 r., Dz. U. 2013, poz. 199.

³⁶ E. Jaszczyszyn, J. Dąbrowska, *Psychological and Pedagogical Assistance to Children in Public Kindergartens and I-III Classes of Primary School in the Light of Polish Legal Regulations*, „Journal of Preschool and Elementary School Education” 2/2012.

³⁷ A. Klim-Klimaszewska, *Praca z dzieckiem ryzyka dysleksji i dysgrafii na zajęciach terapeutycznych w przedszkolu*, Warszawa, Instytut Wydawniczy ERICA, 2015.

³⁸ G. Krasowicz-Kupis, K. Wiejak, K. Gruszczyńska, *Katalog metod diagnozy rozwoju poznawczego dziecka na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, tom I, Warszawa, Wydawnictwo IBE, 2015.

Rozdział II

Gotowość dziecka do podjęcia nauki szkolnej

1. Istota i definiowanie pojęcia „gotowość szkolna”

W *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* określono wiedzę i umiejętności, które są oczekiwane od dziecka pod koniec edukacji przedszkolnej. Nadano im miano „gotowości szkolnej”³⁹. Gotowość szkolną definiuje się jako „taki poziom rozwoju psychoruchowego dzieci, który umożliwia im sprośanie wymaganiom stawianym w I klasie szkoły podstawowej w czasie rozpoczęcia nauki”⁴⁰. Wymienia się też poziomy rozwoju intelektualnego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego dzieci, a także ich podatność i wrażliwość na naukę organizowaną w szkolnych warunkach.

Jak pisze Aldona Kopik: „Ponieważ profil rozwoju każdego dziecka wstępującego do szkoły jest nieco inny, a różnice pomiędzy dziećmi bywają bardzo wyraźne, zatem znajomość zagadnień związanych z gotowością i jakością startu szkolnego jest niezbędna każdemu nauczycielowi, rodzicowi, terapeutce”⁴¹.

³⁹ E. Jaszczyszyn, *Dziecko w szkole. Przygotowanie szkoły- przygotowanie do szkoły*, w: I. Adamek, Z. Zbróg (red.), *Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, Kraków, Wydawnictwo „Libron”, 2011, s. 145.

⁴⁰ B. Wilgocka-Okoń, *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003; A. Brzezińska, *Współczesne ujęcie gotowości szkolnej. O pomyślny start ucznia*, Biuletyn Informacyjny PTD 2002, nr 23.

⁴¹ A. Kopik (red.), *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006. Diagnoza badanych sfer rozwoju*, Kielce, Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., 2007, s. 11.

Podstawą do poznania istoty pojęć: *dojrzałość* i *gotowość*, może stanowić stwierdzenie badaczki zagadnienia gotowości szkolnej Barbary Wilgockiej-Okoń, według której: „(...) podstawę zróżnicowania tych pojęć może stanowić zarówno rozumienie samego procesu dojrzewania, jak też roli uczenia się w procesie rozwojowym. W pierwszym przypadku wychodzi się z założenia, że dokonujące się w dziecku zmiany rozwojowe mają charakter spontaniczny i wiążą się z dojrzewaniem. Kierowanie rozwojem przypisuje się tu złożonemu mechanizmowi biologicznemu, jakim jest dojrzewanie. Dojrzałość zaś traktuje się jako moment charakteryzujący się wrażliwością na oddziaływania zewnętrzne, które mogą modyfikować kierunek i dynamikę zmian, jakie zachodzą w rozwoju. W drugim przypadku zakłada się, że istnieje możliwość ćwiczenia, kształtowania pewnych właściwości dziecka, stwarzająca szansę osiągnięcia dojrzałości szkolnej. Tu, więc zwraca się uwagę na moment „przygotowania” czy „gotowości” do podjęcia zadań szkolnych⁴². Według B. Wilgockiej-Okoń: „gotowość, nie jest stanem, na który wystarczy po prostu czekać, ale trzeba ją wykształcić”⁴³.

Pojęcie dojrzałości szkolnej opisane przez B. Wilgocką-Okoń jest równoważne z gotowością szkolną: „dojrzałość szkolną, zwaną też gotowością szkolną, pojmuje się zazwyczaj jako osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju psychicznego, jaki pozwala mu sprostać obowiązkom szkolnym”⁴⁴. W celu sprostania tym wymaganiom, dziecko powinno według niej posiadać następujące sprawności:

- aby opanować sztukę czytania i pisania, dziecko powinno umieć spostrzegać i odtwarzać proste kształty graficzne, do uczenia się rachunków potrzebne jest dziecku rozumienie pojęć: „mniej”, „więcej”, „równo” oraz relacji między zbiorami,
- rozumienie przez dziecko otaczającego świata,
- umiejętność współżycia i współdziałania z grupą, jak również rozumienie i wykonywanie poleceń i zadań oraz samodzielność w pracy.

Te wszystkie elementy składają się na dojrzałość społeczną dziecka. Wymienione zostały ponadto takie czynności jak: pokonywanie drogi z domu do szkoły i z powrotem, siedzenie w ławce, branie udziału w zabawach z rówieśnikami i w ćwiczeniach fizycznych. Tym czynnościom dziecko może sprostać dopiero po osiągnięciu odpowiedniego stopnia rozwoju somatycznego i motorycznego oraz pod warunkiem prawidłowego funkcjonowania jego narządów wewnętrznych⁴⁵.

⁴² B. Wilgocka-Okoń, *Dojrzałość szkolna czy dojrzałość szkoły – dylematy progu szkolnego*, w: D. Klus-Stańska, M. Suświłło (red.), *Dylematy Wczesnej Edukacji*, Olsztyn, WSiP, 1998, s. 11.

⁴³ B. Wilgocka-Okoń, *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 11.

⁴⁴ W. Pomykało (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa, Fundacja Innowacja, 1996, s. 110.

⁴⁵ *Ibidem*, s.111.

Na podstawie przytoczonych definicji i ich wyjaśnień należy zauważyć, że dwa momenty są istotne przy określaniu stopnia gotowości szkolnej: właściwości rozwojowe dziecka i wymagania szkolne. Odpowiedni rozwój poznawczy, emocjonalno-społeczny i fizyczno-somatyczny, jest więc warunkiem osiągnięcia gotowości szkolnej. Natomiast powodzenie szkolne, czyli możliwość sprostania wymaganiom szkoły jest jednym z jej wskaźników.

Z przytoczonych definicji wyłania się obraz gotowości szkolnej, którą ujmuję się w sposób bardziej statyczny, jako fakt określonego etapu rozwoju, przypadającego na wiek rozpoczynania obowiązków szkolnego lub dynamicznie, czyli jako proces długotrwałych zmian w rozwoju psychofizycznym dziecka, prowadzący do momentu pozwalającego podjąć naukę w szkole. Obydwa te ujęcia są uzasadnione i powiązane ze sobą, zwłaszcza, gdy przyjmie się merytoryczne założenie, iż dojrzałość jednostki jest wynikiem współdziałania dwóch procesów rozwojowych dojrzewania i uczenia się. Dostateczny zasób doświadczeń dziecka w sferze psychicznej i fizycznej jest obiektem procesów rozwoju dziecka i jego możliwości uczenia się w wieku przedszkolnym⁴⁶.

Maria Przetacznikowa i Grażyna Makiełło-Jarża, tak opisały dziecko dojrzałe do podjęcia nauki szkolnej: „dojrzałym do podjęcia nauki szkolnej nazwiemy dziecko, które osiągnęło taki stopień rozwoju umysłowego, społeczno-emocjonalnego oraz fizycznego, jaki umożliwia mu przystosowanie się do wymagań szkoły i kontynuowanie z powodzeniem nauki w klasie pierwszej”⁴⁷.

W ocenie faktu, czy dziecko jest już gotowe do nauki szkolnej, należy brać pod uwagę to, czy osiągnęło ono już gotowość rozwojową (stan przygotowania jednostki do wykonywania jednej lub więcej czynności) do ćwiczenia pewnych sprawności i umiejętności, a także to, czy osiągnęło już w rezultacie uprzedniego uczenia się, pewien poziom rozwoju określonych funkcji psychicznych.

Zgodnie z zasadami organizacji systemu edukacji, dzieci urodzone w tym samym roku powinny być podobnie rozwinięte i posiadać podobne możliwości umysłowe. Ale to teoria, która ma pomagać nauczycielom w nauce tego samego i w podobny sposób wszystkich uczniów w jednej klasie szkolnej. Tymczasem w rzeczywistości w każdej grupie rówieśniczej są dzieci różniące się znacząco pod względem rozwoju umysłowego i jednocześnie nadal mieszczące się w normie. Dlatego obecnie odchodzi się od

⁴⁶ *Ibidem*, s. 111.

⁴⁷ M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa, WSiP, 1992, s. 425.

tzw. metrykalnego określania dojrzałości szkolnej dziecka, lecz sprawdza się gotowość szkolną dziecka jeszcze w przedszkolu.

W związku z powyższym należy stwierdzić, przytaczając słowa Wincentego Okonia, że gotowość szkolna to: „osiągnięcie przez dziecko takiego stopnia rozwoju umysłowego, emocjonalno-społecznego i fizycznego, który umożliwi mu podjęcie nauki w szkole”⁴⁸. Nieco szersze ujęcie gotowości szkolnej znajdujemy w opisie przedstawionym przez Elizabeth B. Hurlock, według której gotowość do uczenia się – to taki moment w rozwoju, kiedy spełnione są trzy kryteria:

1. zainteresowanie dziecka uczeniem się, chęć samodzielnego uczenia się oraz bycia uczonym,
2. długotrwałość zainteresowania, kontynuowanie zainteresowania, pomimo trudności, jak również niepowodzeń,
3. osiąganie postępów w uczeniu się, choćby nieznacznych⁴⁹.

W przytoczonych opisach gotowości szkolnej należy wyodrębnić wiele wspólnych cech, a wśród nich rolę wymagań stawianych dzieciom rozpoczynającym naukę w szkole podstawowej. Badania prowadzone w kierunku poszczególnych czynników ułatwiających przystosowanie do podjęcia roli ucznia, doprowadziły do powstania wieloaspektowego ujęcia tego zagadnienia⁵⁰. Obecnie definiowanie gotowości szkolnej ma szeroki zakres pojęciowy w przeciwieństwie do tradycyjnego, ograniczonego do procesów poznawczych i umiejętności, niezbędnych do rozpoczęcia nauki pisanie, czytania i rachunków. Charakteryzując dziecko pod względem gotowości szkolnej, należy zwrócić szczególną uwagę na rozwój poszczególnych sfer rozwojowych, które wzajemnie się przenikają i wzajemnie warunkują.

Podstawa programowa zobowiązuje nauczycieli przedszkoli do przeprowadzania diagnozy gotowości szkolnej do podjęcia nauki w szkole. Badanie takie odbywa się na początku roku szkolnego poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie pierwszej szkoły podstawowej i na końcu roku szkolnego. Nauczyciele gromadzą dane o rozwoju dziecka w indywidualnych arkuszach, te dane pozwalają określić poziom gotowości szkolnej każdego dziecka. Zebrane dane obejmują różne sfery rozwojowe dziecka począwszy od społeczno-emocjonalnej, przez fizyczną do poznawczej. Analiza wyników pokazuje mocne i słabe strony w rozwoju dziecka

⁴⁸ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998, s. 71.

⁴⁹ E. B. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1985, s. 4.

⁵⁰ A. Kopik (red.), *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006. Diagnoza badanych sfer rozwoju*, Kielce Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., 2007; A. Klim-Klimaszewska, *Testing the children's school readiness in Poland*, in: Ch. A. Shoniregun, G. A. Akmayeva (eds.), *CICE - 2012 Proceedings*, Canada International Conference on Education, June 18-21 2012, University of Guelph, Ontario, Canada, Published by Infonomics Society, Guelph 2012.

oraz obszary, które należy wspomagać i usprawniać, by rozwój był bardziej efektywny i przyniósł lepsze rezultaty.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego przekazują rodzicom wyniki diagnozy o stanie gotowości szkolnej ich dziecka. Natomiast czy rodzice przekażą ją wychowawcy klasy pierwszej do której będzie uczęszczało ich dziecko, to już zależy wyłącznie od ich woli. W świetle obowiązujących przepisów prawa oświatowego przedszkola nie mają obowiązku przekazywania informacji z badania gotowości szkolnej do szkoły podstawowej w której dzieci podejmą naukę.

2. Emocjonalno-społeczna gotowość dziecka do podjęcia nauki w szkole

Gotowości emocjonalno-społecznej dziecka do podjęcia nauki w szkole należy przypisać szczególną rolę w udanym starcie dziecka w szkole. Nie należy jej bagatelizować, ponieważ badania i doświadczenia praktyków wskazują na silny związek niepowodzeń w nauce z problemami emocjonalnymi i nieprzystosowaniem społecznym. Nauka szkolna ma charakter społeczny: dzieci ucząc się w grupie, porozumiewają się z nauczycielem i rówieśnikami, współpracują przy wykonywaniu różnych zadań i porównują swoje osiągnięcia z tym, co wykonały inne dzieci. Stopień gotowości społeczno-emocjonalnej będą charakteryzować takie wskaźniki jak: samodzielność, zaradność, chęć i umiejętność nawiązywania kontaktów z rówieśnikami i nauczycielem oraz umiejętność przystosowania się do wymogów nowego środowiska. Według B. Wilgockiej-Okoń, szkoła będzie stanowiła nową grupę społeczną, w ramach której należy współżyć i współdziałać przez wiele lat. Oczywiście będzie to możliwe pod warunkiem osiągnięcia przez dziecko takiego stopnia gotowości w rozwoju społecznym, dzięki któremu będzie ono pełnić wyznaczone przez grupę różne role społeczne. W tym miejscu warto też podkreślić znaczenie innych właściwości, takich jak: równowaga, obowiązkowość i wytrwałość, wiara we własne siły, umiejętność podporządkowania się wymaganiom nauczyciela, a także wrażliwość na jego opinię i ocenę.

Na społeczne zachowanie dziecka mają wpływ nie tylko kontakty z rówieśnikami czy nauczycielami, ale emocje, takie jak: lęk, niepokój, gniew, złość czy obawa. Utrudniają one przystosowanie społeczne, mają wpływ na kontakty z rówieśnikami i dorosłymi. Osiągnięcie odpowiedniego stopnia gotowości w rozwoju społeczno-emocjonalnym jest istotniejsze od osiągnięcia sprawności umysłowych. Dzieje się tak, ponieważ rozwój umysłowy

można wyrównać właściwą stymulacją, zaś rozwój społeczno-emocjonalny wymaga czasu, którego niestety nie jesteśmy w stanie przyspieszyć⁵¹. Dziecko niedojrzałe jest wybuchowe, drażliwe, agresywne, złości się lub płacze z błahego powodu, często popada w konflikty z kolegami. Może być zahamowane, zależnione i niepewne. W związku z tym izoluje się od grupy, stroni od kolegów, unika wspólnych zabaw, łatwo poddaje się dominacji innym, wykazuje bierność, nieśmiałość czy małomówność.

Niektórzy znawcy zagadnienia gotowości szkolnej, a wśród nich B. Janiszewska charakteryzują gotowość emocjonalną i społeczną oddzielnie. Autorka uważa, że dziecko jest gotowe emocjonalnie do szkoły, ponieważ:

- panuje nad swoimi emocjami- powoli kontroluje uczucia i emocje,
- rozumie, co to jest obowiązek i odpowiedzialność za siebie (np. odrabia lekcje pomimo niechęci),
- pokonuje trudności, szybko się nie zniechęca (np. wstaje rano do szkoły, ćwiczy pisanie pomimo, braku ochoty lub chęci, wykonuje zadania chociaż tego nie lubi),
- chętnie docieka, poznaje nowe, pragnie czegoś się nauczyć,
- rozwijają i kształtują się u niego uczucia społeczne (życzliwość, współczucie, koleżeństwo, przyjaźń).

O gotowości społecznej powiemy wtedy gdy:

- dzieci tworząc klasę czy zespół odczuwając poczucie przynależności do grupy,
- dzieci rozumieją zasady i normy społeczne, przyswajają je, przestrzegają i stosują,
- zamieniają egocentryzm i subiektywizm na rzecz motywów prospołecznych,
- potrafią dokonać samooceny oraz umieją porównać siebie z innymi,
- potrafią współpracować i współżyć z innymi dziećmi⁵².

Podsumowując należy stwierdzić, że gotowość emocjonalno-społeczna dziecka wyraża się w jego umiejętnościach dostosowania się do wymagań szkolnych, zasad panujących w niej i zachowań adekwatnych do różnych sytuacji.

3. Gotowość szkolna dziecka w zakresie rozwoju fizycznego

Najważniejszym przejawem osiągnięcia przez dziecko gotowości szkolnej pod względem rozwoju fizycznego jest dobry stan zdrowia. Dziecko jest silne, odporne na choroby i zmęczenie. W celu wypełniania obowiązków

⁵¹ A. Kozak, *Dojrzałość szkolna*, „Wychowawca” 2008, nr 7/8, s. 14.

⁵² B. Janiszewska, *Co z tą dojrzałością szkolną ?-problemy związane ze zmianami w organizacji edukacji wczesnoszkolnej*, „Meritum”, 2009, nr 1, s. 33-37.

szkolnych dziecko musi być silne i wytrwałe, aby pokonać drogę do szkoły, nosić ciężki plecak, siedzieć przez dłuższy czas przy stoliku itp. Posiada niezaburzoną sprawność manualną, koordynację wzrokowo-ruchową, grafomotoryczną, prawidłowo wymawia wszystkie głoski. Poza tym jest sprawne ruchowo, wytrzymałe, szczególnie nie męczy się pisanem, rysowaniem czy wycinaniem. Wiąże się z tym zręczność, sprawność ruchów rąk, umiejętność hamowania pewnych impulsów ruchowych, wykonywanie ruchów ciągłych (przy wykonywaniu elementów graficznych), zdolność utrzymywania kierunku ruchu (rysowanie elementów wzdłuż linii poziomej). Podstawowym elementem gotowości psychoruchowej jest umiejętność przetwarzania statystycznego obrazu graficznego na obraz dźwiękowy (litery – głoski, wyrazy – słowa) oraz obu tych obrazów na obraz ruchu. Oczywiście gotowość fizyczna wyraża się m.in. w odpowiednich do wieku życia parametrach, wadze i wzroście.

Według B. Janiszewskiej, dziecko rozpoczynające naukę w klasie pierwszej charakteryzuje się następującymi cechami:

1. wzrost powyżej 120 cm wzrostu, waga powyżej 23 kg, właściwe proporcje ciała - do tych parametrów dostosowana jest wysokość ławek;
2. właściwa koordynacja ruchów, zdolność utrzymania równowagi, zwinność ruchów taka, aby dziecko bezpiecznie poruszało się na terenie szkoły, a poprzez doświadczenia ruchowe mogło poznawać stosunki przestrzenne;
3. ruchy rąk powinny (zależnie m.in. od skostnienia nadgarstka) być: sprawne na tyle, aby zapewniły odpowiedni poziom rysowania, pisania w liniach drobnych elementów, skoordynowane i płynne (od tego zależy tempo pisania i odporność ręki na zmęczenie), oraz powinny posiadać odpowiedni poziom koordynacji wzrokowo-ruchowej, który pozwala na wykonywanie precyzyjnych czynności⁵³.

Środowiskowe uwarunkowania oraz dziedziczenie biologicznego rozwoju powodują duże zróżnicowanie procesów dojrzewania i wzrastania. Jeżeli dziecko ma zapewnioną właściwą opiekę, zaspokajane potrzeby fizyczne i psychiczne, wtedy wzrastanie i rozwój fizyczny przebiegają optymalnie, na jaki tylko pozwalają uwarunkowania genetyczne. Jeżeli zaś warunki są niesprzyjające spowodowane np. niedożywieniem, chorobą, dziecko rozwija się gorzej, wolniej rośnie. Dopiero w okresie dojrzewania istnieje możliwość wyrównania tych braków⁵⁴. Dzieci, które rozpoczynają naukę w szkole, powinny być zdrowe i dobrze rozwinięte fizycznie.

⁵³ B. Janiszewska, *Co z tą dojrzałością szkolną? - problemy związane ze zmianami w organizacji edukacji wczesnoszkolnej*, „Meritum”, 2009, nr 1, s. 33-34.

⁵⁴ B. Wilgocka-Okoń, *Dojrzałość szkolna dzieci sześciolletnich*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 119-120.

Choroby powodują dużą absencję dziecka i mają wpływ na ogólne osłabienie organizmu, a to rzutuje na sprawność umysłową⁵⁵. Sprawne fizycznie dziecko skacze, biega, wspina się po drabince. Potrafi lub uczy się jeździć na rowerze, łyżwach czy nartach. Właściwością szczególnie charakterystyczną dla tego wieku, jest ogromna aktywność dziecka. Przejawia się głównie w upodobaniu do zabaw, gier ruchowych, do zajęć o charakterze sportowym oraz obejmuje wiele innych form i rodzajów działania. Stąd też należy wykorzystać predyspozycje rozwojowe dziecka i dbać o jego zdrowie fizyczne m.in. poprzez organizowanie należytego wypoczynku, systematyczny udział w okresowych badaniach lekarskich, stosowanie się do wskazań i stworzenie odpowiednich warunków bytowych⁵⁶.

Poziom sprawności ruchowej powinien być na tyle wysoki, aby gwarantował dziecku samodzielność. Sprawność ruchowa, zręczność, pomaga nie tylko w zabawach i ćwiczeniach gimnastycznych, ale jest ważna podczas rysowania, ubierania się, wycinania i lepienia. Należy dostrzec jeszcze znaczenie sprawności manualnej dziecka, tzw. małej motoryki, która umożliwia posługiwanie się przyborami szkolnymi⁵⁷.

Każde dziecko w wieku przedszkolnym powinno dysponować odpowiednim zasobem sił fizycznych i odpornością na zmęczenie. Wielogodzinne siedzenie w ławce, noszenie ciężkiego plecaka jest trudne nawet dla dziecka zdrowego i sprawnego. Zatem dojrzałe fizycznie dziecko powinny charakteryzować:

- dobra sprawność ruchowa;
- dobra sprawność manualna;
- niezaburzona koordynacja wzrokowa-ruchowa;
- poprawnie funkcjonujące narządy zmysłowe i narządy artykulacyjne, prawidłowy zgryz;
- dobry stan zdrowia (prawidłowa postawa, wzrost, ciężar ciała);
- odporność na choroby i zmęczenie;
- równowaga nerwowa jako warunek zdrowia psychicznego.

Opóźnienia w rozwoju fizycznym dziecka mogą wynikać z wielu przyczyn, ale głównie tkwią w samym dziecku, wynikają z zaniedbań środowiskowych, albo z obu tych przyczyn jednocześnie⁵⁸.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 121.

⁵⁶ M. Żebrowska, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1986, s. 653.

⁵⁷ A. Skowrońska, *Dojrzałość szkolna*, „Życie Szkoły”, Nr 7, 2007, s. 8.

⁵⁸ W. Brejnak, *Wybrane problemy dojrzałości szkolnej*, „Życie Szkoły”, [R] 64 Nr 5, 2009, s. 48.

4. Dziecko umysłowo gotowe do podjęcia nauki w szkole

O gotowości dziecka w zakresie jego rozwoju umysłowego świadczy poziom poznawczej aktywności. Posiada ono pewien zasób wiedzy o swoim środowisku m.in. o przyrodzie, ludziach, świecie, które je otacza. Dziecko potrafi opowiedzieć o swojej rodzinie, o obejrzanym filmie, ukochanej zabawce, ciekawym zdarzeniu. Do jego umiejętności należy pewien zasób doświadczeń, które są podstawą do poznania i rozwoju pojęć. Według Marii Dmochowskiej i Marii Dunin-Wąsowicz każde dziecko umysłowo dojrzałe do szkoły będzie wtedy, gdy chce się uczyć, interesuje się czytaniem oraz pisanem oraz jak również dobrze orientuje się w otoczeniu i środowisku, w którym żyje i funkcjonuje⁵⁹.

Istotną kwestią dla dziecka jest poziom jego mowy i myślenia, umiejętność zrozumiałego i swobodnego dla otoczenia wypowiadania się, zadawania pytań opowiadania, wyrażania swoich sądów jak również życzeń, wysuwania własnych ocen i wniosków. Dziecko dojrzałe umysłowo potrafi uważnie oraz ze zrozumieniem słuchać, wykonuje i rozumie polecenia nauczyciela, a dodatkowo pragnie dowiadywać się różnych rzeczy od dorosłych.

Dojrzałość umysłowa związana jest z prawidłowym rozwojem:

- **spostrzegania słuchowego** – odróżnianie głosek, stopnia ich dźwięczności i czas trwania np. słuchowo odróżnić si od ś, p od b, d od t itp., jak również kolejności, czyli wykonywanie czynności analityczno-syntetycznych np.: słuchowo podzielić proste wyrazy na głoski, złożyć głoski w wyraz itp.;
- **spostrzegania wzrokowego** – dziecko powinno dokonywać analizy oraz syntezy figur i znaków graficznych, zauważać zależności między elementami, gdzie w grę wchodzi stosunki ilości, wielkości, zależności lewo-prawo, góra-dół itp., dziecko musi spostrzegać, rozumieć oraz organizować otaczającą je rzeczywistość;
- **uwagi** – dziecko powinno umieć skupić uwagę przez około 20-30 minut i w pewnym zakresie sterować nią jak również umieć podporządkować uwagę poleceniom nauczyciela;
- **myślenia** – dziecko powinno rozumieć informacje, które posiada, na tyle by mogło rozumieć proste zasady, polecenia, prawidłowości i reguły, aby zaczęło wyciągać wnioski, wiązać informacje na zasadach logicznych. Dziecko takie dysponuje odpowiednią wiedzą oraz doświadczeniem, jak również rozumie informacje na tyle, by móc korzystać z uwag i wyjaśnień nauczyciela;

⁵⁹ M. Dmochowska, M. Dunin-Wąsowicz, *Wychowanie w rodzinie i w przedszkolu*, Warszawa, WSiP, 1978, s. 123.

- **mowy** – powinno już pełnić funkcję komunikatywną, wiąże się to ze sprawnie funkcjonującym aparatem artykulacyjnym oraz zasobem słownictwa-dziecko prawidłowo wymawia głoski;
- **pamięci** – pamięć musi charakteryzować się pewnym stopniem trwałości o charakterze dowolnym - zakres pamięci oraz tempo zapamiętywania jest wtedy stosunkowo duże⁶⁰.

Rozumowanie dzieci w wieku przedszkolnym następuje w toku działań, czyli podczas codziennych zajęć i zabaw. Proces nauczania i oddziaływania wychowawczego przedszkola są głównymi czynnikami rozwoju. Wiadomości i umiejętności jakie zaszczepi i przekaże dziecku szkoła, oraz warunki jakie mu stworzy spowodują przeobrażenia w całej jego osobowości⁶¹.

5. Gotowość dziecka do nauki czytania i pisania

Gotowość do nauki czytania i pisania to integralna część szeroko rozumianej gotowości szkolnej. Należy jednak zaznaczyć, że posiada ona swoje specyficzne komponenty związane z faktem, że czytanie i pisanie stanowi formę porozumiewania się językowego oraz, że „substancją” tego porozumiewania jest pismo, czyli linearny ciąg znaków graficznych rządzących się swoistymi dla danego języka regułami⁶². Czytanie i pisanie jest podstawową formą komunikacji międzyludzkiej. Dziecko osiągnie sukces w nauce czytania i pisania, wtedy gdy będzie:

- dokonywało precyzyjnej analizy i syntezy wzrokowo-słuchowej (fonemowej, sylabowej), które jest niezbędna w procesie różnicowania kształtów i dźwięków,
- rozumiało, że wyrazy są graficznym odpowiednikiem jako graficznych słów,
- wykazywać orientację przestrzenną, umożliwiającą rozpoznawanie i odtwarzanie kierunków położenia i proporcji odwzorowywanych form graficznych,
- wykazywało umiejętność przetwarzania obrazu graficznego na obraz ruchu, posiadało tzw. pamięć ruchową,

⁶⁰ B. Ćwiok, M. Dusińska, A. Grabowska, M. Paczkowska, *Dojrzałość szkolna dziecka sześciolatniego*, [odczyt 09.11.2013] <http://www.zoliborz.org.pl/data/other/6-latki.pdf>; A. Klim-Klimaszewska, *The Scale of Children's School Readiness in Poland*, „Literacy Information and Computer Education Journal” (LICEJ), Volume 4, Issue 1, March 2013, Infonomics Society, England-Ireland.

⁶¹ L. Wołoszynowa, *Rozwój i wychowanie dzieci w młodszy wieku szkolnym*, Warszawa, WSiP, 1967, s. 76.

⁶² G. Krasowicz-Kupis, *Rozwój i ocena umiejętności czytania dzieci sześciolatków*, w: M. Pawlina (red.), *Badanie gotowości szkolnej sześciolatków*, Warszawa, Wydawnictwo Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, 2006.

- z pełną świadomością kontrolowało wzrokiem własne ruchy w procesie pisania⁶³.

Trzeba pamiętać, że dziecko osiągnie gotowość do nauki czytania i pisania, wtedy, kiedy będzie chciało nauczyć się czytać i pisać, słuchać ze zrozumieniem opowiadań, baśni, opowiadać o nich, interesować się książkami. Na szczegółowe umiejętności charakteryzujące gotowość do nauki czytania i pisania będą składały się następujące czynniki:

- prawidłowa wymowa,
- określona lateralizacja, czyli dobra sprawność ręki dominującej zarówno w zakresie szybkości, jak i precyzji ruchów,
- prawidłowy poziom percepcji wzrokowej oraz słuchowej,
- właściwa koordynacja wzrokowo – słuchowo – ruchowa,
- zdolność koncentracji uwagi na dłuższy czas,
- odpowiednia pojemność tzw. pamięci świeżej⁶⁴.

Dzieci rozpoczynające edukację szkolną powinny umieć ułożyć krótkie zdania, dzielić na wyrazy, dokonać analizy i syntezy słuchowej wyrazu, dzielić na głoski i sylaby. Dla zrozumienia sensu kodowania (pisanie) i dekodowania (czytanie) muszą rozumieć znaczenie informacji, które podane są w formie uproszczonych rysunków lub popularnych symboli, a także odczytywać (globalnie) krótkie podpisy pod obrazkami. Bardzo ważna jest sprawność rąk oraz współpraca ręki i oka potrzebna w początkowej nauce pisania. To wymaga czasu i wielu ćwiczeń w powiązaniu z rozwojem małej i dużej motoryki w ramach dbania o rozwój fizyczny dzieci⁶⁵.

6. Gotowość do uczenia się matematyki

Matematyka jest przedmiotem, który niestety przysparza uczniom wiele problemów. Oczywiście uczenie się tego przedmiotu może sprawiać wiele radości, pod warunkiem, że poziom myślenia jest wystarczający dla przekazywanej wiedzy. Przyswajanie treści matematycznych wymaga ciągłości, zrozumienia i systematyczności. Jeżeli dziecko nie opanuje wcześniejszego materiału, nowe wiadomości mogą przysporzyć trudności. Ważny jest zatem dobry start w pierwszej klasie. Aby uniknąć niepowodzeń już u progu nauki, dziecko powinno osiągnąć gotowość do uczenia się tego przedmiotu.

⁶³ W. Brejnak, *Czy twój przedszkolak dojrzał do nauki?*, Wydawnictwo PZWL, Warszawa 2006, s. 43-44.

⁶⁴ P. Michalczyk, *O gotowości dziecka do czytania i pisania*, „Wychowanie w Przedszkolu”, 1986, nr 7-8, s. 434-435.

⁶⁵ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki w szkole*, Kraków, Wydawnictwo Bliziej Przedszkola, 2011, s. 22.

Edukacja matematyczna dziecka w przedszkolu łączy się z intensywnym rozwojem myślenia, nabywaniem określonych kompetencji i kształtowaniem odporności emocjonalnej podczas swobodnej i kierowanej przez nauczyciela zabawy. Ważne są osobiste doświadczenia, manipulowanie i eksperymentowanie.

Edyta Gruszczyk-Kolczyńska na podstawie wieloletnich badań opracowała koncepcję dojrzałości do uczenia się matematyki. Analiza osiągnięć sześciolatka przeprowadzona według wskazań E. Gruszczyk-Kolczyńskiej jest źródłem cennych informacji na temat jego rozwoju, a zarazem wskazówek, nad jakimi sferami należy pracować z dzieckiem, aby umożliwić mu bezbolesny „matematyczny start” w szkole.

Według wymienionej autorki dojrzałość do nauki matematyki obejmuje następujące obszary:

1. Zdolność i gotowość do liczenia:
 - sprawne przeliczanie przedmiotów rzeczywistych oraz ich reprezentacji ikonicznych i symbolicznych (czyli obrazów, schematów),
 - zdolność odróżniania prawidłowego liczenia od błędnego – wykrywania i korygowania pomyłek popełnianych w przeliczaniu przez inne osoby i siebie samego,
 - umiejętność dodawania i odejmowania w zakresie 10 w pamięci lub na palcach.
2. Operacyjne rozumowanie na poziomie konkretnym, czyli:
 - umiejętność spostrzegania równoliczności zbiorów pomimo zmiany układu przestrzennego ich elementów; dziecko powinno rozumieć, że 10 kasztanów „w kupce” to tyle samo, co 10 kasztanów ułożonych w rzędzie (dzieci nie są jeszcze gotowe do nauki matematyki kierują się przede wszystkim wskazówkami wizualnymi i są np. głęboko przekonane, że 5 słoni to więcej niż 5 mrówek – bo słonie są większe),
 - zdolność do wyznaczania konsekwentnej serii w kolejności rosnącej lub malejącej (np. układania patyczków od najkrótszego do najdłuższego).
3. Zdolność do posługiwania się reprezentacjami symbolicznymi (cyfry, znaki):
 - pojęć matematycznych
 - działań arytmetycznych
 - schematów graficznych.
4. Dojrzałość emocjonalna:
 - samodzielność,
 - motywacja do rozwiązywania zadań,

- odporność na trudne sytuacje problemowe (jakimi są nieraz zadania matematyczne),
- umiejętność radzenia sobie z frustracją.

5. Prawidłowy rozwój funkcji percepcyjno-motorycznych, pozwalający na odwzorowywanie cyfr, pisanie i rysowanie⁶⁶.

Edukację matematyczną E. Gruszczyk-Kolczyńska podzieliła na dwie części. Pierwszą, która rozpoczyna się na długo przed podjęciem przez dziecko systematycznej nauki matematyki. Wtedy to, powinna być poświęcona liczeniu oraz kształtowaniu pierwszych intuicji miary oraz orientacji przestrzennej. Druga część edukacji to kształtowanie umiejętności i pojęć z zastosowaniem metod operacyjnych.

W dokumencie *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego* określono wymagania w zakresie edukacji matematycznej, a mianowicie, dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej powinno:

- liczyć obiekty (w jak najszerszym zakresie) i rozróżniać błędne liczenie od poprawnego;
- wyznaczać wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub innych zbiorach zastępczych;
- ustalać równoliczność zbiorów, a także posługiwać się liczebnikami porządkowymi;
- rozróżniać stronę lewą i prawą, określać kierunki i ustalać położenie obiektów w stosunku do własnej osoby a także w odniesieniu do innych obiektów;
- wiedzieć, na czym polega pomiar długości i znać proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą;
- znać następstwo dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesięcy w roku⁶⁷.

Można stwierdzić, że dziecko osiągnęło gotowość do nauki matematyki w szkole wówczas, gdy chce się uczyć matematyki, potrafi zrozumieć sens zależności matematycznych omawianych na zajęciach i wytrzymuje napięcia, które towarzyszą rozwiązywaniu zadań matematycznych. Wówczas taki poziom gotowości zagwarantuje powodzenie w nauce matematyki w pierwszych latach nauki.

Na podstawie przeprowadzonego opisu i analizy programów wychowania przedszkolnego dochodzimy do wniosku, że nie ma zasadniczych kontrowersji, co do dziedzin, których rozwój powinien być brany pod uwagę przy ocenie gotowości szkolnej. Jednakże wymagany poziom rozwoju, jaki

⁶⁶ Zob. *Czy Twoje dziecko jest gotowe do szkoły? Informator dla rodziców 5- i 6-latków*, <http://www.zs2sulejowek.pl/plikiwww3/gotowosc.pdf> z dn. 16.11.2013r.

⁶⁷ Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, opublikowane 18 czerwca 2014 r. Dz. U. z 2014 r., poz. 803, zał. 1.

można uznać za niezbędny do osiągnięcia wymienionej gotowości, jest bardzo trudny do ustalenia. Coraz częściej wyrażane są wątpliwości, zarówno ze strony praktyków jak i teoretyków, czy poziom ten można określić jednoznacznie w sposób ogólny. Dominuje jednak przekonanie, że tak nie jest.

Wiek, w jakim dziecko powinno rozpoczynać naukę w szkole zależy od warunków, w jakich przebywało w okresie przedszkolnym, oraz od organizacyjnej struktury szkoły, jej programu i stosowanych metod dydaktyczno-wychowawczych⁶⁸. I tu przytoczę słowa B. Wilgockiej-Okoń, iż przygotowanie dzieci do rozpoczęcia nauki może być rozpatrywane w szerokim i wąskim znaczeniu. W szerokim znaczeniu jest to kształtowanie osobowości dziecka, jego zdolności poznawczych i operacji umysłowych, takich jak porównywanie, uogólnianie, analiza i synteza, oraz postaw moralno-społecznych charakteru. Wiąże się ono z nadawaniem działalności dziecka charakteru poznawczego, ze stymulacją jego rozwoju poprzez uczenie się jako pojmowanie różnorodnych doświadczeń. W znaczeniu wąskim jest to zdobywanie wiadomości i umiejętności bezpośrednio związanych z wymaganiami szkoły, jak np. czytanie, pisanie i liczenie. W ocenie faktu, czy dziecko jest już gotowe do podjęcia nauki szkolnej, należy brać pod uwagę to, czy osiągnęło ono już gotowość rozwojową (stan przygotowania jednostki do wykonywania jednej lub więcej czynności) do ćwiczenia pewnych sprawności i umiejętności, a także to czy osiągnęło już w rezultacie uprzedniego uczenia się, pewien poziom rozwoju określonych funkcji psychicznych⁶⁹.

⁶⁸ M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, s. 249.

⁶⁹ B. Wilgocka-Okoń, *Dojrzałość szkolna dzieci sześciolletnich*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 119-120; A. Klim-Klimaszewska, *The Scale of Children's School Readiness in Poland*, „Literacy Information and Computer Education Journal” (LICEJ), Volume 4, Issue 1, March 2013, Infonomics Society, England-Ireland.

Rozdział III

Diagnoza przedszkolna i jej rola w przygotowaniu dziecka do podjęcia nauki szkolnej

1. Cele i warunki przeprowadzania diagnozy przedszkolnej

Aby dziecko osiągnęło sukces w szkole, należy jak najwcześniej rozpoznać jego możliwości we wszystkich sferach rozwojowych i zapewnić odpowiednie wsparcie. W *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* podkreślono wagę tego działania, poprzez zalecenie nauczycielom prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji. Mowa o obowiązkowym przeprowadzeniu diagnozy gotowości do podjęcia nauki w szkole z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w szkole podstawowej. W związku z tym zasadne jest przedstawienie roli diagnozy, jej metod i technik w kontekście przygotowania dziecka do podjęcia nauki w I klasie szkoły podstawowej.

Zanim zostaną przedstawione cele diagnozy przedszkolnej warto w tym miejscu zwrócić uwagę na znaczenie terminu „diagnoza”, które wywodzi się od greckiego słowa *diagnosis* i oznacza rozpoznanie, osądzenie, rozróżnienie. Najczęściej oznacza rozpoznanie jakiegoś przedmiotu, sytuacji, zdarzenia, zjawiska i osoby w celu zdobycia o nim najdokładniejszych informacji oraz przygotowania działań naprawczych.

Według Haliny Spionek diagnoza pedagogiczna oznacza rozpoznawanie stanu rzeczy i jego tendencji rozwojowych na podstawie jego objawów i w oparciu o znajomość ogólnych prawidłowości⁷⁰. Z kolei psycholog Norbert Sillam pisze, że diagnoza jest logicznym wnioskiem wieńczącym serię badań zmierzających do lepszego zrozumienia zachowania określonej osoby, funkcjonowania grupy lub sytuacji jakiegoś przedsięwzięcia. Każda diagnoza opiera się na trzech podstawowych zasadach:

- powinna wynikać z dużej liczby zróżnicowanych informacji;
- musi odnosić się do historii badanego oraz jego związków ze środowiskiem;
- najbardziej prawdopodobną interpretacją będzie ta, która wyjaśni maksimum faktów przy zastosowaniu minimalnej liczby hipotez⁷¹.

W encyklopedii pedagogicznej przedstawiono diagnozę jako „rozpoznanie istoty rzeczy i uwarunkowań złożonego przypadku na podstawie jego objawów oraz ich krytyczne opracowanie na drodze rozumowania według znajomości i ogólnych prawidłowości dotyczących danej dziedziny”⁷². Na istotę znaczenia diagnozy zwróciła uwagę Elżbieta Koźniewska, podkreślając, że diagnoza umożliwia rozpoznanie słabych i mocnych stron dziecka. Dzięki temu nauczyciel planuje i realizuje zadania terapeutyczne, wyrównawcze i stymulujące rozwój dziecka współpracując ściśle z jego rodzicami⁷³.

Z wymienionych definicji diagnozy wynika, że podstawowymi czynnościami diagnostycznymi są: zebranie w odpowiedni sposób danych, które wymagają interpretacji (oceny objawów) oraz określenie na ich podstawie badanego stanu rzeczy (stan ten ma charakter złożony). Diagnozę określamy więc jako rozpoznanie istoty i uwarunkowań złożonego stanu rzeczy na podstawie jego cech (objawów) w oparciu o znajomość ogólnych prawidłowości panujących w danej dziedzinie.

W kontekście prowadzonych rozważań nad rolą przedszkola w procesie wspomagania rozwoju dziecka i zadań wynikających z realizacji *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego* należy stwierdzić, że diagnoza przedszkolna jest to stwierdzenie gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Co oznacza rozpoznanie poziomu rozwoju intelektualnego, fizyczno-społecznego, emocjonalno-społecznego dziecka i na tej podstawie określenie, czy sprostą ono obowiązkom szkolnym⁷⁴.

⁷⁰ H. Spionek, *Rozwój i wychowanie małego dziecka*, Warszawa, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, 1967.

⁷¹ N. Sillam, *Słownik psychologii*, Warszawa, Wydawnictwo Książnica, 2002, s. 147.

⁷² W. Pomykało (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Warszawa, Fundacja Innowacja, 1996, s. 99.

⁷³ E. Koźniewska, *Diagnoza przedszkolna*, „Dyrektor Szkoły”, 2009, nr 8, s. 9-20.

⁷⁴ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowane 18 czerwca 2014 r. Dz. U. z 2014 r., poz. 803, zał. 1.

Celem wymienionej diagnozy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

1. rodzicom w poznaniu stanu gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, aby mogli je w osiągnięciu tej gotowości, odpowiednio do potrzeb wspomagać;
2. nauczycielowi przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej;
3. pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko, w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Przeprowadzając diagnozę przedszkolną niezwykle ważne jest stawianie właściwych celów i konsekwentna ich realizacja. Dzięki temu nauczyciele i rodzice podejmą odpowiednie działania wspierające rozwój dziecka, wzbogacą jego osobowość, a tym samym dobrze przygotują do przekroczenia progu szkolnego. W związku z powyższym uszczegółowiono cele diagnozy przedszkolnej, które służą:

- gromadzeniu informacji o dziecku;
- rozpoznawaniu rozwoju intelektualnego, fizyczno-ruchowego, emocjonalno-społecznego dziecka;
- określeniu, czy dziecko jest gotowe do rozpoczęcia nauki w szkole i do pełnienia roli ucznia;
- określeniu, czy dziecko jest przygotowane do nauki pisania, czytania, liczenia;
- ukierunkowaniu działań pedagogicznych nauczyciela na wyrównywanie szans edukacyjnych dziecka i wspieranie jego rozwoju;
- poinformowaniu rodziców o stanie gotowości ich dziecka do rozpoczęcia nauki w szkole;
- udzieleniu pomocy rodzicom w podejmowaniu działań wspierających rozwój ich dziecka;
- pomocy specjalistom poradni psychologiczno – pedagogicznych w dokonywaniu pogłębionej diagnozy dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego mają obowiązek przeprowadzenia diagnozy przedszkolnej po to, żeby poznać na jakim poziomie są kompetencje dziecka w stosunku do wymagań określonych w wymienionej podstawie programowej. Diagnozę przeprowadzają nauczyciele na początku roku poprzedzającego rozpoczęcie nauki dziecka w pierwszej klasie szkoły podstawowej, z praktyki wiemy, że zazwyczaj to zadanie realizowane jest w październiku (tzw. diagnoza wstępna, początkowa). W styczniu,

biorąc pod uwagę osiągnięcia dzieci, nauczyciel powinien dokonać weryfikacji planów pracy indywidualnej, aby dostosować je do aktualnych potrzeb. Końcową diagnozę zazwyczaj przeprowadza się w kwietniu. Do 30 kwietnia nauczyciel jest zobowiązany przedstawić wyniki diagnozy, a zatem do rozpoczęcia nauki szkolnej pozostają 4 miesiące, co w rozwoju małego dziecka jest długim okresem. Wymieniona końcowa diagnoza powinna dać obraz efektów podjętych działań i poziomu przygotowania dzieci do rozpoczęcia nauki w szkole. Stosowanie dwukrotnej obserwacji jest uzasadnione, aby zaobserwować czy stosowane oddziaływania wspierające rozwój dziecka sprawdziły się.

Diagnozę przeprowadzają tylko nauczyciele pracujący z daną grupą dzieci, w danym przedszkolu.

Przeprowadzając diagnozę przedszkolną należy respektować następujące reguły:

- kierować się zasadą stopniowania trudności tzn. od łatwiejszego do najtrudniejszego, od tego, co jest dziecku bliższe do dalszego, od znanego do nieznanego;
- wykorzystywać akcesoria typu zabawki, przedmioty czy przybory, które są dziecku bliskie, lubi je wykorzystywać w różnych sytuacjach życia przedszkolnego;
- stworzyć przyjazną, serdeczną i przyjemną atmosferę, aby zapewnić dziecku poczucie bezpieczeństwa i zaufania;
- przygotować ciekawe zajęcia, motywując je do wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- formułować jasne, krótkie i konkretne polecenia, aby dziecko je zrozumiało i mogło wykonać;
- zadania konstruować w formie zabawowej, aby wyeliminować lęk, strach w trakcie wykonywania;
- podczas diagnozy dzieci powinny się dobrze bawić.

Z przedstawionej powyższej informacji wynika jednoznacznie, że diagnoza dostarczy wiedzy o dziecku, którą powinni wykorzystać nauczyciele, rodzice i specjaliści w poradni psychologiczno-pedagogicznej w działaniach o charakterze stymulującym, terapeutycznym i wyrównawczym. Podsumowując należy powołać się na słowa Elżbiety Koźniewskiej, która podkreślając poprawność przeprowadzenia diagnozy pisze „o stwarzaniu takich warunków i udzielaniu takiego wsparcia małemu dziecku, aby mogło wykorzystać wcześniej zdobyte wiadomości, umiejętności i doświadczenia do nabywania nowych i włączania ich w system wiedzy już posiadanej”⁷⁵.

⁷⁵ E. Koźniewska, *Diagnoza przedszkolna*, „Dyrektor Szkoły”, 2009, nr 8.

2. Najczęściej wykorzystywane metody w diagnozie przedszkolnej

Przedszkole to miejsce, w którym dziecko jest kreowane na człowieka rozumiejącego innych, szanującego odrębność rasową i narodową. Tutaj każde dziecko ma te same szanse rozwoju i takie same warunki do odniesienia sukcesu. Diagnoza przedszkolna jak już wcześniej pisano ma na celu poznanie indywidualnych potrzeb i możliwości dzieci oraz przeprowadzenie analizy stopnia ich gotowości do nauki szkolnej. Chcąc rzetelnie wywiązać się z tego zadania, należy zastosować takie metody badań, które pomogą w zebraniu niezbędnych danych. Wincenty Okoń charakteryzując metodę badań, pisze: „to system postępowania, jest to sposób wykonywania czynu złożonego, polegający na określonym doborze i układzie działań składowych, a przy tym zaplanowany i nadający się do wielokrotnego stosowania”⁷⁶.

Wybór metody, którą nauczyciel będzie się posługiwał, jest uzależniony od specyfiki badanego obiektu np.: liczby, wieku czy możliwości percepcyjnych badanych dzieci i sytuacji, tj. gdzie i w jakich warunkach przeprowadzane jest badanie, np. sala zajęć, sala zabaw, sala gimnastyczna, plac zabaw itp. Wybór metody jest nadrzędny wobec wyboru techniki i narzędzi, które zostaną wykorzystane podczas zdobywania informacji o dziecku. Nauczyciel przygotowując się do przeprowadzenia badania diagnostycznego wybiera odpowiednią metodę, a następnie technikę i narzędzia, które będzie wykorzystywał. Na podstawie dotychczasowych doświadczeń należy stwierdzić, że zazwyczaj wykorzystywane metody łączą się ze sobą, ponieważ rzeczywistość przeprowadzania diagnozy pedagogicznej ma charakter wielowymiarowy i nie pozwala zamknąć badania w ramach jednego rozwiązania. Dlatego nauczyciel sięga po kilka różnych metod w celu zebrania bogatego materiału, na podstawie którego uzyska obiektywny obraz wychowanka.

Wybrana przez nauczyciela metoda diagnozy powinna opierać się na obserwacji zachowania, czynności i ich wyników oraz wypowiedzi dzieci w naturalnych warunkach, w zróżnicowanych sytuacjach życia przedszkolnego. Powinna uwzględniać aktywność dziecka w ważnych dla osiągania gotowości szkolnej obszarach, w tym podejmowanie zadań, kontakty społeczne i odporność emocjonalną obok czynności poznawczych i sprawności psychomotorycznej.

W dalszej części zostanie przybliżona obserwacja pedagogiczna, która dla potrzeb diagnozy jest wiodącym i najbardziej pomocnym źródłem

⁷⁶ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1998, s. 71.

informacji. Jest to wszechstronna metoda rozpoznawania cech charakterystycznych dla rozwoju dziecka, która służy poznaniu umiejętności, zachowań, postaw dziecka i polega na obiektywnym rejestrowaniu faktów. Należy zaznaczyć, że nauczyciel przedszkola sam wybiera odpowiednie techniki diagnostyczne i przygotowuje arkusz obserwacji do zapisania spostrzeżeń i informacji o dziecku. Może np. zastosować wywiad z rodzicami, analizę rysunków i innych prac dziecka, próby eksperymentalne. Głównie chodzi o to, żeby wybór metody służył podsumowaniu obserwacji w danym okresie. Przeprowadzona obserwacja pozwala na interpretację uzyskanych wyników i opracowanie planów pracy (plany indywidualne i z całą grupą), których celem jest wspieranie rozwoju dziecka lub doskonalenie przejawianych przez niego zdolności. Po dokładnej analizie przeprowadzonej diagnozy nauczyciel uzyska odpowiedź, w jakich sferach należy wspomóc dziecko w osiągnięciu kompetencji wskazanych w *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego*. Na podstawie wyników diagnozy przeprowadzonej w październiku, nauczyciel planuje pracę indywidualną dla dzieci potrzebujących wsparcia i dzieci zdolnych, wykorzystując w tym celu wskazówki zawarte w programie wychowania przedszkolnego. Z wynikami diagnozy należy zapoznać rodziców i zachęcić ich do współpracy.

Ustalanie poziomu kompetencji posiadanych przez dzieci powinno odbywać się poprzez systematyczną obserwację pedagogiczną, która polega na celowym i planowanym rejestrowaniu zjawisk, zachowań i zdarzeń. Będzie ona służyła również poznaniu cech osobowościowych, potrzeb, zachowań, uzdolnień.

Nauczyciel jest badaczem prowadząc diagnozę i musi pamiętać, iż podmiotem jego badań jest dziecko wrażliwe, stawiające pierwsze kroki w wielu dziedzinach, dlatego diagnozuje dziecko w sposób indywidualny. W przedszkolu nauczyciel obserwuje dzieci w swobodnej zabawie, podczas wykonywania czynności samoobsługowych czy podczas zajęć. Wnioski jakie wypływają z analizy wyników mają wpływ na planowanie działań wychowawczo – dydaktycznych oraz umożliwiają ich celowe podejmowanie. Prowadzenie obserwacji pomaga nauczycielowi w zauważeniu indywidualnego przebiegu rozwoju wychowanków, a bieżące monitorowanie umożliwi dostosowanie zabaw i zadań do ich potrzeb i zainteresowań.

Obserwacja pedagogiczna jako metoda powinna charakteryzować się następującymi cechami:

- obiektywnością, dzięki temu nauczyciel rzetelnie zapisuje to, co się w danym momencie dzieje;
- wiernością, czyli zapisywaniem zdarzeń dokładnie tak, jak przebiegają;

- celowością, która oznacza poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, dlaczego i w jakich warunkach dana sytuacja występuje;
- planowością, która polega na stosowaniu ustalonego planu sprzyjającemu skupieniu się na celu obserwacji;
- wnikliwością, dzięki czemu można dostrzec występujące zależności i związki między badanymi zdarzeniami;
- wybiórczością, czyli badaniem określonego problemu.

W tym miejscu należy dodać, iż obserwowane dziecko nie może wiedzieć, że jego zachowanie jest przedmiotem badań, gdyż wtedy jego zachowanie nie będzie naturalne⁷⁷.

Autorki *Nauczycielskiej diagnozy gotowości do podjęcia nauki szkolnej* E. Gruszczyk-Kolczyńska i E. Zielińska podkreślają wagę obserwacji w diagnozie przedszkolnej pisząc, że jest to „pierwszy etap diagnozy, polega bowiem na obserwowaniu dzieci, analizowaniu oraz interpretowaniu ich zachowań w trakcie zabaw i zajęć przedszkolnych”⁷⁸. Na podstawie obserwacji możemy zauważyć zachowania różniące dzieci między sobą. Nauczyciel-wychowawca podczas obserwacji widzi, na co należy zwrócić szczególną uwagę, przy organizowaniu zajęć i zabaw. Nauczyciele przedszkola podczas obserwacji korzystają z różnych technik diagnostycznych. Przyglądają się dzieciom, zapamiętują, a niekiedy notują, w jaki sposób się zachowują, jak wyglądają, co robią, co potrafią, jak reagują w różnych sytuacjach. Obserwacja polega na zbieraniu danych na drodze spostrzeżeń w bardziej lub mniej ukierunkowany i usystematyzowany sposób. Na potrzeby diagnozy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole, warto przeprowadzić obserwację ukierunkowaną, zaplanowaną. Ważne jest także, aby obserwacja przyszłego ucznia obejmowała wszystkie najważniejsze sfery aktywności dziecka w przedszkolu. Należy dodać, że obserwacja jest bardzo użyteczną metodą zbierania informacji, gdyż zakłada towarzyszenie osobie podlegającej obserwacji, daje tym samym możliwość uwzględnienia kontekstu sytuacyjnego wystąpienia danego zachowania.

Analizując zaobserwowane zachowania dziecka, trzeba umieć odczytać ich znaczenie, zrozumieć i poznać potrzeby przyszłego ucznia. Zachowania dziecka można powiązać z doświadczeniami, które dziecko zdobyło do tej pory w swoim życiu, które wyniosło ze środowiska rodzinnego. Umiejętności, zachowania powinny odzwierciedlać oczekiwania nauczycieli, które dzieci wyniosły z wychowania przedszkolnego. Jak piszą E. Gruszczyk-Kolczyńska i E. Zielińska „(...) analizie powinna zostać poddana: zna-

⁷⁷ E. Tokarska, J. Kopala, *Kalendarz przedszkolaka – Diagnoza przedszkolna. Poradnik nauczyciela*, Warszawa, WSiP, 2012, s. 5.

⁷⁸ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Jak prowadzić obserwację dzieci, interpretować wyniki i formułować wnioski*, Kraków, Wydawnictwo Bliżej Przedszkola, 2011, s. 7.

jomość cyklicznych zmian w przyrodzie, działania związane z liczeniem, opowiadanie obrazków i historyjek obrazkowych, nabywanie umiejętności fonologicznych, rysowanie szlaczków. Te zachowania i umiejętności są związane z rozwojem różnych funkcji psychicznych: uwagi, pamięci, reprezentacji pojęciowej (liczba, przestrzeń, czas) i działań z nią związanych, myślenia operacyjnego i przyczynowo – skutkowego oraz rozwoju psychomotorycznego”⁷⁹. Obserwacja dzieci jest prowadzona w trakcie codziennych zajęć w przedszkolu i ma pomóc w poznaniu stanu gotowości dziecka do podjęcia do nauki w szkole. Warto podkreślić, że nauczyciel ma dostęp do różnych technik diagnostycznych, z których może korzystać, są to: analiza rysunków i prac dzieci, próby eksperymentalne oraz rozmowa z rodzicami, mają one służyć podsumowaniu wyników z przeprowadzonej obserwacji.

W związku z obowiązkiem przeprowadzania diagnozy gotowości szkolnej dzieci, nauczyciele wychowania przedszkolnego mają określone zadania do zrealizowania. Kluczowe zadania zostały przedstawione w obowiązującej *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* i są to:

- „(...) wybranie programu wychowania przedszkolnego, opracowanie własnego lub zmodyfikowanie programu innych autorów. Program powinien zawierać propozycję metody diagnozy i sposobu osiągania celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości dzieci;
- prowadzenie i dokumentowanie obserwacji pedagogicznych pięcioletków i sześciolatek oraz ich podsumowanie w październiku/listopadzie, a następnie w kwietniu;
- dokonywanie analizy zebranych danych pod kątem przygotowania dziecka do nauki w I klasie szkoły podstawowej;
- przekazanie informacji rodzicom, by mogli wspierać dziecko;
- w razie potrzeby, opracowanie programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka;
- przekazanie wyników diagnozy specjalistom w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dziecka”⁸⁰.

Dziecko w przedszkolu stopniowo uczy się i rozwija niezbędne umiejętności do podjęcia nauki w szkole. Do tych czynności należy zaliczyć czytanie, pisanie, liczenie, ale kształtowanie poszczególnych umiejętności to nie wszystko, aby dziecko osiągnęło gotowość szkolną. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że gotowość szkolna nie jest osiągnięta automatycznie,

⁷⁹ *Ibidem*, s. 17.

⁸⁰ E. Tokarska, J. Kopała, *Kalendarz przedszkolaka- Diagnoza przedszkolna. Poradnik nauczyciela*, Warszawa, WSiP, 2012, s. 5.

wraz z wiekiem dziecka, ale jak twierdzą specjaliści, jest wypracowywana poprzez różnorodne doświadczenia dziecka w różnych sferach rozwoju i w toku wielu przemian. Rozpoczęcie nauki w szkole, ma umożliwić dziecku rozwój wrodzonych predyspozycji i umiejętności. Działania edukacyjne mają stymulować rozwój intelektualny i społeczny, powinny niwelować dysharmonie i opóźnienia rozwojowe, wyrównywać opóźnienia środowiskowe. Dlatego praca wychowawczo-dydaktyczna w przedszkolu ma na celu przygotowanie dziecka do szkoły i wyrównywanie szans edukacyjnych wszystkich dzieci po to, aby pod koniec wychowania przedszkolnego nabyły one kompetencje gwarantujące osiąganie sukcesów podczas nauki szkolnej. Nauczyciel przedszkola wykorzystując swoje doświadczenie, mądrość życiową, jak również intuicję, dba o harmonijny, wszechstronny rozwój dzieci. Program nauczania powinien dostosować do możliwości rozwojowych dziecka. W wychowaniu przedszkolnym najważniejsze jest dobro dziecka, okazywany mu szacunek i podmiotowe traktowanie, rozbudzenie w dziecku świadomości o wartości własnej osoby. Przygotowując dziecko do nauki w szkole należy zainteresować go nowym wyzwaniem, motywować do zdobywania coraz innych kompetencji, inspirować do działania, wspomagać i wspierać w dążeniu do nawet niewielkiego celu, który z czasem będzie się powiększał. Działania dziecka powinny być zróżnicowane, aby mogły zwiększyć atrakcyjność zdobywania wiedzy, umiejętności i pobudzały do coraz większych starań.

3. Narzędzia badawcze stosowane przez nauczycieli w diagnozie przedszkolnej

Ogólnie rzecz biorąc należy stwierdzić, że nauczyciele przeprowadzając diagnozę przedszkolną powinni skorzystać z takiego narzędzia, które będzie spełniać wszelkie kryteria poprawności i umożliwi zebranie dokładnych informacji o badanym dziecku. Według T. Pilcha „narzędzie badawcze jest przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań”⁸¹. Zatem narzędzia to materiały albo urządzenia, które służą do właściwego i wiarygodnego przeprowadzenia badań. Do najczęściej używanych narzędzi badawczych stosowanych przez nauczycieli przedszkoli należą:

- arkusz obserwacji indywidualnej dziecka,
- arkusz zbiorczy,
- karta wywiadu z rodzicami,
- karty pracy dziecka,

⁸¹ T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1998, s. 18.

- dzienniczki obserwacji,
- testy.

Posługując się wybranymi narzędziami badawczymi, nauczyciel monitoruje rozwój dziecka i sporządza diagnozę. Zebrane informacje dają pełny obraz wychowanka. Pokróćce warto scharakteryzować wymienione powyżej narzędzia:

- **arkusz obserwacji indywidualnej dziecka** – przeznaczony do gromadzenia informacji o rozwoju dziecka we wszystkich sferach: społeczno-emocjonalnej, fizycznej i poznawczej. Do każdej sfery zastosowano wskaźniki odpowiednie do wymagań określonych w poszczególnych obszarach *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego*. W arkuszu znajduje się miejsce na spostrzeżenia nauczyciela dotyczące zainteresowań, uzdolnień i umiejętności dziecka wykraczające poza opisane w wymienionej podstawie.
- **arkusz zbiorczy** – wykorzystywany jest do zapisywania informacji na temat całej grupy, dotyczących poziomu wiadomości, umiejętności i prezentowanych przez dzieci postaw. Dane o całej grupie nauczyciel pozyskuje, analizując arkusze indywidualne. Arkusz zawiera wskaźniki i obszary takie same jak arkusz indywidualny.
- **karta wywiadu z rodzicami** – podczas rozmowy z rodzicami lub jednym z rodziców, nauczyciel wypełnia kartę, umieszczając podstawowe dane (skład rodziny, ewentualne problemy zdrowotne, warunki socjalne i materialne, komunikacja w rodzinie, obowiązki dziecka, opinia rodziców o dziecku, specjalne potrzeby oraz informacje o rozwoju).
- **karty pracy dziecka** – służą do indywidualnej pracy dziecka i utrwalania zdobytych wiadomości i umiejętności.
- **dzienniczki obserwacji** – dokonuje się zapisów zachowań w różnych sytuacjach, szczególnych umiejętności itp. Zawierają dokładną datę i czas obserwacji.
- **testy** – testy gotowości szkolnej do badania rozwoju dziecka. Testy przeprowadzamy w ciągu dwóch dni. Do dyspozycji jest 20 pytań, nauczyciel czyta polecenie, następnie dziecko samodzielnie wykonuje zadanie⁸².

Nauczyciel może wykorzystać istniejące narzędzia diagnostyczne dostępne na rynku księgarskim np. standaryzowany test do określania poziomu gotowości szkolnej autorstwa Barbary Wilgockiej-Okoń, bądź opracować własny lub zastosować arkusze dołączone do programów wychowania przedszkolnego. W związku z obniżeniem wieku szkolnego opracowano

⁸² A. Łukaszewska, J. Michalska, B. Szczepkowska, *Diagnoza przedszkolna*, Bydgoszcz, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2011, s. 23.

skalę Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (2009) - arkusz obserwacyjny SGE-5, dla sześciolatek wykorzystuje się arkusze diagnostyczne. Mogą je opracować nauczyciele pracujący z daną grupą lub można wykorzystać arkusze udostępnione w programach wychowania przedszkolnego zgodnie z *Podstawą programową wychowania przedszkolnego*.

Arkusz SGE-5 dotyczy opracowania jakościowej analizy osiągnięć dziecka i składa się z trzech części. Pierwsza, to dane dziecka: imię i nazwisko, płeć, data urodzenia. Wpisuje się czas i miejsce obserwacji – rozpoczęcie i zakończenie, nazwę przedszkola oraz uwagi nauczyciela o przebiegu obserwacji. Druga część w formie tabelki, zawiera opis zachowań i umiejętności dziecka oraz czterostopniową skalę (tak, raczej tak, raczej nie, nie). W trzeciej zapisywane są informacje o stanie zdrowia dziecka, o sytuacji rodzinnej oraz inne spostrzeżenia nauczyciela, które nieujęte są w arkuszu obserwacyjnym. Na końcu odnotowuje się absencję przedszkolaka na zajęciach⁸³.

Skalę Gotowości Edukacyjnej Pięciolatek (SGE-5) badanych jest pięć obszarów aktywności dziecka:

1. poznawanie świata i siebie;
2. zabawa i nauka w grupie rówieśników;
3. samodzielność w trudnych sytuacjach;
4. podejmowanie zadań i prac pod kierunkiem nauczyciela;
5. przygotowanie do nauki czytania, pisanie i matematyki⁸⁴.

Po przeprowadzeniu badań szacuje się dla każdego dziecka stopień gotowości szkolnej w sześciu podskalach dotyczących :

1. umiejętności szkolnych,
2. kompetencji poznawczych,
3. sprawności motorycznych,
4. samodzielności,
5. niekonfliktowości,
6. aktywności społecznych.

Edyta Gruszczyk-Kolczyńska i E. Zielińska w publikacji *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej* podkreślają, iż metoda obserwacji nie zawęża się do obserwowania dziecka i notowania uwag z obserwacji, ale też zawiera w sobie interpretację, ponieważ „dziecięce zachowania zawsze z czegoś wynikają i do czegoś prowadzą”⁸⁵. Wymienione autorki są także zwolenniczkami przeprowadzania eksperymentów diagnostycznych, które zgrupowane są wokół czterech segmentów: czynności samo-

⁸³ E. Koźniewska, A. Matuszewski, E. Zwierzyńska, *Skala gotowości edukacyjnej pięciolatek (SGE-5)*, Warszawa, Wydawnictwo ORE, 2010, s. 9-20.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 11.

⁸⁵ E. Gruszczyk-Kolczyńska, E. Zielińska, *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Jak prowadzić obserwację dzieci, interpretować wyniki i formułować wnioski*, Kraków, Wydawnictwo Bliżej Przedszkola, 2011, s. 17.

obsługowych, sprawności ruchowej, zabaw tematycznych, funkcjonowania dzieci w trakcie realizowania zadań indywidualnie i w grupie. Wyniki przeprowadzonych obserwacji notuje się w zbiorczym arkuszu diagnozy.

Kolejną czynnością nauczyciela po przeanalizowaniu arkusza diagnostycznego jest opracowanie wyników przeprowadzonej diagnozy i przekazanie ich rodzicom dziecka. Rodzice otrzymują wyniki świadczące o gotowości szkolnej ich dzieci. Część dzieci otrzyma wyniki wysokie, część przeciętne a część niskie. Jeżeli w naszej ocenie dziecku brakuje gotowości do realizacji któregoś z zadań, rodzice powinni uzyskać konkretne i zrozumiałe wskazówki, jak wspierać rozwój w danym zakresie. Przekazywanie rodzicom informacji dotyczącej gotowości dziecka do nauki w szkole to podsumowanie relacji, która rozpoczyna się wcześniej od zapoznania rodziców z pracą przedszkola, z programem, pojęciem i metodami oceny gotowości do nauki w szkole. Zgodnie z zalecanymi warunkami realizacji *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego* nauczyciel powinien:

1. zachęcać rodziców do współdecydowania w sprawach przedszkola lub szkoły;
2. na bieżąco informować o zadaniach wychowawczych i kształcących realizowanych w przedszkolu;
3. informować o sukcesach i kłopotach ich dzieci, włączać do wspierania osiągnięć rozwojowych i łagodzenia zaistniałych trudności;
4. angażować rodziców w proces edukacyjny, nabywanie przez dziecko określonych wiadomości i umiejętności;
5. systematycznie przekazywać wyniki przeprowadzonych obserwacji, celem uzyskania przez rodziców wiedzy o tym, jak ich dziecko funkcjonuje w określonych sytuacjach i warunkach⁸⁶.

Reasumując rozważania na temat diagnozy gotowości szkolnej, należy stwierdzić, iż bardzo ważna jest rola wychowania przedszkolnego w kształtowaniu kluczowych kompetencji dziecka niezbędnych w udanych starciach w szkole. To przedszkole przygotowuje dziecko do podjęcia nowych wyzwań w poczuciu bezpieczeństwa, uczy odporności emocjonalnej i odwagi w podejmowaniu nowych zadań. Dziecko wkraczając w nowe środowisko, jakim jest szkoła, może napotkać na różne trudności, co niewątpliwie wpływa na niepowodzenia w edukacji szkolnej. Zatem przyszłe powodzenie w szkole dziecka zależy od właściwego rozwoju wszystkich kompetencji, a rolą nauczyciela jest dostarczanie dziecku autentycznych i niebanalnych doświadczeń.

⁸⁶ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych, opublikowane 7 czerwca 2010 r., Dz. U. Nr 97, poz. 624.

Rozdział IV

Kompetencje dzieci do podjęcia nauki w szkole podstawowej – przykład nauczycielskiej diagnozy

1. Analiza kompetencji dzieci w świetle wyników nauczycielskiej diagnozy

W tym rozdziale zamieszczamy opracowanie wyników diagnozy gotowości szkolnej, tzw. końcowej, przeprowadzonej wśród dzieci sześciolletnich, które uczęszczały do Samorządowego Przedszkola nr 15 w Białej Podlaskiej. Diagnozę końcową przeprowadzono w dwóch grupach dzieci, które w 2014 roku ukończą, albo już ukończyły sześć lat. Obserwację prowadziło dwóch nauczycieli, którzy stopień opanowania umiejętności przez dzieci zapisywali w arkuszach obserwacji, własnego autorstwa. Warto zwrócić uwagę na fakt, że wymienione arkusze nauczyciele wypracowali dzięki wieloletniej pracy w przedszkolu. Następnie wyniki z przeprowadzonych obserwacji zapisali na formularzu MEN, druk nr MEN-1/54/2. W sumie otrzymano 54 kompletnie wypełnionych arkuszy. Na wymienionym formularzu opisano szczegółowe kompetencje badanego dziecka. Diagnozę przeprowadzono w czterech obszarach, wynikających z zapisów obowiązującej *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego*:

1. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych.

2. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną.
3. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisanie.
4. Kształtowanie sprawności fizycznej i wychowanie zdrowotne.
5. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych.

Uzyskane dane dotyczące kompetencji dzieci z wymienionych czterech obszarów zestawiono poniżej w tabelach, które będą pomocne w zobrazowaniu stopnia opanowania kompetencji przez dzieci z badanej grupy.

2. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych

Wymienione umiejętności analizowane są na początku, ponieważ należy im przypisać szczególną rolę w udanym starcie dziecka w szkole, nie należy ich bagatelizować. Należy zaznaczyć, że badania i doświadczenia praktyków wskazują na silny związek niepowodzeń w nauce z problemami emocjonalnymi i nieprzystosowaniem społecznym. Stwierdzono także, że pomoc udzielona dzieciom wcześniej, na samym początku drogi szkolnej, wywiera korzystny wpływ na ich późniejsze decyzje i wybory życiowe⁸⁷.

Prawie do końca okresu przedszkolnego wskutek niepełnej dojrzałości układu nerwowego i niewykształconych jeszcze procesów hamowania, dziecko jest bardzo pobudliwe. Dlatego też, nawet słabe bodźce mogą wywołać zarówno przykre, jak i przyjemne stany emocjonalne. W okresie przedszkolnym dziecko potrafi już obdarzać trwałym uczuciem osoby opiekujące się nim. Emocje mają charakter przejściowy. Dziecko przechodzi bardzo łatwo z jednego nastroju emocjonalnego w drugi. Zmartwione i zapłakane za chwilę śmieje się i cieszy. Dopiero z końcem okresu przedszkolnego dziecko zdobywa umiejętności powściągnięcia afektów, co jest świadectwem stopniowego osiągnięcia dojrzałości emocjonalnej. Obserwuje się w tym wieku wydatny rozwój uczuć wyższych - intelektualnych, społecznych, moralnych i estetycznych.

U sześciolatków widać wyraźny postęp w zakresie zabaw zespołowych, jakkolwiek grupy organizowane dla wspólnej zabawy tematycznej są zmienne: dziecko może porzucić grupę, w której się bawiło i przyłączyć się do innego zespołu, a nikt nie zwróci na to specjalnej uwagi. „Dziecko w tym wieku jest jeszcze bardzo egocentryczne i nie troszczy się w zaba-

⁸⁷ J.W. Santrock, *Adolescence: An Introduction*, Publisher: McGraw-Hill Higher, 1981.

wie o wspólne dobro. Nie potrafi zabawy dobrze zorganizować i zdaje się chętnie na starsze dzieci lub wychowawczynię. Początki prawdziwe zespołowych zabaw przypadają dopiero na 7 rok życia, jakkolwiek i w tym wieku dziecko realizuje w zabawie przede wszystkim cechy indywidualne”⁸⁸. W tabeli 2 zapisano szczegółowe umiejętności społeczne i w zakresie odporności emocjonalnej zaobserwowane w badanej grupie dzieci.

Tabela 2. Umiejętności społeczne dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych

Stopień opanowania szczegółowych umiejęt- ności	Dziewczynki		Chłopcy	
	Stopień opanowania		Stopień opanowania	
	zadowalający	poprawny	zadowalający	poprawny
Współpracuje chętnie z rówieśnikami podczas zabawy i wykonywania zadań	27	1	26	-
Pomaga rówieśnikom	28	-	26	-
Przestrzega zasad ustalonych w grupie	26	2	24	2
Używa form grzecznościowych	28	-	26	-
Rozumie emocje i uczucia innych osób	28	-	26	-
Panuje nad ekspresją emocji	24	4	22	4
Potrafi ocenić postępowanie swoje i kolegów, bohaterów książek	28	-	26	-
Zwraca się o pomoc, gdy nie potrafi sobie poradzić	28	-	26	-
Szybko adoptuje się do nowych warunków	24	4	22	4
Potrafi pokonywać trudności	24	4	22	4

Kompetencje społeczne i emocjonalne w grupie badanych dzieci są w większości na poziomie zadowalającym, kształtują się one przez cały czas przebywania dziecka, nie tylko w przedszkolu, ale także w środowisku rodzinnym, w gronie różnych ludzi. Jeszcze nie wszystkie dzieci potrafią zapanować nad emocjami, szybko adoptować się do nowych warunków

⁸⁸ M. Żebrowska, *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa, PWN, 1986, s. 479.

i pokonywać trudności. Warto zauważyć, że diagnoza przeprowadzona w kwietniu 2014 roku pokazała, że konieczna jest pomoc niektórym dzieciom, nie tylko ze strony przedszkola ale i ich rodziców.

3. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania

Aby szczegółowo określić kompetencje dziecka w wymienionym obszarze, wyniki z przeprowadzonych obserwacji przedstawiono w dwóch tabelach: w jednej - wyniki umiejętności matematycznych, w drugiej-umiejętności do nauki czytania i pisania.

a) Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną

Matematyka jest przedmiotem, który niestety przysparza uczniom wiele problemów. Przyswajanie treści matematycznych wymaga ciągłości, zrozumienia i systematyczności. Jeżeli dziecko nie opanuje wcześniejszego materiału, nowe wiadomości mogą przysporzyć trudności. Ważny jest zatem dobry start w pierwszej klasie szkoły podstawowej. Aby uniknąć niepowodzeń już u „progu” nauki, dziecko powinno osiągnąć gotowość do uczenia się tego przedmiotu.

Na podstawie wieloletnich badań Edyta Gruszczyk-Kolczyńska opracowała diagnozę dziecięcych kompetencji w zakresie pojęć matematycznych, która pozwala ocenić gotowość dziecka do uczenia się matematyki⁸⁹. Analiza osiągnięć dziecka przeprowadzona według wskazań autorki wymienionej diagnozy jest źródłem cennych informacji na temat jego rozwoju, a za razem wskazówek, nad jakimi sferami należy pracować z dzieckiem, aby umożliwić mu bezbolesny „matematyczny start” w szkole.

Gotowość do nauki matematyki obejmuje następujące obszary:

1. Zdolność i gotowość do liczenia:

- sprawne przeliczanie przedmiotów rzeczywistych oraz ich reprezentacji ikonicznych i symbolicznych (czyli obrazów, schematów),
- zdolność odróżniania prawidłowego liczenia od błędnego - wykrywania i korygowania pomyłek popełnianych w przeliczaniu przez inne osoby i siebie samego,

⁸⁹ E. Gruszczyk-Kolczyńska, *Dziecięca matematyka. Diagnozowanie dziecięcej kompetencji*, Warszawa, WSiP, 1998.

- umiejętność dodawania i odejmowania w zakresie 10 w pamięci lub na palcach.
2. Operacyjne rozumowanie na poziomie konkretnym, czyli:
 - umiejętność spostrzegania równoliczności zbiorów, pomimo zmiany układu przestrzennego ich elementów; dziecko powinno rozumieć, że np. 10 kasztanów „na kupce” to tyle samo, co 10 kasztanów ułożonych w rzędzie (dzieci niegotowe do nauki matematyki kierują się przede wszystkim wskazówkami wizualnymi i są np. głęboko przekonane, że 5 słoni to więcej, niż 5 mrówek – bo słonie są większe),
 - zdolność do wyznaczania konsekwentnej serii w kolejności rosnącej lub malejącej (np. układania patyczków od najkrótszego do najdłuższego).
 3. Zdolność do posługiwania się reprezentacjami symbolicznymi (cyfry, znaki)
 - pojęć matematycznych, działań arytmetycznych i schematów graficznych.
 4. Dojrzałość emocjonalna:
 - samodzielność, motywacja do rozwiązywania zadań, odporność na trudne sytuacje problemowe (jakimi są nieraz zadania matematyczne), umiejętność radzenia sobie z frustracją.
 5. Prawidłowy rozwój funkcji percepcyjno-motorycznych, pozwalający na odwzorowywanie cyfr, pisanie i rysowanie⁹⁰.

Edukację matematyczną E. Gruszczyk-Kolczyńska podzieliła na dwie części. Pierwsza rozpoczyna się na długo przed podjęciem przez dziecko systematycznej nauki matematyki, wtedy to, edukacja powinna być poświęcona rozwijaniu liczenia oraz kształtowaniu pierwszych intuicji miary i mierzenia, oraz orientacji przestrzennej. Druga część edukacji to kształtowanie umiejętności i pojęć z zastosowaniem metod operacyjnych.

W *Podstawie Programowej wychowania przedszkolnego* zapisano szczegółowe umiejętności, w zakresie edukacji matematycznej, jakie dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w pierwszej klasie szkoły podstawowej powinno nabyć:

- liczyć obiekty (w jak najszerszym zakresie) i rozróżniać błędne liczenie od poprawnego;
- wyznaczać wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub innych zbiorach zastępczych;
- ustalać równoliczność zbiorów, a także posługiwać się liczebnikami porządkowymi;

⁹⁰ E. Tokarska, J. Kopała, *Zanim będę uczniem. Program wychowania przedszkolnego*, Warszawa, Wydawnictwo Edukacja Polska, 2009.

- rozróżniać stronę lewą i prawą, określać kierunki i ustalać położenie obiektów w stosunku do własnej osoby, a także w odniesieniu do innych obiektów;
- wiedzieć, na czym polega pomiar długości i znać proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą;
- znać następstwo dni i nocy, pór roku, dni tygodnia, miesięcy w roku⁹¹.

Można zatem stwierdzić, że dziecko osiągnęło gotowość do nauki matematyki w szkole wówczas, gdy chce się uczyć matematyki, potrafi zrozumieć sens zależności matematycznych omawianych na lekcjach i wytrzymuje napięcia, które towarzyszą rozwiązywaniu zadań matematycznych. Wówczas taki poziom dojrzałości zagwarantuje powodzenie w uczeniu się matematyki, w pierwszych latach nauki. W tabeli 3 zamieszczono szczegółowe umiejętności matematyczne w grupie badanych dzieci, które określają kompetencje dziecka.

Tabela 3. Umiejętności matematyczne

Stopień opanowania szczegółowych umiejętności	Dziewczynki		Chłopcy	
	Stopień opanowania		Stopień opanowania	
	zadowalający	poprawny	zadowalający	poprawny
Przelicza liczmany do 20	28	-	26	-
Dodaje i odejmuje w granicach do 20	28	-	26	-
Posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi	28	-	26	-
Zna nazwy figur geometrycznych	28	-	26	-
Rozróżnia kształty	28	-	26	-
Określa wielkość, długość, szerokość przedmiotów	28	-	26	-
Orientuje się na kartce papieru	27	1	25	1
Określa pojemność naczyń	26	2	25	1
Określa czas trwania czynności	26	2	23	3
Tworzy zbiory i porównuje ich liczebności	26	1	25	1

Wymienione umiejętności matematyczne dzieci w zdecydowanej większości opanowały w stopniu zadowalającym. Tylko w kilku przypadkach

⁹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowane 18 czerwca 2014 r., Dz. U. z 2014 r., poz. 803, zał. 1.

zaobserwowano problem z opanowaniem umiejętności, takich jak: określania czasu trwania jakiejś czynności, określania pojemności naczyń, orientacji na kartce papieru, tworzenia zbiorów i porównywania ich liczebności.

b) Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania

„Dojrzałość do nauki czytania i pisania to integralna część szeroko rozumianej dojrzałości szkolnej. Należy jednak zaznaczyć, że posiada ona swoje specyficzne komponenty związane z faktem, że czytanie i pisanie stanowią formę porozumiewania się językowego oraz że „substancją” tego porozumiewania jest pismo, czyli linearny ciąg znaków graficznych rządzących się swoistymi dla danego języka regułami”⁹².

Czytanie i pisanie jest podstawową formą komunikacji międzyludzkiej. Dziecko osiągnie sukces w nauce czytania i pisania, wtedy gdy będzie:

- dokonywało precyzyjnej analizy i syntezy wzrokowo – słuchowej (fonemowej, sylabowej), która jest niezbędna w procesie różnicowania kształtów i dźwięków,
- rozumiało, że wyrazy są graficznym odpowiednikiem słów,
- wykazywało orientację przestrzenną, umożliwiającą rozpoznawanie i odtwarzanie kierunków położenia i proporcji odwzorowywanych form graficznych,
- wykazywało umiejętność przetwarzania obrazu graficznego na obraz ruchu, posiadać tzw. pamięć ruchową,
- z pełną świadomością kontrolować wzrokiem własne ruchy w procesie pisania⁹³.

Należy pamiętać, że dziecko gotowe do nauki czytania i pisania, powinno chcieć nauczyć się czytać i pisać, słuchać ze zrozumieniem opowiadań, baśni, opowiadać o nich, interesować się książkami. Na gotowość do nauki czytania i pisania będą składały się następujące czynniki:

- prawidłowa wymowa,
- określona lateralizacja, czyli dobra sprawność ręki dominującej zarówno w zakresie szybkości, jak i precyzji ruchów,
- prawidłowy poziom percepcji wzrokowej oraz słuchowej,
- właściwa koordynacja wzrokowo – słuchowo – ruchowa,
- zdolność koncentracji uwagi na dłuższy czas,
- odpowiednia pojemność tzw. pamięci świeżej⁹⁴.

Dzieci rozpoczynające edukację szkolną powinny umieć ułożyć krótkie zdania, dzielić na wyrazy, dokonać analizy i syntezy słuchowej wyrazu,

⁹² G. Krasowicz-Kupis, *Rozwój i ocena umiejętności czytania dzieci sześciolletnich*, Materiały metodyczne dla nauczycieli EFS, Warszawa, nr 5, 2006, s. 2.

⁹³ W. Brejnak, *Czy twój przedszkolak dojrzał do nauki?*, Warszawa, 2006, s. 43-44.

⁹⁴ P. Michalczyk, *O gotowości dziecka do czytania i pisania*, „Wychowanie w Przedszkolu”, nr 7-8, 1986, s. 434-435.

dzielić na głoski i sylaby. Dla zrozumienia sensu kodowania (pisania) i dekodowania (czytanie) muszą rozumieć znaczenie informacji, które podane są w formie uproszczonych rysunków lub popularnych symboli, a także odczytywać (globalnie) krótkie podpisy pod obrazkami. Bardzo ważna jest sprawność rąk oraz współpraca ręki i oka potrzebna w początkowej nauce pisania. To wymaga czasu i wielu ćwiczeń w powiązaniu z rozwojem małej i dużej motoryki w ramach dbania o rozwój fizyczny dzieci⁹⁵.

Zaobserwowane przez nauczycieli podczas badań szczegółowe umiejętności określające kompetencje dziecka w zakresie gotowości czytania i pisania zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Umiejętności do nauki czytania i pisania

Stopień opanowania szczegółowych umiejęt- ności	Dziewczynki		Chłopcy	
	Stopień opanowania		Stopień opanowania	
	zadowalający	poprawny	zadowalający	poprawny
Samodzielnie czyta	28	-	26	-
Dzieli słowa na sylaby	28	-	26	-
Potrafi w wyrazach podać pierwszą i ostatnią samogłoskę	26	2	26	1
Potrafi w wyrazach podać pierwszą i ostatnią spółgłoskę	27	1	26	1
Z podanych sylab składa wyraz	28	-	26	-
Potrafi wskazać w tekście podaną literkę	28	-	26	-
Wyodrębnia wyrazy w zdaniu	22	6	20	6
Prawidłowo ujmuje stosunki przestrzenne	24	4	22	4
Prawidłowo pisze wyrazy wg wzoru lub samodzielnie	28	-	26	-
Kreśli litery we właściwy sposób	28	-	26	-
Łączy litery w wyraz	27	1	25	1
Prawidłowo trzyma ołówkę, kredkę	28	-	26	-
Kolorując mieści się w konturze	28	-	25	1

⁹⁵ E. Gruszczyk- Kolczyńska, E. Zielińska, *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki w szkole*, Kraków, 2011, s. 22.

Zdecydowana większość w badanej grupie dzieci osiągnęła gotowość do nauki czytania i pisanie w stopniu zadawalającym, jednak widoczne są dzieci, które będą wymagały fachowej pomocy. Z tymi dziećmi nauczyciele i rodzice będą pracować nad poprawą umiejętności w zakresie: wyodrębniania wyrazów w zdaniu, prawidłowym ujmowaniu stosunków przestrzennych.

4. Kształtowanie sprawności fizycznej i wychowanie zdrowotne

Dziecko jest silne, odporne na choroby i zmęczenie. Posiada niezaburzoną sprawność manualną, koordynację wzrokowo-ruchową, grafomotoryczną, prawidłowo wymawia wszystkie głoski. Poza tym jest sprawne ruchowo, wytrzymałe, szczególnie nie męczy się pisanie, rysowaniem czy wycinaniem. Wiąże się z tym zręczność, sprawność ruchów rąk, umiejętność hamowania pewnych impulsów ruchowych, wykonywanie ruchów ciągłych (przy wykonywaniu elementów graficznych), zdolność utrzymywania kierunku ruchu (rysowanie elementów wzdłuż linii poziomej). Podstawowym elementem dojrzałości psychoruchowej jest umiejętność przetwarzania statystycznego obrazu graficznego na obraz dźwiękowy (litery – głoski, wyrazy – słowa) oraz obu tych obrazów na obraz ruchu. Oczywiście dojrzałość fizyczna wyraża się m.in. w odpowiedniej do wieku życia wadze i wzroście.

Bożena Janiszewska uważa, że dziecko rozpoczynające naukę w klasie pierwszej powinno charakteryzować się następującymi cechami:

1. wzrost powyżej 120 cm, waga powyżej 23 kg, właściwe proporcje ciała - do tych parametrów dostosowana jest wysokość ławek;
2. właściwa koordynacja ruchów, zdolność utrzymania równowagi, zwinność ruchów taka, aby dziecko bezpiecznie poruszało się na terenie szkoły, a poprzez doświadczenia ruchowe mogło poznawać stosunki przestrzenne;
3. ruchy rąk powinny być (zależnie m.in. od skostnienia nadgarstka): sprawne na tyle, aby zapewniły odpowiedni poziom rysowania, pisanie w liniach drobnych elementów, skoordynowane i płynne (od tego zależy tempo pisanie i odporność ręki na zmęczenie), oraz powinny posiadać odpowiedni poziom koordynacji wzrokowo – ruchowej, który pozwala na wykonywanie precyzyjnych czynności⁹⁶.

⁹⁶ B. Janiszewska, *Co z tą dojrzałością szkolną*, „Meritum”, nr 1, 2009, s. 33-34.

Środowiskowe uwarunkowania oraz dziedziczenie biologicznego rozwoju powodują duże zróżnicowanie procesów dojrzewania i wzrastania. Jeżeli dziecko ma zapewnioną właściwą opiekę, zaspokajane potrzeby fizyczne i psychiczne, wtedy wzrastanie i rozwój fizyczny przebiegają optymalnie, na jaki tylko pozwalają zadatki genetyczne. Jeżeli zaś warunki są niesprzyjające, spowodowane np. niedożywieniem, chorobą, dziecko rozwija się gorzej, wolniej rośnie. Dopiero w okresie dojrzewania istnieje możliwość wyrównania tych braków⁹⁷.

Dzieci które rozpoczynają naukę w szkole, powinny być zdrowe i dobrze rozwinięte fizycznie. Choroby powodują dużą absencję dziecka i mają wpływ na ogólne osłabienie organizmu, a to rzutuje na sprawność umysłową.

Sprawne fizycznie dziecko skacze, biega, wspina się po drabince. Potrafi lub uczy się jeździć na rowerze, łyżwach czy nartach. Właściwością szczególnie charakterystyczną dla dziecka pięcioletniego, jest jego ogromna aktywność. Przejawia się głównie w upodobaniu do zabaw, gier ruchowych, do zajęć o charakterze sportowym oraz obejmuje wiele innych form i rodzajów działania. Stąd też należy to wykorzystać i dbać o zdrowie fizyczne dziecka poprzez organizowanie należytego wypoczynku, poprzez kontrole lekarskie, stosowanie się do wskazań i stworzenie odpowiednich warunków bytowych.

Poziom sprawności ruchowej powinien być na tyle wysoki, aby gwarantował dziecku samodzielność. Sprawność ruchowa, zręczność, pomaga nie tylko w zabawach i ćwiczeniach gimnastycznych, ale też jest ważna podczas rysowania, ubierania się, wycinania i lepienia oraz posługiwania się przyborami szkolnymi⁹⁸.

Każde dziecko w wieku przedszkolnym powinno dysponować odpowiednim zasobem sił fizycznych i odpornością na zmęczenie. Wielogodzinne siedzenie w ławce, noszenie ciężkiego plecaka jest trudne nawet dla dziecka zdrowego i sprawnego. Zatem dojrzałe fizycznie dziecko powinny charakteryzować:

- dobra sprawność ruchowa;
- dobra sprawność manualna;
- niezaburzona koordynacja wzrokowo-ruchowa;
- poprawnie funkcjonujące narządy zmysłowe i narządy artykulacyjne, prawidłowy zgryz;
- dobry stan zdrowia (prawidłowa postawa, wzrost, ciężar ciała);
- odporność na choroby i zmęczenie;

⁹⁷ B. Wilgocka-Okon, *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 119-120.

⁹⁸ A. Skowrońska, *Dojrzałość szkolna*, „Życie Szkoły”, nr7, 2007, s. 8.

- równowaga nerwowa jako warunek zdrowia psychicznego.

Brak gotowości fizycznej może wynikać z przyczyn tkwiących w samym dziecku, z zaniedbań środowiskowych, albo z obu tych przyczyn jednocześnie⁹⁹.

Stopień opanowania w badanej grupie dzieci, szczegółowych umiejętności określających ich kompetencje w zakresie umiejętności ruchowych i wychowania zdrowotnego zapisano w tabeli 5.

Tabela 5. Umiejętności ruchowe i wychowania zdrowotnego

Stopień opanowania szczegółowych umiejętności	Dziewczynki		Chłopcy	
	Stopień opanowania		Stopień opanowania	
	zadowalający	poprawny	zadowalający	poprawny
Uczestniczy w zabawach ruchowych	28	-	26	-
Swobodnie chodzi po schodach	28	-	26	-
Chwyta przedmioty	28	-	26	-
Rzuca do celu	25	3	26	-
Przeskakuje przez narysowane linie, szarfy	28	-	26	-
Ćwiczy z przyborami	28	-	26	-
Wykonuje improwizacje ruchowe do muzyki lub opowiadania nauczyciela	27	1	24	2
Prawidłowo posługuje się ołówkiem, nożyczkami	28	-	25	1
Rysowane szlaczki utrzymuje w liniaturze	27	1	26	-
Lubi rysować, kolorować	28	-	26	-
Orientuje się w zasadach zdrowego żywienia	27	1	27	1
Dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem	28	-	27	1

Wymienione umiejętności ruchowe w badanej grupie dzieci są bardzo dobrze rozwinięte, w porównaniu do wcześniej opisanych umiejętności. Dzieci wszystko wykonują chętnie i zadowalająco. Z badań wynika, że sprawność ruchowa to najmniej problematyczna sfera rozwojowa dziecka w tym wieku.

⁹⁹ W. Brejnak, *Wybrane problemy dojrzałości szkolnej*, „Życie Szkoły” [R] 64 nr 5, 2009, s. 48.

5. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych

W tym obszarze podstawowym zadaniem przedszkola jest nauczanie dzieci świadomej dbałości o higienę osobistą, estetyczny wygląd, porządek oraz ogólną kulturę zachowania. Małe dziecko naśladuje dorosłych, dlatego potrzebne jest systematyczne prezentowanie poszczególnych czynności np. kolejnych etapów mycia rąk, czy zębów. W kształtowaniu czynności samoobsługowych ważne jest przyzwyczajanie dzieci do samodzielnego spożywania posiłków, ubierania się, czy korzystania z toalety. Ważne jest w planowaniu pracy w przedszkolu o zarezerwowanie wystarczającej ilości czasu na wykonanie wszystkich czynności higienicznych dziecka, spożycie posiłków, przebieranie się. Nie mogą się one odbywać w pośpiechu, ale w spokojnej atmosferze. Osiągnięty poziom umiejętności w tym obszarze jest szczególnie ważny, świadczy bowiem o tym, w jakim stopniu dziecko stało się samodzielne i samowystarczalne. W tabeli 6 zestawiono szczegółowe umiejętności dzieci w zakresie samoobsługi, kształtowania nawyków higienicznych i kulturalnych.

Tabela 6. Umiejętności samoobsługowe, nawyki higieniczne i kulturalne

Stopień opanowania szczegółowych umiejętności	Dziewczynki		Chłopcy	
	Stopień opanowania		Stopień opanowania	
	zadawalający	poprawny	zadawalający	poprawny
Zapina guziki	28	-	26	-
Zapina suwak	28	-	26	-
Wkłada obuwie	28	-	26	-
Sznuruje buty	18	10	14	12
Zmienia odzież na sportową	28	-	26	-
Samodzielnie spożywa posiłki	28	-	26	-
Prawidłowo wykonuje czynności higieniczne i korzysta z toalety	28	-	26	-
Dbą o swoje rzeczy i utrzymuje je w porządku	25	3	24	2
Dbą o estetyczny wygląd	28	-	26	-

Czynności samoobsługowe badana grupa dzieci realizuje w sposób zadowalający, zarówno dziewczynki jak i chłopcy są na takim samym poziomie, jedynie sznurowanie obuwia sprawia większe trudności zarówno dziewczynkom jak i chłopcom. Nieznaczne różnice występują w utrzymywaniu

porządku. Z przeprowadzonych badań wynika, że czynności samoobsługowe w grupie sześciolletnich dzieci są rozwinięte w sposób prawidłowy, zgodnie z indywidualnym tempem ich rozwoju. Zaobserwowane niewielkie różnice nie mają wpływu na funkcjonowanie dzieci w grupie rówieśniczej.

Wprowadzone zmiany w systemie oświaty w nowym roku szkolnym 2014/2015, związane z obniżeniem wieku szkolnego, wprowadzają nowe kierunki pracy dla nauczycieli przedszkoli, którzy powinni jak najwcześniej rozpoznać możliwości dziecka we wszystkich sferach rozwojowych i zapewnić mu odpowiednie wsparcie. Zatem rola diagnozy przedszkolnej w kontekście postawionych wymagań nabiera szczególnego znaczenia, a przed nauczycielami przedszkoli nowe zadanie - jak najlepszego przygotowania dzieci sześciolletnich do podjęcia nauki w I klasie szkoły podstawowej. Na podstawie uzyskanych wyników z przeprowadzonych obserwacji nauczycielskiej diagnozy w grupie dzieci sześciolletnich można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Wyniki diagnozy przedszkolnej, zaczynając od oceny samoobsługi poprzez umiejętność mówienia, pisanie, liczenia oraz umiejętności społecznych i emocjonalnych pozwalają na stwierdzenie, że badana grupa dzieci osiągnęła kompetencje w stopniu zadawalającym do podjęcia nauki w szkole podstawowej. Pragnienie zapewnienia dziecku najlepszych warunków szkolnej edukacji, prowadzi do zastanowienia się, czy na pewno dziecko sobie poradzi w nowych warunkach, czy jest ono odpowiednio przygotowane na naukę w szkole, czy spełnią się jego marzenia o sukcesie szkolnym.
2. Przeprowadzone badania w grupie sześciolatków pokazały, że poziom rozwoju wszystkich badanych dzieci, jest prawie na jednako-
wym poziomie. Niewielkie różnice mogą wynikać z indywidualnego tempa rozwoju każdego dziecka oraz z oddziaływań środowiska, szczególnie rodzinnego w którym dziecko żyje. Wysokie kompetencje jakie osiągnęły dzieci sześciolletnie będą drogą do sukcesu szkolnego.

Podsumowując wyniki z przeprowadzonych badań, należy stwierdzić, że dały one odpowiedź na pytanie, czy sześciolletnie dzieci są gotowe do podjęcia nauki w szkole podstawowej, czy posiadają odpowiednie kompetencje, aby sprostać wymaganiom szkolnym. Przykład diagnozy przedszkolnej przeprowadzonej wśród sześciolletnich dzieci z Samorządowego Przedszkola nr 15 w Białej Podlaskiej pozwala stwierdzić, że będą gotowe do podjęcia nauki w I klasie szkoły podstawowej.

Rozdział V.

Założenia metodologiczne badań diagnostycznych

1. Przedmiot i cel badań

W niniejszym rozdziale zostaną zaprezentowane założenia metodologiczne badań, które zaplanowano i zrealizowano w roku szkolnym 2014/2015. W pierwszej kolejności określono obszar badawczy, przedmiot badań, cele, problemy i hipotezy badawcze. W dalszej części rozdziału przedstawione zostaną metody badań, techniki oraz narzędzie badawcze, dzięki którym, przeprowadzono badania w zakresie diagnozy przedszkolnej oraz dobór próby, organizację i przebieg badań oraz sposób ich opracowania. Zgodnie z przyjętą procedurą badawczą, pierwszym etapem części empirycznej powinno być określenie obszaru badań, a w związku z tym przedmiotu i celu planowanych badań.

Przedmiot badań

Jak zauważa Zbigniew Skorny przedmiot badań, to „określony wspólny zbiór zjawisk, przedmiotów lub osób, albo w dosłownym znaczeniu obiektów i rzeczy”¹⁰⁰. Można także powiedzieć, że przedmiot badań jest tym, co stanowi podstawową myśl, treść, założenie czegoś albo temat. W związku z powyższym przedmiotem badań są zjawiska czy obiekty, w odniesieniu do których chcemy prowadzić badania, lub te, o których w odpowiedzi na

¹⁰⁰ Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa, WSiP, 1984, s. 107.

podstawowe pytania badawcze chcemy formułować twierdzenia¹⁰¹. Z pedagogicznego punktu widzenia przedmiot badań będzie odpowiedzią na pytanie, jaki proces, problem lub zjawisko związane z wybraną grupą w aspekcie wychowania, kształcenia, wsparcia, pomocy – będzie obiektem badań¹⁰².

Przedmiotem podjętych badań jest poziom umiejętności i zachowań dzieci pięcioletnich oraz sześciioletnich uczęszczających do przedszkoli w roku poprzedzającym podjęcie nauki w klasie pierwszej szkoły podstawowej.

W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że zjawisko gotowości szkolnej charakteryzuje duży stopień złożoności i dlatego przedmiot badań będzie dotyczył zachowań i umiejętności, które są ważne dla poznania osiągnięć, upodobań i zainteresowań, a także trudności doświadczanych przez dzieci w związku z osiąganiem gotowości szkolnej. Warto w tym miejscu wymienić: umiejętności szkolne, kompetencje poznawcze, sprawność motoryczną, samodzielność, niekonfliktowość i aktywność społeczną. Są one związane z zadaniami rozwojowymi dziecka w odniesieniu do edukacji szkolnej. Dlatego powinny być określone (zdiagnozowane) przez nauczyciela z wielką starannością i bez cienia wątpliwości.

Środowiskiem kształtującym gotowość dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej jest nie tylko przedszkole ale i rodzina. Jednak to, na przedszkolu spoczywa obowiązek przygotowania dziecka do podjęcia nauki, poprzez edukację, wychowanie, obserwację, diagnozę. Rola rodziców w procesie wspierania rozwoju dziecka jest niezmiernie ważna i dlatego rodzina jest w tym procesie niezastąpiona.

Cel badań

Kolejnym etapem postępowania badawczego jest określenie celu badań. Przy określaniu celu badań, ważne jest uzasadnienie, po co podejmujemy badania i do czego mogą one być przydatne, szczególnie uzyskane w nich wyniki. Jak pisze Tadeusz Pilch: „cel zgodnie z przyjętą konwencją terminologiczną, to antycypowane stany rzeczy i zjawiska, których oczekujemy, ponieważ stanowią one dla nas pewne wartości. Te stany rzeczy lub zjawiska są oczekiwane i pożądane w przyszłości przez osobę działającą, są też uznawane jako ważne, godne wysiłku człowieka”¹⁰³. Oprócz funkcji poznawczej badania pedagogiczne spełniają funkcje praktyczno-użyteczne¹⁰⁴.

¹⁰¹ M. Guziuk, *Przedmiot badań*, w: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. IV, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2006, s. 1016.

¹⁰² *Ibidem*, s. 1017.

¹⁰³ T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I., Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 459.

¹⁰⁴ W. Dutkiewicz, *Podstawy metodologii badań*, Kielce, Wydawnictwo Stachurski, 2001, s. 50.

Badania zostały podjęte w celu określenia stopnia gotowości szkolnej dzieci pięcioletnich i sześcioletnich w oparciu o wyniki przeprowadzonej diagnozy przedszkolnej. W prowadzonych badaniach wyróżniono szczegółowe cele, które usystematyzowano na poznawcze i praktyczne.

Cele poznawcze

1. Poznanie stopnia gotowości szkolnej u dzieci pięcioletnich i sześcioletnich uczęszczających do przedszkoli w roku poprzedzającym podjęcie nauki w klasie pierwszej szkoły podstawowej.
2. Poznanie stopnia gotowości szkolnej w poszczególnych podskalach, określających szczegółowe umiejętności i zachowania dzieci pięcioletnich i sześcioletnich.
3. Poznanie istotnych różnic w gotowości szkolnej uwarunkowanych wiekiem dziecka, płcią, miejscem zamieszkania i liczbą rodzeństwa.
4. Zdiagnozowanie trudności u dzieci wymagających wsparcia i pomocy ze strony nauczycieli i rodziców.

Cele praktyczne

Opracowane wyniki badań empirycznych zostaną udostępnione placówkom przedszkolnym, które wzięły udział w badaniu. W związku z tym, będą pomocne nauczycielom i rodzicom, przy określaniu i precyzowaniu pracy pedagogicznej z dzieckiem szczególnie w tych obszarach, w których stwierdzono trudności, np. wsparcie rozwoju poznawczego, motorycznego lub emocjonalnego, wzmocnienie wiary we własne siły. Wyniki badań przyczynią się do większej świadomości rodziców nad rozwojem swojego dziecka oraz budowaniem zaufania w stosunku do nauczycieli.

2. Problemy i hipotezy badawcze oraz ich wskaźniki

Jak pisze Mieczysław Łobocki problemy badawcze są to „pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych”¹⁰⁵. Problemy badawcze to pytania, o naturę badanego zjawiska, o istotę związków między zdarzeniami lub istotami i cechami procesów, cechami zjawiska, to mówiąc inaczej uświadomienie sobie trudności z wyjaśnieniem i zrozumieniem określonego fragmentu rzeczywistości, to mówiąc jeszcze inaczej deklaracja o naszej niewiedzy zawarta w formie pytań.

¹⁰⁵ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków, Oficyna Wydawnicza Impuls, 2007, s. 109.

Proste określenie problemu badawczego podaje Stefan Nowak, według niego „problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie”¹⁰⁶.

Problem główny badań odzwierciedla pytanie:

Jaki stopień gotowości szkolnej osiągnęły dzieci pięcioletnie i sześcioletnie w roku poprzedzającym podjęcie nauki szkolnej na podstawie wyników diagnozy przedszkolnej?

Szczegółowe problemy badawcze ujęto w cztery pytania:

1. Jaki stopień gotowości szkolnej osiągną dzieci pięcioletnie i sześcioletnie uczęszczające do przedszkoli w roku poprzedzającym podjęcie nauki w szkole podstawowej.
2. Jaki stopień gotowości szkolnej osiągną badane dzieci w poszczególnych podskalach, opisujących szczegółowe umiejętności i zachowania.
3. Czy i jakie wystąpią różnice w stopniu gotowości szkolnej wśród badanych dzieci w zależności od wieku, płci, miejsca zamieszkania i liczby rodzeństwa.
4. Jakie zdolności oraz trudności zostaną rozpoznane u dzieci na podstawie wyników diagnozy przedszkolnej, które wymagają wsparcia i pomocy ze strony nauczycieli i rodziców.

Hipotezy badawcze

Kolejnym postępowaniem przy opisywaniu założeń metodologicznych badań jest postawienie hipotez. Według definicji encyklopedycznej „hipoteza to zdanie przyjęte jako założenie w celu wyjaśnienia jakiegoś zjawiska i wymagające sprawdzenia”¹⁰⁷. Natomiast T. Pilch i T. Bauman uważają, iż „hipotezą nazywa się wszelkie twierdzenia częściowo tylko uzasadnione, przeto także wszelki domysł, a więc także i domysł w postaci uogólnienia osiągniętego (...) na podstawie danych wyjściowych”¹⁰⁸.

Analiza literatury przedmiotu i własne doświadczenie zawodowe związane z prowadzonymi obserwacjami w przedszkolach pozwoliły sformułować główną hipotezę:

Hipoteza główna

Stopień gotowości szkolnej u dzieci pięcioletnich i sześcioletnich w roku poprzedzającym podjęcie nauki szkolnej może być zadawalający.

¹⁰⁶ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1987, s. 65.

¹⁰⁷ T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I., Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 450-452.

¹⁰⁸ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2002, s. 46.

Hipotezy szczegółowe

1. Stopień gotowości szkolnej jaki uzyskają badane dzieci pięcioletnie i sześcioletnie uczęszczające do przedszkoli w roku poprzedzającym podjęcie nauki w szkole podstawowej nie będzie na takim samym poziomie.
2. Stopień gotowości szkolnej w poszczególnych podskalach określających szczegółowe umiejętności dzieci będzie inny u dzieci pięcioletnich i sześcioletnich ale i w tej samej grupie wiekowej może się różnić.
3. Wystąpią różnice w stopniu gotowości szkolnej u badanych dzieci w zależności od wieku, płci, miejsca zamieszkania i liczby rodzeństwa.
4. Niektóre zdiagnozowane umiejętności i zachowania u dzieci będą wymagały szczególnego wsparcia i pomocy ze strony nauczycieli i rodziców.

3. Metody, techniki i narzędzia badawcze

W pedagogice można zauważyć pewną niejasność w określaniu metod i technik badawczych. Tu przytoczę dwa ujęcia definicyjne metody badań, pierwsze autorstwa znanego pedagoga Aleksandra Kamińskiego, według którego metoda to „zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych, obejmujących najogólniej całość postępowania zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego”¹⁰⁹. Nieco inne ujęcie prezentuje Janusz Gnitecki, który twierdzi, że: „metoda badań, to sposób postępowania badawczego, który zmierza do wyjaśnienia zmian w jednostce, w procesach całościowej edukacji z punktu widzenia źródeł czynników głównych) i warunków (czynników ubocznych) ich dokonywania”¹¹⁰.

Zatem metoda badań zawiera wiele działań o charakterze koncepcyjnym i przedmiotowym, które są połączone celami, problemami oraz ogólną koncepcją badań. Przedmiot badań, ich koncepcja i cele pozwoliły wyznaczyć metodę badań, techniki i narzędzia badawcze. W badaniach zastosowano metodę obserwacyjną.

Obserwacja, jako metoda badań pedagogicznych, stanowi osobliwy sposób postrzegania, gromadzenia i interpretowania poznawanych danych w naturalnym ich przebiegu i pozostających w bezpośrednim lub po-

¹⁰⁹ A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, „Studia Pedagogiczne”, t. XIX, Wrocław 1980, s. 37.

¹¹⁰ J. Gnitecki, *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Zielona Góra, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1993, s. 67.

średnim zasięgu widzenia i słyszenia obserwatora. Ja pisze B. Żechowska „obserwacja jest to celowa czynność, polegająca na planowanym i systematycznym postrzeganiu zmysłowym faktów, zdarzeń, procesów, zjawisk, ich gromadzeniu i interpretowaniu”¹¹¹. Zatem podstawowymi składnikami obserwacji są: postrzeganie określonego zjawiska (zachowania), gromadzenie i interpretowanie związanych z nim danych obserwacyjnych.

W odniesieniu do planowanych badań własnych obserwacja będzie służyła postrzeganiu, utrwalaniu i zinterpretowaniu umiejętności i zachowań dzieci pięcioletnich i sześciioletnich.

W pierwszym etapie obserwacji postrzeganie koncentruje się na szczegółowym obserwowaniu zachowań i umiejętności dzieci pięcioletnich i sześciioletnich, zgodnie z wcześniej postawionymi celami i problemami badawczymi.

W drugim etapie, obserwacja polega na utrwalaniu, czyli zapisaniu w arkuszu obserwacji szczegółowych zachowań i umiejętności dzieci w stopniu jakim osiągnęły.

W trzecim etapie obserwacji zostanie przeprowadzona próba zinterpretowania obserwowanych zachowań i umiejętności dzieci, w tym celu zostaną przeprowadzone zestawienia i obliczenia statystyczne uzyskanych wyników badań.

Rodzaje obserwacji

W metodologii badań pedagogicznych mówi się o różnych rodzajach obserwacji i przyjmuje się różne kryteria jej podziału. Najczęściej wymienianymi kryteriami są: treść obserwacji, liczba obserwowanych osób, czas prowadzonej obserwacji, aktywność obserwatora, uszczegółowienie obserwacji i stopień standaryzacji zapisu danych obserwacyjnych. Założone w badaniach treści obserwacji, podmiot obserwacji, czas obserwacji, aktywność obserwatora i narzędzie badawcze pozwalają na określenie jej rodzaju.

W związku z wymienionymi kryteriami w odniesieniu do podjętych badań należy stwierdzić, że planowana obserwacja będzie tematyczna, ponieważ obserwowane będą ściśle określone zachowania i umiejętności dzieci w kontekście gotowości szkolnej. W odniesieniu do osób badanych będzie także, że jednostkowa, ponieważ wyniki obserwacji dziecka będą zapisywane na jednym arkuszu. Obserwacja będzie czynna, ściśle zaprogramowana, celowa, dokładna i obiektywna.

¹¹¹ B. Żechowska, *Obserwacja w badaniach pedagogicznych- niektóre kontrowersje*, w: B. Żechowska (red.) *Z metodologicznych i empirycznych problemów pedagogiki*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1990, s. 10.

Techniki obserwacji

W badaniach zastosowano technikę obserwacji skategoryzowanej, ponieważ zastosowano standaryzowane narzędzie, które pozwala uzyskać materiał empiryczny nadający się do precyzyjnego opracowania statystycznego. Wynika to z koncepcji badań i jednocześnie było konieczne do określenia stopnia gotowości szkolnej każdego dziecka oraz zaobserwowania różnic. Dlatego w wybranym arkuszu obserwacyjnym do zbadania gotowości szkolnej bardzo szczegółowo zapisane są kategorie zachowań i umiejętności dzieci.

Narzędzie badawcze

Diagnoza w zakresie gotowości szkolnej zostanie przeprowadzona za pomocą standaryzowanego narzędzia do badania gotowości szkolnej zwanego Skalą Gotowości Szkolnej, w skrócie SGS. Skala Gotowości Szkolnej (SGS) została opracowana w oparciu o szerokie rozumienie gotowości szkolnej, związanej z rozwojem poznawczym, fizycznym, emocjonalnym i społecznym dziecka.

Na arkuszu SGS wymieniono te zachowania i umiejętności, które są ważne dla poznania osiągnięć, upodobań i zainteresowań, a także trudności doświadczanych przez dzieci w związku z osiąganiem gotowości szkolnej.

Skala Gotowości Szkolnej składa się z pięciu części.

W części A – wymienione są zachowania i umiejętności związane z poznawczą aktywnością dziecka. Dziecko poznaje środowisko i siebie, uczy się rozumieć świat.

Część B – dotyczy zachowania dziecka w grupie rówieśników. Dziecko bawi się i uczy w grupie rówieśników, zdobywa umiejętności społeczne.

W części C – uwagę nauczyciela skierowano na przejawy samodzielności dzieci i ich umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Dziecko uczy się samodzielności w trudnych sytuacjach.

Część D – wymienionej skali dotyczy aktywności zadaniowej dziecka, podejmowanej samodzielnie lub w przebiegu zajęć pod kierunkiem nauczyciela. Dziecko jest aktywne, wykonuje zadania, pracuje pod kierunkiem nauczyciela.

Ostatnia część E – odnosi się do przygotowania dziecka do nauki czytania, pisania i matematyki. Dziecko przygotowuje się do nauki czytania, pisania i matematyki.

Dzieci pięcioletnie i sześciolatnie znajdują się w okresie intensywnego rozwoju poznawczego, społecznego i uczuciowego. Różnią się między sobą osiągnięciami i sposobem zachowania w formie indywidualnych i zespołowych zadań, w zabawie, w kontaktach z rówieśnikami i dorosłymi. Dlatego wśród wymienionych w arkuszu Skali Gotowości Szkolnej szczegóło-

wych umiejętności zamieszczono takie, które nie mogą być wymagane od wszystkich dzieci sześciolletnich, np. umiejętność liczenia do 100, ale mogą zostać zaobserwowane przez nauczyciela u niektórych dzieci. Odpowiadanie na zróżnicowane potrzeby edukacyjne dzieci jest ważnym zadaniem nauczyciela.

Treścią metody są zachowania i umiejętności dzieci pogrupowane w tzw. podskale. Podskale mówią o różnych aspektach gotowości do nauki w szkole, ukazując złożoność tego konstruktu odnoszącego się do poznawczej, motorycznej i emocjonalno-społecznej sfery rozwoju dziecka. Pozycje Skali wskazują nauczycielowi czynności (np. rysuje, układa, wybiera, rozwiązuje) i wypowiedzi dziecka (np. zadaje pytania, opowiada historię, mówi o sobie). W Skali uwzględniono także zachowania dzieci świadczące o trudnościach (np. wywołuje konflikty, wybuchają złością) i takie umiejętności, których nie można oczekiwać od wszystkich sześciolatków (np. dodaje i odejmuje w pamięci). Powtarzające się czynności i wypowiedzi mogą świadczyć o sprawnościach, zainteresowaniach, uczuciach dzieci. Niektóre pozycje Skali dotyczą sądów nauczyciela o dziecku (np. chętnie rozwiązuje zagadki, lubi zajęcia sportowe, współodczuwa przeżycia innych dzieci), które są uogólnieniem obserwacji.

Zachowania i umiejętności dzieci tworzące Skalę zostały wybrane w kilku etapach pracy nad metodą, w oparciu o różne kryteria. W doborze pozycji SGS kierowano się opinią sędziów kompetentnych i trafnością znaczeniową. Zastosowano analizy statystyczne, aby zweryfikować zgodność ocen nauczycieli, odrzucić pozycje w największym stopniu różnicujące oceny na korzyść dziewcząt i zapewnić spójność pozycji w ramach każdej podskali.

Autorką wymienionej metody jest Elżbieta Koźniewska. Metoda została wystandaryzowana na podstawie wyników badań przeprowadzonych w maju 2006 r. na ogólnopolskiej warstwowo-losowej próbie 4000 dzieci w wieku sześciu lat.

Trafność doboru pozycji Skali była konsultowana przez pracowników Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, którzy występowali w roli sędziów kompetentnych. Pierwsze badanie pilotażowe, którego celem było sprawdzenie zgodności ocen nauczycieli, przeprowadzono w marcu 2005 roku. Skala liczyła wtedy 138 pozycji, zebranych w 5 grupach tematycznych. W badaniach wzięli udział nauczyciele z dziesięciu warszawskich przedszkoli¹¹².

Struktura podskal SGS, otrzymana w drodze analizy wyników badań pilotażowych, została zweryfikowana po przeprowadzeniu licznych analiz statystycznych wyników badań standaryzacyjnych zrealizowanych

¹¹² A. Frydrychowicz i in., *Skala gotowości szkolnej*, Warszawa, Wydawnictwo Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, 2006.

w maju 2006 na ogólnopolskiej, dobranej w sposób warstwowo-losowy, próbie 4000 dzieci. Po weryfikacji usunięto z SGS kilka pozycji i obecnie Skala składa się z 72 stwierdzeń (jedna pozycja występuje w dwóch podskalach).

Utworzono następujące podskale (w nawiasach liczba pozycji):

1. Umiejętności Szkolne (20),
2. Kompetencje Poznawcze (12),
3. Sprawność Motoryczna (8),
4. Samodzielność (12),
5. Niekonfliktowość (12),
6. Aktywność Społeczna (9).

4. Teren badań, dobór próby i charakterystyka badanych osób

Badania przeprowadzono w przedszkolach na terenie miasta Biała Podlaska w województwie lubelskim. Prawie 60. tysięczne miasto Biała Podlaska jest największym miastem w subregionie. Stanowi centrum edukacyjne, które oferuje nie tylko mnogość kierunków kształcenia ale posiada także szeroką ofertę w zakresie szkolnictwa wyższego i życia kulturalnego. Biała Podlaska posiada bogatą sieć przedszkoli. Samorząd miasta jest organem prowadzącym dla 10 przedszkoli. Warto zauważyć, że stale wzrasta liczba niepublicznych przedszkoli i punktów przedszkolnych oraz innych form wychowania przedszkolnego.

Na podstawie dokumentu wydanego przez prezydenta Miasta Biała Podlaska z dnia 29 października 2014 r. w sprawie przyjęcia informacji o stanie realizacji zadań oświatowych Miasta Biała Podlaska w roku szkolnym 2013/2014 – zarządzenie nr 190/14 przedstawiamy sprawozdanie z realizacji zadań w zakresie wychowania przedszkolnego¹¹³. W roku szkolnym 2013/2014 w Białej Podlaskiej funkcjonowało 10 przedszkoli publicznych, w tym 1 przedszkole integracyjne, do których uczęszczało 1357 dzieci, w tym 662 dzieci realizujących roczne obowiązkowe przygotowanie przedszkolne. Na podstawie porozumienia z Gminą Wiejską Biała Podlaska w publicznych przedszkolach miejskich wychowaniem przedszkolnym objęto 85 dzieci w wieku 3-5 lat zamieszkałych na terenie Gminy, co stanowi 6,3% ogólnej liczby dzieci w przedszkolach.

¹¹³ Zob. Zarządzenie nr 190/14 PREZYDENTA MIASTA BIAŁA PODLASKA z dnia 29 października 2014 r. w sprawie przyjęcia informacji o stanie realizacji zadań oświatowych Miasta Biała Podlaska w roku szkolnym 2013/2014.

Przedszkola publiczne realizują programy wychowania przedszkolnego uwzględniające podstawę programową wychowania przedszkolnego, zapewniają bezpłatne nauczanie, wychowanie i opiekę w czasie nie krótszym niż 5 godzin dziennie, zatrudniają nauczycieli posiadających odpowiednie kwalifikacje zawodowe oraz przeprowadzają rekrutację dzieci zgodnie z zasadą powszechnej dostępności.

Kształcenie i wychowanie w oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej jest zorganizowane na zasadach odnoszących się do oddziałów przedszkolnych funkcjonujących w przedszkolach. Działając na mocy ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty z dnia 13 czerwca 2013 r., opłata wnoszona przez rodziców za korzystanie z wychowania przedszkolnego w czasie wykraczającym poza bezpłatne nauczanie, wychowanie i opiekę wynosiła 1,00 zł. za 1 godzinę.

W ofercie zajęć dodatkowych finansowanych ze środków budżetowych zorganizowano:

- a) zajęcia muzyczno – taneczne dla grupy dzieci 3. i 4-letnich,
- b) zabawy z językiem angielskim dla grupy dzieci 5. i 6-letnich,
- c) zajęcia specjalistyczne: logopedyczne, zajęcia rehabilitacyjne z zakresu korekcji wad postawy dla zdiagnozowanej grupy uczniów.

Dodatkowo oferta zajęć przedszkoli samorządowych wzbogacona została o zajęcia realizowane przez nauczycieli wychowania przedszkolnego w oparciu o programy autorskie

Ogółem we wszystkich publicznych placówkach przedszkolnych stwierdzono:

- 115,77 etatów nauczycieli,
- 128,38 etatu pracowników administracji i obsługi.

Badania diagnostyczne w zakresie gotowości szkolnej przeprowadzono łącznie w 9 przedszkolach, w tym 8 publicznych i 1 niepublicznym. Badania rozpoczęły się 20 września 2014 roku i zakończyły 30 października 2014 roku. Przebiegały sprawnie i bez zakłóceń, ponieważ nauczyciele posiadali doświadczenie w wypełnianiu arkuszy diagnozy przedszkolnej. Czas przeprowadzenia badań był celowy, ponieważ na początku roku szkolnego nauczyciele przeprowadzają wstępną diagnozę przedszkolną. Przeprowadzenie wstępnej diagnozy jest niezmiernie ważne i jednocześnie obowiązkowe, ponieważ to zadanie wykonują nauczyciele wychowania przedszkolnego w roku poprzedzającym podjęcie nauki szkolnej przez dzieci uczęszczające do przedszkola. W tym miejscu należy jeszcze raz przypomnieć, że wyniki wstępnej diagnozy przedszkolnej posłużą do dalszej pracy z dziećmi, szczególnie w tych obszarach pracy pedagogicznej, które wymagają wsparcia lub innych form pomocy.

Warto także zwrócić uwagę na dość istotny fakt, że w praktyce przedszkolnej, nie ma jednego wzoru arkusza do badania gotowości przedszkolnej z punktacją, który obowiązywałby w każdym przedszkolu. Nauczyciele operują różnymi arkuszami i metodami (formami) przedstawienia ich wyników, wniosków, które mogą się różnić. Czasem jest to bardzo szczegółowa i wielostronicowa analiza poszczególnych cech i umiejętności. Czasem - krótsze podsumowanie. Zawsze jednak ocena jest dokonywana według tych samych wytycznych i nauczyciele w każdym przedszkolu powinni obserwować i sprawdzać te same rzeczy. To znaczy, że diagnoza gotowości szkolnej powinna obejmować ocenę rozwoju emocjonalno-społecznego i fizycznego dziecka, jego umiejętności logicznego myślenia, jak również czytania i liczenia oraz umiejętności wymowy i komunikacji słownej. Poza tym sprawdza się pamięć, spostrzegawczość, percepcję wzrokową i słuchową dziecka.

Przed przystąpieniem do wymienionych już wcześniej badań zorganizowano spotkanie z dyrektorami przedszkoli, którzy wyrazili chęć udziału w badaniach. Szczegółowo wyjaśniono założenia badań oraz strukturę arkusza Skali Gotowości Szkolnej, po to, aby uniknąć błędów przy jego wypełnianiu. Nauczyciele, którzy pracują z dziećmi w wieku 5 i 6 lat będą wypełniali osobiście arkusze, ponieważ oni znają dzieci najlepiej. Dyrektorzy przedszkoli wyrazili chęć otrzymania analizy wyników badań. Zatem warto podkreślić wartość praktyczną przeprowadzonych badań i ich wyników. Według niektórych pedagogów badania pedagogiczne powinny służyć praktyce pedagogicznej. Zauważył to M. Łobocki pisząc: „(...) potrzebę badań pedagogicznych uzasadnia w niemałej mierze aktualność problemu, jaki pragnie się rozwiązać za ich pomocą. Mówi się wtedy o problemie odpowiadającym na pilne potrzeby społeczne. Rozwiązanie jego może pomóc w usprawnianiu lub unowocześnianiu pracy dydaktycznej i wychowawczej z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi. To znaczy staje się ono pożyteczne dla mniej lub bardziej szeroko pojętej praktyki pedagogicznej, co zazwyczaj podnosi rangę poszukiwań naukowo-badawczych¹¹⁴.

Warunki i przebieg obserwacji

Przed przystąpieniem do stosowania Skali Gotowości szkolnej nauczyciele zapoznali się z metodą i sposobem posługiwania się Skalą oraz uzyskali zgodę od rodziców na jej wykorzystanie. Nauczyciele prowadzą obserwację zachowań i umiejętności dzieci przy zastosowaniu SGS podczas realizacji zaplanowanych zajęć. Założono, że w naturalnych warunkach nauczyciele będą mieli możliwość obserwacji

¹¹⁴ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków, Oficyna Wydawnicza Impuls, 2007, s. 12.

grupowych zajęć i zabaw oraz pracy indywidualnej, kontaktów dzieci z rówieśnikami i ich sposobu radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Na podstawie dotychczasowego doświadczenia należy stwierdzić, że różnorodność zajęć właściwa wychowaniu przedszkolnemu zapewni nauczycielom szerokie pole obserwacji. Zadaniem nauczyciela jest obserwowanie, czy i w jakim stopniu wybrane dziecko przejawia wymienione w SGS zachowania i umiejętności, a po upływie czasu przeznaczonego na obserwację - zanotowanie wyników na arkuszu zapisu. Wybraną odpowiedź należy zaznaczyć w odpowiedniej kolumnie po prawej stronie arkusza zapisu. Stwierdzonym stopniom przejawiania przez dziecko danego typu zachowania czy umiejętności są przyporządkowane liczby od 1 do 4, wykorzystywane przy analizie ilościowej wyników:

- **tak (1)** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność zdecydowanie pojawia się u dziecka,
- **raczej tak (2)** oznacza, że nauczyciel zaobserwował dane zachowanie lub umiejętność, ale nie jest ono utrwalone,
- **raczej nie (3)** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność pojawia się bardzo rzadko,
- **nie (4)** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność nie zostało przez nauczyciela zauważone.

Po wypełnieniu arkusza zapisu, trzeba skorzystać ze zbiorczego arkusza wyników tabeli *Podsumowanie wyników obserwacji*. Do tabeli zbiorczej należy wpisać liczby odpowiadające poszczególnym stopniom przejawiania przez dziecko zachowań i umiejętności (od „tak” do „nie”) w podziale na poszczególne podskale.

W tabeli 7 zamieszczono przedszkola, które wzięły udział w badaniu oraz wiek dzieci i liczbę wypełnionych przez nauczycieli arkuszy.

Tabela 7. Nazwa przedszkola, wiek dzieci i liczba arkuszy

Lp.	Nazwa przedszkola	Skrót nazwy	Liczba arkuszy	Wiek dziecka	
				6 lat	5 lat
1.	Przedszkole Samorządowe nr 16, Integracyjne im. Jana Brzechwy	PS 16	34	11	23
2.	Przedszkole Samorządowe nr 15, im. Juliana Tuwima	PS 15	65	32	33
3.	Przedszkole Samorządowe nr 17	PS 17	53	10	43
4.	Przedszkole Samorządowe nr 13	PS 13	62	33	24
5.	Przedszkole Samorządowe nr 6	PS 6	54	21	33
6.	Przedszkole Samorządowe nr 3 im. Marii Kownackiej	PS 3	27	7	20

7.	Niepubliczne Przedszkole im. Przyjaciół Kubusia Puchatka	NP	63	15	43
8.	Przedszkole Samorządowe nr 10	PS 10	58	24	36
9.	Przedszkole Samorządowe nr 7	PS 7	67	11	50
		Ogółem	469	164	305

Rozdział VI

Gotowość szkolna dzieci pięcioletnich i sześciioletnich w świetle wyników badań własnych

1. Wybór testów do analiz statystycznych

W tym rozdziale zostaną zaprezentowane wyniki badań własnych przeprowadzonych w celu poznania stopnia gotowości szkolnej dzieci pięcioletnich i sześciioletnich w oparciu o wyniki diagnozy przedszkolnej. Z uwagi na to, że głównym celem badań jest określenie stopnia gotowości wybranej grupy dzieci, analizie statystycznej zostaną poddane uzyskane wyniki badań przeprowadzone na podstawie obserwacji nauczycielskich w odniesieniu do zmiennej niezależnej: wieku dziecka, płci, miejsca zamieszkania i liczby rodzeństwa. Następnie zostanie dokonany opis umiejętności u dzieci, które wymagają wsparcia i pomocy ze strony nauczycieli oraz rodziców. Otrzymane wyniki badań zostaną przedstawione i opisane w formie tabel, wykresów i komentarzy słownych.

Analiza statystyczna zgromadzonych danych została przeprowadzona w programie STATISTICA 10. Dla poszczególnych składowych opisujących gotowość szkolną obliczono statystyki opisowe: średnią arytmetyczną, odchylenie standardowe, wartość maksymalną i minimalną. W celu zbadania istotności różnic uzyskanych wyników zastosowano testy statystyczne, które należą do tzw. testów nieparametrycznych, ponieważ wyniki nie spełniły wymogów rozkładu normalnego. W przypadku porównań wyni-

ków gotowości szkolnej dwóch grup dzieci, czyli podziału ze względu na płeć: dziewczynek i chłopców, ze względu na wiek: pięcioletki i sześciolatki oraz miejsce zamieszkania: miasto i wieś zastosowano test U Manna-Whitneya. Natomiast w przypadku liczby posiadanego rodzeństwa, gdzie liczba porównywanych grup była większa od dwóch zastosowano test Kruskala-Wallisa. We wszystkich analizowanych przypadkach przyjęto poziom istotności $p=0,05$.

Test U Manna-Whitneya jest jednym z najpopularniejszych testów alternatywnych dla testu t-Studenta dla prób niezależnych. Warto w tym miejscu wskazać, że jeżeli dane nie spełniają założeń dla zastosowania testu t-Studenta, wobec czego, nie można go zastosować, warto skorzystać z testu U Manna-Whitneya, gdy chce się porównać ze sobą dwie niezależne wobec siebie grupy. Zmienna zależna musi być mierzona na skali co najmniej porządkowej (może być również mierzona na skali ilościowej). Jest to podstawowy warunek dla zastosowania tego testu. W przeprowadzonych badaniach nauczyciel obserwował i ocenił poszczególne umiejętności i zachowania dziecka (wskaźniki zmiennej zależnej) oraz zapisywał je w arkuszu *Skali Gotowości Szkolnej*. W zależności od stwierdzonego stopnia, w którym dziecko przejawia wymienione w SGS zachowania i umiejętności, nauczyciel w odpowiedniej kolumnie po prawej stronie arkusza zapisywał przyporządkowane im liczby od 1 do 4. Szczegółowy opis stwierdzonych stopni opanowania umiejętności i zachowań przez dziecko oraz przyporządkowane im liczby zamieszczono w tabeli 8.

Tabela 8. Stopnie opanowania umiejętności i przyporządkowane im liczby

Wartość liczbową	Stopień opanowania umiejętności	Opis opanowania umiejętności
1	tak	oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność zdecydowanie pojawia się u dziecka
2	raczej tak	oznacza, że nauczyciel zaobserwował dane zachowanie lub umiejętność, ale nie jest ono utrwalone
3	raczej nie	oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność pojawia się bardzo rzadko
4	nie	oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność nie zostało przez nauczyciela zauważone

Opracowanie własne na podstawie, A. Frydrychowicz i in., *Skala gotowości szkolnej*, Wydawnictwo Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2006.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że zmienna zależna jest mierzona na skali co najmniej porządkowej i wymieniony test statystyczny może być zastosowany. Kolejną zaletą zastosowanego testu U Manna-Whitneya jest to, że nie wymaga on równoliczności grup, rozkładu normalnego,

czy też homogenicznych wariancji, dzięki temu może być szeroko stosowany. Test U Manna-Whitneya, polega na rangowaniu wyników zmiennej zależnej (od najmniejszej do największej) w badanych grupach, a następnie grupy te są ze sobą porównywane. Przed przystąpieniem do obliczania statystyki porangowano uzyskane wyniki punktowe.

Drugi zastosowany test to - test Kruskala-Wallisa, który jest rozszerzeniem testu U Manna-Whitneya. W przypadku testu Kruskala-Wallisa mamy do czynienia z większą niż 2 liczbą porównywanych grup. Jeżeli w badaniu biorą udział dwie grupy niezależne, to warto zastosować test U Manna-Whitneya, jeśli jest więcej niż 2 porównywane grupy korzysta się z testu Kruskala-Wallisa. Rozkłady zmiennych nie muszą być zbliżone do rozkładu normalnego. Nie ma wymogu równoliczności grup pod względem liczby osób, jak również nie wymagana jest równość wariancji w grupach - homogeniczność wariancji. Jedynymi wymogami do przeprowadzenia testu Kruskala-Wallisa są: zmienna zależna, która powinna być mierzona na skali co najmniej porządkowej (może być również mierzona na skali ilościowej), obserwacje w analizowanych grupach powinny być niezależne wobec siebie, co oznacza, że osoba będąca w jednej grupie nie powinna być również w innej porównywanej grupie. Za pomocą wymienionego testu zostaną zbadane zależności pomiędzy stopniem gotowości szkolnej, a liczbą rodzeństwa.

Ze względu na posiadanie rodzeństwa (zmienna zależna) wymieniono następujące grupy: brak rodzeństwa, jedno rodzeństwo, dwoje rodzeństwa oraz troje i więcej.

2. Podstawowe dane badanej populacji dzieci

W tabeli 9. zestawiono wyniki obrazujące cechy demograficzne i społeczne populacji, głównie: płeć, wiek, miejsce zamieszkania i posiadane rodzeństwo. Są to wskaźniki należące do zmiennej niezależnej. Warto zwrócić uwagę, że w badanej grupie dzieci przeważa nieznacznie odsetek chłopców nad dziewczynkami. Ze względu na wiek, najwięcej jest pięcioletków stanowią 65,03% badanej populacji, natomiast sześciolatków jest tylko 34,97%. Zmniejszony odsetek dzieci sześciolatków w przedszkolach wynika ze zmian w prawie oświatowym, o czym wspomniano już wcześniej, sześciolatki urodzone w pierwszej połowie roku kalendarzowego uczęszczają w roku szkolnym 2014/2015 do I klasy szkoły podstawowej. Ze względu na miejsce zamieszkania, zdecydowana większość dzieci mieszka w mieście - 93,6%, a tylko niewielki odsetek 6,4% mieszka na wsi. Są to dzieci z miejscowości położonych w pobliżu Białej Podlaskiej i rodzice do-

wożą je do wybranych przedszkoli w mieście. Biorąc pod uwagę strukturę rodzeństwa, to najczęściej badanych ma tylko jedno rodzeństwo - 49,04%, w drugiej kolejności są dzieci bez rodzeństwa - 31,98%, a tylko 4,26% z badanej grupy dzieci posiada troje i więcej rodzeństwa. Szczegółowe wymienione wskaźniki liczbowe i procentowe zamieszczono w tabeli 10.

Tabela 10. Cechy demograficzne badanej grupy dzieci

Zmienna niezależna	Liczba (N)	(%)
Płeć		
Dziewczęta	225	47,97
Chłopcy	244	52,03
Wiek		
5 lat	305	65,03
6 lat	164	34,97
Miejsce zamieszkania		
Miasto	439	93,60
Wieś	30	6,40
Liczba rodzeństwa		
Brak	150	31,98
Jedno	230	49,04
Dwoje	69	14,71
Troje lub więcej	20	4,26

3. Statystyki opisowe skali gotowości szkolnej w badanej grupie dzieci

Wskazane szczegółowe umiejętności i zachowania dzieci, pogrupowane w podskale, ważne są z punktu widzenia udanego startu w szkole, czyli gotowości szkolnej. Jak piszą autorzy wymienionej wcześniej metody *Skali Gotowości Szkolnej*¹¹⁵ celem obserwacji dzieci jest określenie przez nauczyciela stopnia gotowości szkolnej dziecka dla poszczególnych typów umiejętności i zachowań, które złożyły się na SGS i zostały wyodrębnione jako Podskale. W celu przeprowadzenia analizy statystycznej- wyniki porangowano i w każdej podskali obliczono: średni wynik, odchylenie standardowe, wartość minimalną i maksymalną, które prezentuje tabela 11. Formalna interpretacja, uwzględniająca dane liczbowe wyników w formie stopnia gotowości szkolnej będzie dotyczyła każdej podskali SGS oddzielnie.

¹¹⁵ A. Frydrychowicz i in., *Skala gotowości szkolnej*, Warszawa, Wydawnictwo Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, 2006, s. 39.

Tabela 11. Statystyki opisowe skali gotowości szkolnej badanych dzieci

Gotowość szkolna	$\bar{x}$	SD	x_{min}	x_{max}
Umiejętności Szkolne	46,05	9,65	1,00	60,00
Kompetencje Poznawcze	17,84	6,25	1,00	35,00
Sprawność Motoryczna	20,91	3,09	10,00	24,00
Samodzielność	24,82	5,91	2,00	36,00
Niekonfliktowość	27,87	6,85	4,00	36,00
Aktywność Społeczna	19,88	4,19	2,00	27,00
Ogółem	157,36	27,27	50,00	207,00

Legenda: $\bar{x}$ – średnia wyników w podskalach, SD – odchylenie standardowe, x_{min} – wartość minimalna w zbiorze wyników, x_{max} – wartość maksymalna w zbiorze.

W tym miejscu trzeba przypomnieć, że przy określeniu charakteru rozkładu wyników uwzględnia się średnią wyników w grupie i odchylenie standardowe, które jest miarą rozproszenia wyników wokół średniej. **W rozkładzie normalnym** najwięcej wyników w grupie znajduje się pośrodku i jest oddalone o nie więcej niż 1 odchylenie standardowe od średniej. Odnosząc się do uzyskanych wyników należy stwierdzić, że rozkład wyników nie spełnia wymogów rozkładu normalnego. W związku z tym, formalna interpretacja wyników w podskalach o rozkładzie, które nie spełniają wymogów rozkładu normalnego powinna opierać się na dwóch stopniach gotowości szkolnej: **zgodnym z oczekiwanym** (w dalszej części tekstu oznaczanym Z) i **niższym od oczekiwanego** (w dalszej części tekstu oznaczanym N). A zatem we wszystkich omawianych podskalach dokonano oceny stopnia gotowości szkolnej stosując dwie kategorie opisowe:

- niższy od oczekiwanego stopień gotowości szkolnej,
- zgodny z oczekiwanym stopień gotowości szkolnej.

Odpowiedź na pytanie o stopień gotowości szkolnej uzyskamy po przeanalizowaniu wyników w 6 wyróżnionych podskalach. We wszystkich podskalach wyniki będą liczone oddzielnie dla dziewczynek i chłopców, co wynika z przyjętą metodologią badań, w której istnieje zgodność *Skali Gotowości Szkolnej* z psychologią rozwojową dziecka, co opisali i założyli wcześniej autorzy *SGS*.

1) Podskala – umiejętności szkolne

Jako pierwsza zostanie zaprezentowana analiza umiejętności i zachowań dzieci z podskali umiejętności szkolne, w której zestawiono szczegółowe umiejętności związane z nauką czytania, pisania, matematyki, rozumieniem siebie, najbliższego środowiska i świata. Otrzymane wyniki porągowano, policzono ich wartości średnie (wartość punktową) i zestawiono w tabeli 12. Wyniki uzyskane z badań odniesiono do wskaźników zamiesz-

czonych w przedziałach przeliczeniowych opracowanych przez autorów wymienionej już wcześniej metody badań, w celu otrzymania informacji w jakim stopniu dzieci przejawiają gotowość szkolną.

Tabela 12. Wyniki z podskali umiejętności szkolne

Płeć	Stopień gotowości szkolnej Podskala umiejętności szkolne			Różnica wyników
	Zgodny z oczekiwanym Z	Niższy od oczekiwanego N	Wyniki badań	
(1)	(2)	(3)	(4)	(4-2)
dziewczynki	51-60	0-50	47,93	-3,07
chłopcy	45-60	0-44	44,31	-0,69

W podskali umiejętności szkolne zarówno dziewczynki jak i chłopcy osiągnęli liczbę punktów, która daje nieznacznie wynik niższy od oczekiwanego. U chłopców odnotowano niższy wynik o 0,69 pkt od dolnego progu wyniku stopnia zgodnego z oczekiwanym, z kolei u dziewczynek odnotowano wynik niższy o 3,07 pkt w odniesieniu do przedziału dolnego punktów stopnia zgodnego z oczekiwanym. Są to niewielkie różnice punktowe i biorąc pod uwagę fakt, że diagnoza była wykonana w październiku (diagnoza początkowa), a jej wyniki będą pomocne przy opracowywaniu kierunków pracy nauczyciela z dziećmi po to, żeby nie było ryzyka niepowodzeń szkolnych, zatem należy stwierdzić, że są one zadawalające, ponieważ nauczyciele mają jeszcze 6 miesięcy do przeprowadzenia diagnozy końcowej (w kwietniu). W czasie, jaki pozostał do przeprowadzenia diagnozy końcowej będą oni nadal realizować opracowane przez siebie indywidualne i grupowe plany pracy związane z kształtowaniem wymienionych umiejętności u dzieci i przygotowywać je na zmiany z jakimi spotkają się w szkole.

2) Podskala – kompetencje poznawcze

W drugiej kolejności prezentowane są wyniki należące do podskali kompetencje poznawcze. W tej podskali zestawiono szczegółowe umiejętności i zachowania dziecka, które implikuje szeroko rozumiany rozwój poznawczy, takie jak np. dziecko próbuje wyjaśnić obserwowane zjawiska, potrafi trafnie powiedzieć, co wie i umie, przewiduje zachowania innych dzieci, definiuje nazwy przez odniesienie do ogólnej kategorii, ma zasób wiadomości wykraczający poza bezpośrednie doświadczenie, ma umiejętności czytania powyżej oczekiwanych, dodaje i odejmuje w pamięci, chętnie rozwiązuje zagadki matematyczne, ma umiejętności matematyczne powyżej oczeki-

wanych. Otrzymane wyniki punktowe porangowano, policzono ich średnie wartości punktowe i zestawiono w tabeli 13.

Tabela 13. Wyniki z podskali kompetencje poznawcze

Płeć	Stopień gotowości szkolnej Podskala kompetencje poznawcze			Różnica wyników
	Zgodny z oczekiwanym Z	Niższy od oczekiwanego N	Wyniki badań	
(1)	(2)	(3)	(4)	(4-2)
dziewczynki	13-36	0-12	18,37	5,37
chłopcy	12-36	0-11	17,34	5,34

W podskali kompetencje poznawcze badana grupa dzieci, zarówno dziewczynki jak i chłopcy osiągnęła wyniki, które odpowiadają stopniu zgodnym z oczekiwanym. Policzono różnice wyników uzyskanych z badań i porównano z wynikami oczekiwanymi z dolnego progu przedziału stopnia zgodnego z oczekiwanym i uzyskano prawie identyczne wartości u chłopców i dziewczynek. Zatem wyniki w wymienionej podskali wśród badanej grupy dzieci mimo, że oscylują w połowie zgodnych z oczekiwanym mogą zadawać, biorąc pod uwagę termin przeprowadzenia badań. Należy sądzić, że konsekwentna praca nauczycieli przyczyni się do dalszego kształtowania kompetencji poznawczych.

3) Podskala – sprawność motoryczna

Przy ocenie gotowości dziecka do podjęcia nauki szkolnej nie można zaważać diagnozy tylko do umiejętności szkolnych czy kompetencji poznawczych, ważne są umiejętności społeczne, sprawność motoryczna, niekonfliktowość, samodzielność i aktywność społeczna, które w sumie dadzą pełny obraz rozwoju dziecka, jego umiejętności i zachowań (kompetencji). Ta wiedza jest niezbędna, by w przyszłości uniknąć ryzyka niepowodzeń dziecka w dalszej nauce. W tej podskali oceniane były następujące umiejętności dziecka: lubi zajęcia gimnastyczne i sportowe, sprawnie łapie i odrzuca piłkę, umie jeździć na rowerze, wspina się na drabinki, przechodzi po „równoważni”, lubi prace ręczne, buduje z drobnych klocków, lepi figurki z plasteliny (np. zwierzęta), prawidłowo trzyma ołówek. Policzone średnie wyniki punktowe z podskali sprawność motoryczna przedstawiono w tabeli 14.

Tabela 14. Wyniki z podskali sprawność motoryczna

Płeć	Stopień gotowości szkolnej Podskala sprawność motoryczna			Różnica wyników
	Zgodny z oczekiwanym Z	Niższy od oczekiwanego N	Wyniki badań	
(1)	(2)	(3)	(4)	(4-2)
dziewczynki	21-24	0-20	21,36	0,36
chłopcy	20-24	0-19	20,49	0,49

W podskali sprawność motoryczna, zarówno dziewczynki jak i chłopcy osiągnęli wyniki w stopniu zgodnym z oczekiwanym, co bardzo dobrze świadczy o ich rozwoju fizycznym i sprawności ruchowej, szczególnie o umiejętnościach kształtujących tzw. małą i dużą motorykę. Należy sądzić, że praca w przedszkolu przyczyni się do dalszego ich rozwoju i w szkole dzieci nie będą miały problemów z radzeniem z umiejętnościami w zakresie sprawności motorycznej. Warto podkreślić, że te umiejętności są naturalną konsekwencją rozwoju psychofizycznego dziecka, a prezentowane wyniki potwierdzają prawidłowy rozwój.

4) Podskala – samodzielność

Kolejne prezentowane wyniki dotyczą podskali samodzielność. W tej podskali przedstawiono szczegółowe umiejętności i zachowania dziecka, szczególnie związane z radzeniem sobie w sytuacjach trudnych. Oceniane szczegółowe umiejętności dziecka to: sprawnie się ubiera (wiąże sznurowadła, zapina guziki, suwaki), wytrwale podejmuje próby, nie zraża się niepowodzeniami, prosi osobę dorosłą o pomoc, wykazuje inicjatywę, wypróbowuje różne sposoby działania, naśladuje zachowania i prace innych dzieci, stara się przebywać blisko nauczyciela lub innej osoby dorosłej, jest zainteresowane wynikiem, stara się dokończyć prace, lubi dobrze wykonać swoje prace, poprawia je, potrafi zapamiętać i wykonać polecenie. Opracowane wyniki punktowe z podskali samodzielność przedstawiono w tabeli 15.

Tabela 15. Wyniki z podskali samodzielność

Płeć	Stopień gotowości szkolnej Podskala samodzielność			Różnica wyników
	Zgodny z oczekiwanym Z	Niższy od oczekiwanego N	Wyniki badań	
(1)	(2)	(3)	(4)	(4-2)
dziewczynki	23-36	0-22	26,11	3,11
chłopcy	17-36	0-16	23,64	6,64

W podskali samodzielność, wyniki jakie osiągnęły dzieci z badanej grupy zarówno dziewczynki jak i chłopcy są w stopniu zgodnym z oczekiwanym, co bardzo dobrze świadczy o stopniu rozwoju umiejętności w zakresie samodzielności. Wymienione wyniki są bardzo wysokie biorąc pod uwagę termin ich wykonania i świadczą o tym, że dzieci pracując pod kierunkiem nauczyciela są aktywne i uczą się radzić sobie w sytuacjach trudnych.

Te umiejętności są konieczne w udanym starciu w pokonywaniu trudności szkolnych. Na podstawie uzyskanych wyników, należy przypuszczać, że dzieci poradzą sobie z nowymi wyzwaniami w szkole. W tym miejscu warto zauważyć, że właśnie problem braku samodzielności u sześciolatków jako uczniów jest najczęściej podnoszony przez rodziców, którzy obawiają się, czy ich dzieci zdołają unieść trud organizacyjny i rytm pracy w szkole.

5) Podskala – niekonfliktowość

Kolejne prezentowane wyniki należą do podskali niekonfliktowość. W tej podskali znajdują się szczegółowe umiejętności i zachowania dziecka takie jak: pamięta o zasadach bezpiecznego zachowania w grupie, unika sytuacji konfliktowych, próbuje radzić sobie w pokojowy sposób, uwzględnia prawa innych, np. czeka na swoją kolej, sprząta zabawki i pomoce. Opracowane wyniki punktowe z podskali niekonfliktowość przedstawiono w tabeli 16.

Tabela 16. Wyniki z podskali niekonfliktowość

Płeć	Stopień gotowości szkolnej Podskala niekonfliktowość			Różnica wyników
	Zgodny z oczekiwanym Z	Niższy od oczekiwanego N	Wyniki badań	
(1)	(2)	(3)	(4)	(4-2)
dziewczynki	26-36	0-25	29,97	3,97
chłopcy	20-36	0-19	25,93	5,93

Odczytując z powyższej tabeli wyniki badań należy zauważyć ich wysoką wartość. Zarówno wyniki jakie uzyskały dziewczynki oraz chłopcy są wyższe o kilka punktów od dolnego progu.

Wyniki są zadawalające i należy sądzić, że dzieci nabywają kompetencje związane z niekonfliktowością poprzez różnego rodzaju sytuacje społeczne, poprzez zabawę i naukę oraz respektowanie zasad i norm współżycia w grupie rówieśniczej, które są ważne nie tylko w udanym starciu szkolnym ale i w przyszłym życiu.

6) Podskala – aktywność społeczna

Kolejne prezentowane wyniki należą do ostatniej podskali zwanej aktywnością społeczną. W tej podskali znajdują się szczegółowe umiejętności i zachowania dziecka, takie jak: zaprasza dzieci do rozmów i zabaw, mówi o ważnych dla siebie sprawach, jego próby nawiązywania kontaktu z dziećmi są rozumiane, pomaga innym dzieciom, próbuje pocieszyć kolegę, współodczuwa przeżycia innych dzieci, staje w obronie innych, okazuje radość z osiągniętego wyniku, często zadaje pytania, prosi o dodatkowe wyjaśnienia i informacje. Opracowane wyniki z podskali aktywność społeczna przedstawiono w tabeli 17.

Tabela 17. Wyniki z podskali aktywność społeczna

Płeć	Stopień gotowości szkolnej Podskala aktywność społeczna			Różnica wyników
	Zgodny z oczekiwanym Z	Niższy od oczekiwanego N	Wyniki badań	
(1)	(2)	(3)	(4)	(4-2)
dziewczyny	18-27	0-17	20,84	2,84
chłopcy	16-27	0-15	19,00	3,00

W podskali aktywność społeczna, zarówno dziewczynki jak i chłopcy osiągnęli wyniki w stopniu zgodnym z oczekiwanym, co bardzo dobrze świadczy o rozwoju dzieci w aspekcie umiejętności społecznych. Zarówno wyniki dziewczynek jak i chłopców są wyższe o kilka punktów od dolnej granicy przedziału punktów stopnia zgodnego z oczekiwanym. Uzyskane wysokie wyniki świadczą o tym, że rozwój dzieci w obszarze aktywności społecznej przebiega poprawnie. Dzieci są aktywne, wykonują zadania i potrafią pracować pod kierunkiem nauczyciela oraz zdobywają umiejętności społeczne. Te wymienione szczegółowe kompetencje dzieci są bardzo ważne podczas nauki w szkole podstawowej.

Podsumowanie

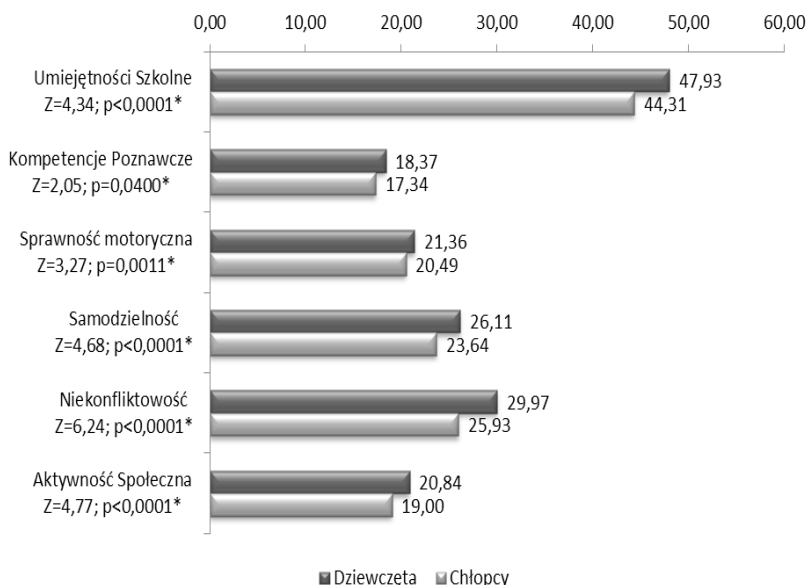
Podczas analizy wyników w wymienionych podskalach zauważono, że tylko w jednej podskali na sześć, badana grupa dzieci osiągnęła wynik w stopniu niższym od oczekiwanego, w pozostałych pięciu podskalach wyniki dzieci były w stopniu zgodnym z oczekiwanym. Te wyniki były niższe w podskali umiejętności szkolne. Biorąc pod uwagę założenia i cele wynikające z obowiązującej w edukacji przedszkolnej *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego* nabywanie i kształtowanie wymienionych w sześciu podskalach umiejętności jest raczej „preludium” w całościowym

procesie przygotowania dziecka do edukacji szkolnej. To właśnie w szkole te umiejętności będą w pełni kształtowane i rozwijane. Natomiast pozostałe analizowane w badaniu podskale dotyczące sprawności motorycznej, samodzielności, niekonfliktowości i aktywności społecznej dają obraz pełnego i właściwego rozwoju dzieci w tych obszarach. Można zatem przypuszczać, że zarówno poziom rozwoju psychofizycznego dzieci, stymulowany przez pracę w przedszkolu i oczywiście pracę środowiska rodzinnego, przyniesie oczekiwane efekty w aspekcie przygotowania dziecka do kolejnego etapu edukacyjnego jakim jest nauka w szkole.

4. Zbadanie istotności różnic za pomocą wybranych testów statystycznych

W kolejnym etapie opracowania statystycznego przeanalizowano wartości testu U Manna-Whitneya, osobno dla grupy dziewczynek i chłopców w celu uzyskania odpowiedzi, czy osiągnięte wyniki przez te grupy dzieci różnią się w sposób istotny. Na rycinie 1 zobrazowano poziom gotowości szkolnej badanych dzieci w poszczególnych podskalach w zależności od płci. Na osi rzędnych podano wartości testu U Manna-Whitneya i wartość współczynnika p . Podskale gotowości szkolnej, które różnią się istotnie statystycznie względem płci ($p < 0,05$) oznaczono gwiazdką.

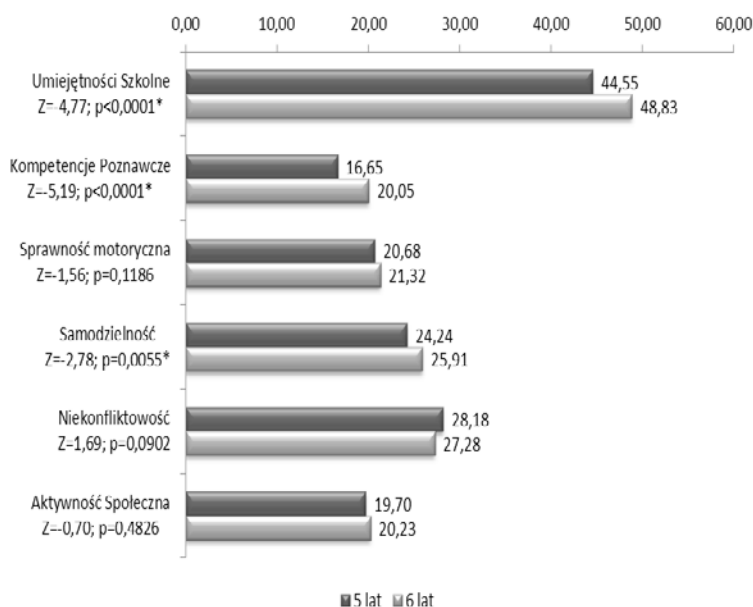
Analiza statystyczna wykazała istotne statystycznie różnice we wszystkich podskalach gotowości szkolnej. W każdym z analizowanych przypadków badane dziewczynki okazały się być lepiej przygotowane do rozpoczęcia nauki od swoich kolegów. Przytoczone wyniki badań mogłyby być potwierdzeniem dla popularnej tezy, jakoby rozwój emocjonalny dziewczynek w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym jest „szybszy” niż chłopców w tym samym wieku. Oczywiście jest to uproszczenie, gdyż na taki rozwój wpływ mają indywidualne czynniki. Niemniej jednak w badaniu gotowości szkolnej badanych dzieci, dziewczynki uzyskały wyższe wskaźniki punktowe we wszystkich badanych podskalach, szczególnie w takich jak: umiejętności szkolne, samodzielność i niekonfliktowość.

Ryc.1. Poziom gotowości szkolnej badanych dzieci z uwzględnieniem płci badanych

*istotne zróżnicowanie przy $p<0,05$

Z analizy danych zamieszczonych na rycinie 1 wynika, że w każdym przypadku stwierdzono istotne statystycznie zróżnicowanie, ponieważ wartość p w każdej podskali jest mniejsza od 0,05. Dodatkowo z wykresu można odczytać, że dziewczynki we wszystkich analizowanych umiejętnościach w poszczególnych podskalach osiągnęły wyższe wyniki od swoich kolegów.

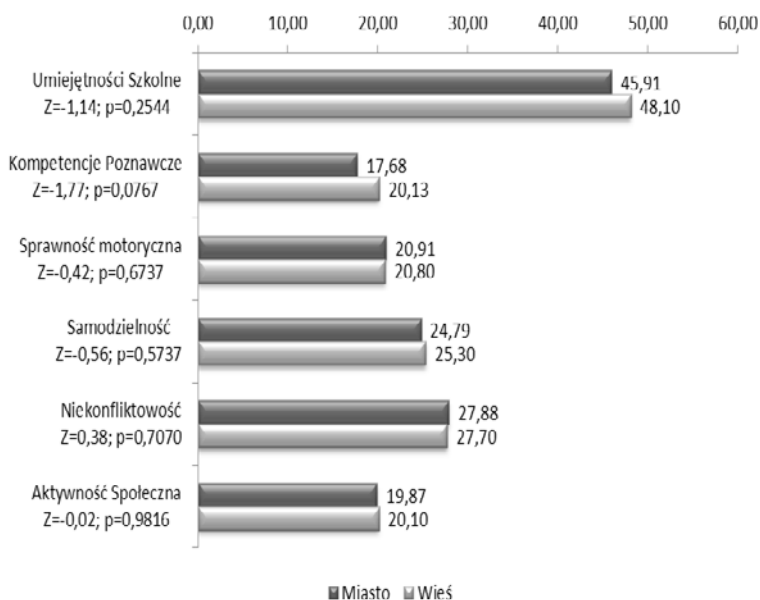
Kolejnym zamierzeniem opracowania statystycznego było porównanie wyników gotowości szkolnej dwóch grup dzieci różniących się wiekiem, czyli sześciolatków i pięciolatków. Analogicznie jak w opracowaniu powyżej policzono wartości testu U Manna-Whitneya osobno dla grupy pięciolatków i osobno dla sześciolatków. Na rycinie 2 zobrazowano poziom gotowości szkolnej badanych dzieci z uwzględnianiem wieku badanych, podano wartości testu U Manna-Whitneya i wartości współczynnika p . Podskale gotowości szkolnej, które różnią się istotnie statystycznie względem płci ($p<0,05$) oznaczono gwiazdką.

Ryc. 2. Poziom gotowości szkolnej badanych dzieci z uwzględnieniem wieku

*istotne zróżnicowanie przy $p < 0,05$

Przedstawione graficznie na rycinie 2 wyniki statystyczne wykazują, że w trzech podskalach występują istotne statystycznie różnice w zakresie umiejętności szkolnych, kompetencji poznawczych i samodzielności. Umiejętności sześciolatek były wyższe w porównaniu z pięciolatekami w stopniu dość znacznym. Nie ulega wątpliwości, że sześciolatki miały więcej czasu (uczęszczały dłużej o 1 rok do przedszkoli) na kształtowanie kompetencji niezbędnych do osiągania gotowości szkolnej. Wymienione podskale, w których stwierdzono istotne różnice są kluczowe w edukacji szkolnej. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na pozostałe 3 podskale, w których różnice nie są istotne statystycznie. Są to podskale: sprawność motoryczna i aktywność społeczna, gdzie sześciolatki osiągnęły nieznacznie wyższe wyniki w porównaniu z pięciolatekami. W jednej podskali: niekonfliktowość nieco wyższe wyniki osiągnęły pięciolatki w porównaniu z sześciolatekami.

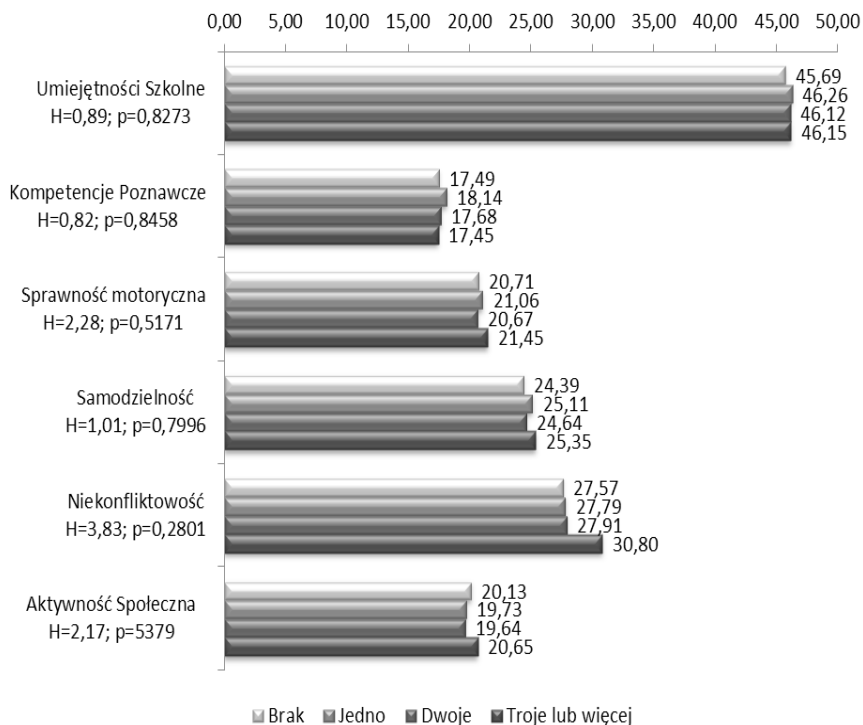
Kolejnym zamierzeniem opracowania statystycznego było zbadanie, czy miejsce zamieszkania dziecka może mieć wpływ na poziom gotowości szkolnej. W tym opracowaniu statystycznym porównano wyniki dwóch grup dzieci, do jednej grupy zaliczono dzieci mieszkające w mieście a do drugiej – mieszkające na wsi. Opracowane wyniki badań przedstawiono graficznie na rycinie 3.

Ryc. 3. Poziom gotowości szkolnej badanych dzieci z uwzględnieniem miejsca zamieszkania

*istotne różnicowanie przy $p<0,05$

Otrzymane wyniki nie budzą wątpliwości, we wszystkich podskalach nie stwierdzono istotnych różnic. Zatem należy sądzić, że miejsce zamieszkania dzieci nie ma wpływu na gotowość szkolną. Wydaje się, że większe znaczenie i wpływ na kształtowanie gotowości szkolnej ma środowisko rodzinne i społeczne dziecka niż samo miejsce zamieszkania.

Za pomocą testu Kruskala-Wallisa zbadano także różnice pomiędzy stopniem gotowości szkolnej badanej grupy dzieci a liczbą rodzeństwa. Ze względu na posiadanie rodzeństwa (zmienna zależna) wyróżniono następujące grupy badanych dzieci: jedna grupa - brak rodzeństwa, druga grupa - jedno rodzeństwo, trzecia grupa - dwoje rodzeństwa i czwarta grupa - troje i więcej. We wszystkich wymienionych grupach obserwacje były niezależne wobec siebie, co oznacza, że osoba badana w jednej grupie nie była w innej porównywanej grupie. Opracowane wyniki przedstawiono na rycinie 4.

Ryc. 4. Poziom gotowości szkolnej badanych dzieci z uwzględnieniem ilości posiadanego rodzeństwa

*istotne zróżnicowanie przy $p < 0,05$

We wszystkich podskalach gotowości szkolnej nie stwierdzono różnic istotnych statystycznie. Zatem należy sądzić, że liczba rodzeństwa w badanej grupie dzieci lub jej brak, nie ma wpływu na gotowość szkolną.

5. Analiza jakościowa wyników gotowości szkolnej

W tym podrozdziale zostaną zaprezentowane wyniki badań w odniesieniu do przedszkola, do którego dzieci uczęszczają. Ogółem przeprowadzono badania w 9 placówkach przedszkolnych z terenu miasta Biała Podlaska. Policzono średnie wyniki gotowości szkolnej w 6 podskalach z uwzględnieniem płci (dziewczynki i chłopcy) oraz wieku dzieci (5. i 6-latki), w tym także dokonano zestawień ogólnych wyników w odniesieniu do danej placówki. Do celów przydatnych analizie statystycznej wprowadzono numeryzację przedszkoli od 1 do 9, także po to, aby nie sugerować rankingu placówek.

wiek przedszkolnych na terenie miasta. Pełne nazwy przedszkoli znajdują się w dokumentacji autorów pracy, a wyniki z badań zostały udostępnione poszczególnym placówkom. Zestawienie szczegółowych wyników badań dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 1 prezentuje tabela 18.

Tabela 18. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 1

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społecz.
dziewczynki	5 lat	49,00	18,20	21,07	24,93	29,27	21,13
	6 lat	52,14	18,71	22,57	32,29	35,29	22,71
	średnia	50,57	18,36	21,55	27,27	31,18	21,64
chłopcy	5 lat	41,38	14,23	20,32	23,88	24,64	18,48
	6 lat	44,84	17,00	21,85	27,46	28,23	19,00
	średnia	43,66	16,05	20,84	25,11	25,87	18,66
dzieci 5 letnie		46,40	17,45	20,60	24,28	26,38	19,48
dzieci 6 letnie		45,15	15,80	22,10	29,15	30,70	20,30
średnia		45,98	16,90	21,10	25,90	27,82	19,75

Na podstawie analizy wyników zamieszczonych w tabeli 18 należy wskazać, że najwyższe wyniki we wszystkich sześciu podskalach osiągnęły dziewczynki w wieku 6 lat. Porównując je z wynikami chłopców z tej samej grupy wiekowej dostrzegamy przewagę wyników na korzyść dziewczynek. Odnosząc się do wyników jakie uzyskały dzieci pięcioletnie, zarówno dziewczynki, jak i chłopcy należy stwierdzić, że są zdecydowanie niższe w porównaniu z wynikami dzieci w wieku 6 lat. Odnosząc wyniki, jakie uzyskały dziewczynki w wieku 6 lat do stopnia gotowości szkolnej należy stwierdzić, że uzyskały stopień zgodny z oczekiwanym we wszystkich podskalach, co dobrze świadczy o ich prawidłowym rozwoju i kształtowaniu kompetencji w zakresie gotowości szkolnej. Wyniki gotowości szkolnej chłopców w wieku 6 lat, w podskali umiejętności szkolne są nieznacznie niższe od stopnia zgodnego z oczekiwanym, a w pozostałych pięciu podskalach spełniają kryteria punktów stopnia zgodnego z oczekiwanym. Wyniki dzieci z grupy pięcioletków w podskali umiejętności szkolne jeszcze nie są w stopniu zgodnym z oczekiwanym, a w pozostałych są w stopniu zgodnym z oczekiwanym. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że wyniki przeprowadzonej diagnozy zostały udostępnione wymienionej placówce przedszkolnej, w której nauczyciele podejmą działania edukacyjno-wychowawcze wspierające rozwój oczekiwanych kompetencji dzieci w aspekcie gotowości szkolnej.

Kolejno prezentowane są wyniki dzieci z Przedszkola nr 2, których szczegółowe zestawienie zawarte jest w tabeli 19.

Tabela 19. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 2

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Sprawność motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społeczna
dziewczynki	5 lat	46,20	16,20	20,60	24,20	29,20	18,20
	6 lat	49,08	18,50	21,83	25,42	31,17	21,50
	średnia	48,24	17,82	21,47	25,06	30,59	20,53
chłopcy	5 lat	47,17	20,67	18,50	21,17	24,33	19,33
	6 lat	51,00	21,30	21,80	27,47	30,10	20,70
	średnia	49,56	21,06	20,56	25,06	27,94	20,19
dzieci 5 letnie		49,95	19,77	21,82	26,32	30,68	21,14
dzieci 6 letnie		46,73	18,64	19,45	22,55	26,55	18,82
średnia		48,88	19,39	21,03	25,06	29,30	20,36

Analizując wyniki zamieszczone w powyższej tabeli warto zauważyć wysokie wyniki, jakie uzyskały dzieci z grupy wiekowej sześciolatek, które są wyższe we wszystkich podskalach w porównaniu z pięciolatekami. Na podstawie analizy wyników można stwierdzić, że chłopcy w wieku 6 lat osiągnęli gotowość szkolną we wszystkich podskalach. Analizując wyniki uzyskane przez dziewczynki z tej samej grupy wiekowej widzimy, że jedynie w podskali umiejętności szkolne wyniki są w stopniu niższym od oczekiwanego. Nawiązując do wyników dzieci z grupy pięciolatek należy stwierdzić, że chłopcy w wieku 5 lat osiągnęli gotowość szkolną w pięciu podskalach, jedynie wyniki z podskali sprawność motoryczna są w stopniu niższym od oczekiwanego. Odnosząc się do wyników jakie uzyskały dziewczynki z tej samej grupy wiekowej dostrzegamy, że w dwóch podskalach nie osiągnęły gotowości szkolnej, są to umiejętności szkolne i sprawność motoryczna. Wyniki zostaną udostępnione placówce przedszkolnej. Będą pomocne nauczycielom w planowaniu dalszej pracy z dziećmi, szczególnie w aspekcie umiejętności szkolnych w grupie dziewczynek.

Wyniki dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 3 zamieszczono w tabeli 20.

Tabela 20. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 3

Zmienna		Umiejęt- szkolne	Komp. poznaw- cze	Spraw. Motor.	Samodz.	Niekon- flikto- wość	Aktyw. społ.
dziewczynki	5 lat	40,95	13,35	20,10	22,75	27,10	17,10
	6 lat	46,75	18,17	19,75	25,33	27,50	18,92
	średnia	43,13	15,16	19,97	23,72	27,25	17,78
chłopcy	5 lat	39,11	12,72	19,28	21,00	26,67	16,28
	6 lat	47,75	19,17	22,00	26,08	28,75	19,33
	średnia	42,57	15,30	20,37	23,03	27,50	17,50
dzieci 5 letnie		40,08	13,05	19,71	21,92	26,89	16,71
dzieci 6 letnie		47,25	18,67	20,88	25,71	28,13	19,13
średnia		42,85	15,23	20,16	23,39	27,37	17,65

Obserwując wyniki, jakie uzyskały dzieci z tego przedszkola, przedstawione w tabeli 20, zauważa się wyróżniające wyniki chłopców z grupy wiekowej 6-latków. Ich wyniki są najwyższe w porównaniu z dziewczynkami w wieku 6 lat i pozostałą grupą dzieci w wieku 5 lat we wszystkich sześciu podskalach. Odnosząc wyniki punktowe do stopnia gotowości szkolnej należy stwierdzić, że odpowiadają one stopniu zgodnemu z oczekiwanym. Z kolei wyniki dziewczynek z tej samej grupy wiekowej, czyli 6 lat, są bardzo zróżnicowane. W podskalach umiejętności szkolne i sprawność motoryczna nie są w stopniu zgodnym z oczekiwanym. W pozostałych czterech podskalach są w stopniu zgodnym z oczekiwanym. Zatem warto zastanowić się dlaczego wyniki dziewczynek 6-letnich w wymienionych dwóch podskalach, są w stopniu niższym od oczekiwanego. Zdiagnozowanie czynników utrudniających będzie pomocne w podjęciu działań wspierających kształtowanie gotowości szkolnej. Analizując wyniki w grupie dzieci 5-letnich dostrzegamy pewne analogie do wyników sześciolatków. Otóż w dwóch podskalach umiejętności szkolne i sprawność motoryczna wyniki nie są w stopniu zgodnym z oczekiwanym zarówno u dziewczynek jak i chłopców. W podskalach: kompetencje poznawcze, samodzielność i niekonfliktowość wyniki dziewczynek i chłopców mieszczą się w przedziale wyników stopnia zgodnego z oczekiwanym. Jedynie w podskali aktywność społeczna widoczne jest dość duże zróżnicowanie w grupie wiekowej pięciolatków, otóż wyniki dziewczynek nie są zgodne z oczekiwanymi. Jak zauważamy, wyniki dzieci z wymienionego przedszkola we wszystkich podskalach wykazują duże zróżnicowanie zarówno ze względu na wiek, jak i płeć. Udostępnione wyniki badań placówki przedszkolnej będą pomocne zarówno nauczycie-

lom, jak i rodzicom w ukierunkowaniu czynności edukacyjno-wychowawczych związanych z rozwijaniem kompetencji u dzieci uczęszczających do tego przedszkola.

Wyniki dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 4 zamieszczono w tabeli 21.

Tabela 21. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 4

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społ.
dziewczynki	5 lat	35,13	15,07	20,20	23,20	30,27	17,53
	6 lat	50,40	21,33	21,47	24,60	28,80	20,87
	średnia	42,77	18,20	20,83	23,90	29,53	19,20
chłopcy	5 lat	42,00	15,94	19,82	24,76	29,65	19,12
	6 lat	44,59	19,76	18,29	21,24	21,47	17,06
	średnia	43,29	17,85	19,06	23,00	25,56	18,09
dzieci 5 letnie		38,78	15,53	20,00	24,03	29,94	18,38
dzieci 6 letnie		47,31	20,50	19,78	22,81	24,91	18,84
średnia		43,05	18,02	19,89	23,42	27,42	18,61

Analizując wyniki dzieci z Przedszkola nr 4 przedstawione w tabeli 21 należy zwrócić uwagę na wyniki, które osiągnęły dziewczynki w wieku 6 lat. Są one najwyższe w pięciu podskalach zarówno w grupie 6-latków, jak i 5-latków. Tylko w jednej podskali samodzielności chłopcy z grupy 5-latków osiągnęli wynik najwyższy, zarówno w grupie pięcioletków, jak i sześciolatek. Dziewczynki i chłopcy z grupy 6-latków we wszystkich podskalach, oprócz skali umiejętności szkolne osiągnęli wyniki, które odpowiadają wynikom w stopniu zgodnym z oczekiwanym, co dobrze prognozuje na przyszłość w kontekście podjęcia nauki szkolnej. Natomiast wyniki z podskali umiejętności szkolne dzieci z tej samej grupy wiekowej (6 lat) są na granicy progu stopnia zgodnego z oczekiwanym. Biorąc pod uwagę fakt, że są to wyniki diagnozy początkowej należy przypuszczać, że będą wyższe podczas diagnozy końcowej. Odnosnie wyników dzieci z grupy 5-latków, zarówno dziewczynki jak i chłopcy, w skali umiejętności szkolne, osiągnęli niskie wyniki, które nie odpowiadają stopniu zgodnym z oczekiwanym. Biorąc pod uwagę zestawienie szczegółowych umiejętności dzieci w wymienionej podskali należy podjąć działania wspomagające rozwój ich kompetencji, szczególnie z tych obszarów, które mają istotne znaczenie

w gotowości szkolnej. W pozostałych pięciu podskalach wyniki są w stopniu zgodnym z oczekiwanym.

Wyniki dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 5 zamieszczono w tabeli 22.

Tabela 22. Poziom gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 5

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społecz.
dziewczynki	5 lat	47,78	17,72	22,22	28,78	34,56	22,00
	6 lat	53,00	22,00	22,43	25,29	27,71	23,00
	średnia	49,24	18,92	22,28	27,80	32,64	22,28
chłopcy	5 lat	41,31	14,25	20,19	24,63	29,19	18,31
	6 lat	42,59	16,29	21,59	21,88	22,65	19,35
	średnia	41,97	15,30	20,91	23,21	25,82	18,85
dzieci 5 letnie		44,74	16,09	21,26	26,82	32,03	20,26
dzieci 6 letnie		45,63	17,96	21,83	22,88	24,13	20,42
średnia		45,10	16,86	21,50	25,19	28,76	20,33

Obserwując przedstawione w tabeli 22 wyniki dzieci z Przedszkola nr 5 należy stwierdzić, że dziewczynki w wieku 6 lat wyróżniają się pozytywnie. Ich wyniki są najwyższe we wszystkich podskalach, zarówno w odniesieniu do wyników jakie uzyskali chłopcy z tej samej grupy wiekowej, jak i wyników dzieci z grupy pięcioletków. W związku z powyższym, można stwierdzić, że dziewczynki z tego przedszkola w wieku 6 lat już osiągnęły gotowość szkolną. Natomiast ich koledzy z tej samej grupy wiekowej nie osiągnęli gotowości we wszystkich podskalach. Tą jedną podskalą w której chłopcy osiągnęli wynik w stopniu niższym od oczekiwanego jest podskala umiejętności szkolnych, której średnia wartość wyniosła 42,59 pkt. Dla porównania średnia wartość w tej podskali u dziewczynek 6-letnich wyniosła 53,00 pkt.

Różnica punktów wynosi 10,41 na korzyść dziewczynek. Z kolei wyniki dzieci z grupy 5-latków zarówno u dziewczynek jak i chłopców z podskali umiejętności szkolne są niskie i należy je przypisać do stopnia niższego od oczekiwanego. W pozostałych 5 podskalach umiejętności dzieci oceniono wysoko, znajdują się one w stopniu zgodnym z oczekiwanym. Warto zauważyć, że w dwóch podskalach: samodzielności i niekonfliktowości wyniki pięcioletków są nawet wyższe od sześciolatek.

Wyniki dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 6 zamieszczono w tabeli 23.

Tabela 23. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 6

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społecz.
dziewczynki	5 lat	48,28	14,00	22,61	26,78	29,28	19,94
	6 lat	51,00	20,50	21,75	26,50	29,25	22,00
	średnia	48,77	15,18	22,45	26,73	29,27	20,32
chłopcy	5 lat	40,35	13,25	21,90	21,75	26,20	17,40
	6 lat	49,83	22,00	22,17	26,33	26,17	23,33
	średnia	42,54	15,27	21,96	22,81	26,19	18,77
dzieci 5 letnie		44,11	13,61	22,24	24,13	27,66	18,61
dzieci 6 letnie		50,30	21,40	22,00	26,40	27,40	22,80
średnia		45,40	15,23	22,19	24,60	27,60	19,48

Obserwując wyniki dzieci z Przedszkola nr 6 przedstawione w tabeli 23 należy zauważyć, że najwyższe wyniki osiągnęły dzieci w wieku 6 lat. Ich poziom gotowości szkolnej we wszystkich podskalach jest w stopniu zgodnym z oczekiwanym. Można powiedzieć na podstawie przedstawionych wyników, że zarówno dziewczynki jak i chłopcy są już gotowi do podjęcia nauki w szkole. Analogicznie analizując wyniki dzieci z grupy 5-latków zauważamy, że w podskali umiejętności szkolne dzieci nie osiągnęły wyników w stopniu zgodnym z oczekiwanym. W pozostałych podskalach wyniki są w stopniu zgodnym z oczekiwanym, chociaż w niektórych na granicy progu. Będą one zapewne przedmiotem dalszej analizy ze strony nauczycieli z tego przedszkola. Chodzi o to, aby czas jaki pozostał do końca roku szkolnego wykorzystać efektywnie na kształtowanie kluczowych umiejętności dzieci w osiągnięciu gotowości szkolnej.

Wyniki dzieci z Przedszkola nr 7 zamieszczono w tabeli 24.

Tabela 24. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 7

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społecz.
dziewczynki	5 lat	43,38	17,00	18,77	24,38	30,85	23,08
	6 lat	54,00	22,33	23,33	28,67	27,33	25,00
	średnia	45,38	18,00	19,63	25,19	30,19	23,44
chłopcy	5 lat	43,83	16,17	19,83	24,00	26,67	20,33
	6 lat	46,50	19,25	20,50	23,50	28,25	21,75
	średnia	44,90	17,40	20,10	23,80	27,30	20,90

dzieci 5 letnie	43,53	16,74	19,11	24,26	29,53	22,21
dzieci 6 letnie	49,71	20,57	21,71	25,71	27,86	23,14
średnia	45,19	17,77	19,81	24,65	29,08	22,46

Wyniki dzieci 6-letnich z wymienionego przedszkola, zarówno dziewczynek jak i chłopców są wysokie i z pewnością można stwierdzić, że osiągnęły one poziom gotowości szkolnej we wszystkich podskalach. Należy zauważyć, że wyniki dziewczynek z tej grupy wiekowej są wyższe w porównaniu z wynikami chłopców w pięciu podskalach, tylko w jednej podskali niekonfliktowości chłopcy osiągnęli wyższe wyniki w porównaniu z dziewczynkami. Jeżeli chodzi o dzieci z grupy 5-latków, to nie we wszystkich podskalach osiągnęły one gotowość szkolną. Wyniki z podskali umiejętności szkolne i sprawności motorycznej u pięcioletków są niskie. Należy je zakwalifikować do stopnia niższego od oczekiwanego, dotyczy to zarówno chłopców, jak i dziewczynek. W pozostałych czterech podskalach wyniki wszystkich pięcioletków są w stopniu zgodnym z oczekiwanym.

Wyniki dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 8 zamieszczono w tabeli 25.

Tabela 25. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola nr 8

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonfliktowość	Aktyw. społeczna
dziewczynki	5 lat	48,32	16,63	21,53	26,05	29,53	21,53
	6 lat	58,50	22,36	22,93	31,29	32,50	22,93
	średnia	52,64	19,06	22,12	28,27	30,79	22,12
chłopcy	5 lat	44,29	15,64	18,93	23,57	25,79	19,07
	6 lat	53,57	23,29	21,14	25,00	26,43	20,86
	średnia	47,38	18,19	19,67	24,05	26,00	19,67
dzieci 5 letnie		46,61	16,21	20,42	25,00	27,94	20,48
dzieci 6 letnie		56,86	22,67	22,33	29,19	30,48	22,24
średnia		50,59	18,72	21,17	26,63	28,93	21,17

Wyniki dzieci 6-letnich, zarówno dziewczynek jak i chłopców są wysokie i z pewnością można stwierdzić, że osiągnęły one poziom gotowości szkolnej we wszystkich podskalach. Na uwagę zasługuje wysoki wynik dziewczynek (58,50) w podskali umiejętności szkolne, który jest wyższy o 4,93 od wyniku chłopców z tej samej grupy wiekowej. Wyniki pięcioletków są niższe w porównaniu z wynikami sześciolatków we wszystkich podskalach. Dziewczynki w wieku 5 lat osiągnęły wyniki w stopniu zgodnym

z oczekiwanym we wszystkich podskalach oprócz podskali umiejętności szkolne, w której wynik jest w stopniu niższym od oczekiwanego. Wyniki chłopców z tej samej grupy wiekowej są niższe od dziewczynek i w dwóch podskalach: umiejętności szkolne i sprawności motorycznej są w stopniu niższym od oczekiwanego.

Udostępnione wyniki dzieci tej placówki przedszkolnej na pewno przyczynią się do podjęcia ukierunkowanych działań ze strony nauczycieli w celu doskonalenia umiejętności i zachowań dzieci w zakresie gotowości szkolnej.

Wyniki dzieci uczęszczających do Przedszkola nr 9 zestawiono w tabeli 26.

Tabela 26. Stopień gotowości szkolnej dzieci z Przedszkola 9

Zmienna		Umiejęt. szkolne	Komp. poznawcze	Spraw. motor.	Samodz.	Niekonflikto-wość	Aktyw. społecz.
dziewczyny	5 lat	49,41	22,18	21,09	25,27	28,77	22,27
	6 lat	58,00	30,67	24,00	33,00	31,17	20,17
	średnia	51,25	24,00	21,71	26,93	29,29	21,82
chłopcy	5 lat	45,22	20,22	20,22	21,11	23,30	20,63
	6 lat	50,56	23,78	22,00	29,67	24,56	19,44
	średnia	46,56	21,11	20,67	23,25	23,61	20,33
dzieci 5 letnie		47,10	21,10	20,61	22,98	25,76	21,37
dzieci 6 letnie		53,53	26,53	22,80	31,00	27,20	19,73
średnia		48,61	22,38	21,13	24,86	26,09	20,98

Wyniki jakie uzyskały dzieci 6-letnie zarówno dziewczynki jak i chłopcy są wysokie i z pewnością można stwierdzić, że badana grupa dzieci już osiągnęła gotowość szkolną we wszystkich podskalach. Przewaga wyników we wszystkich podskalach jest widoczna szczególnie w grupie dziewczynek, są one wyższe we wszystkich podskalach w porównaniu z wynikami chłopców w tym samym wieku. Analiza wyników pięciolatków wykazała, że są one niższe w porównaniu z wynikami sześciolatków we wszystkich podskalach. Odnosząc je do stopnia gotowości szkolnej należy stwierdzić, że chłopcy z grupy pięciolatków we wszystkich podskalach osiągnęli wyniki w stopniu zgodnym z oczekiwanym. Wyniki dziewczynek z tej samej grupy wiekowej tylko w jednej podskali, umiejętności szkolne, są w stopniu niższym od oczekiwanego, przy czym znajdują się one blisko dolnego progu.

Podsumowanie

Z analizy zaprezentowanych danych wynika, że nie można generalizować i rozpatrywać gotowości szkolnej jedynie w kontekście wieku dziecka, czy czasu gdy „dojrzeć” ono do nauki w szkole. Okazuje się bowiem, że w badanych podskalach w zależności od potencjałów psychorozwojowych badanych dzieci, osiągnięcie gotowości szkolnej nie jest jednoznacznie zderminowane ani z płcią dziecka ani jego wiekiem. Na podstawie uzyskanych wyników zaobserwowano, że w niektórych przedszkolach badane dzieci osiągnęły bardzo zadawalający poziom w wybranych podskalach już w grupie pięcioletków. Natomiast w innych przedszkolach, nawet u sześciolatków zaobserwowano niski poziom gotowości szkolnej w niektórych podskalach.

Podobnie, w sposób zróżnicowany przedstawiają się wyniki badań w kontekście płci dzieci. Np. w badaniu grupy pięcioletków i sześciolatków okazało się, że dziewczynki osiągnęły lepsze wyniki niż chłopcy prawie we wszystkich podskalach gotowości szkolnej. Taki wynik badania w rozkładzie na poszczególne przedszkola absolutnie się nie potwierdził. Wydaje się zatem, że w procesie diagnozowania i oceniania stopnia (poziomu) gotowości szkolnej dziecka w wieku przedszkolnym należy zachować daleko idący indywidualizm i unikać generalizacji.

Dobrze się stało, że w przedszkolach prowadzone są indywidualne obserwacje dziecka, które poza wymogami formalno - prawnymi są ważnym elementem wsparcia rodziny dziecka w procesie przygotowania do nauki w szkole. Na podstawie przeprowadzonej analizy wyników w wybranych placówkach przedszkolnych zaobserwowano dość znaczące zróżnicowanie, ale nie rangowano wyników przedszkoli po to, żeby uniknąć tworzenia tzw. listy rankingowej w środowisku miejskim, w którym prowadzono badania. Zakładamy, że udostępnione przedszkolom wyniki badań będą pomocne i zostaną wykorzystane w pracy edukacyjno-wychowawczej z dziećmi w szeroko rozumianym obszarze gotowości szkolnej, zarówno przez nauczycieli jak i rodziców.

Zakończenie

Głównym zamierzeniem opracowania niniejszej publikacji było przedstawienie, zarówno od strony teoretycznej jak i empirycznej, zagadnienia gotowości szkolnej. W części teoretycznej opisano gotowość szkolną w szeroko rozumianym kontekście rozwoju dziecka, odnosząc się do poszczególnych sfer rozwojowych dziecka i ich wpływu na kształtowanie gotowości. Podkreślono wagę przedszkoli jako środowiska społeczno-wychowawczego we wspomaganiu dziecka w procesie osiągania gotowości szkolnej. Podkreślono rolę nauczycieli, do których należy przeprowadzanie diagnozy gotowości szkolnej. W części badawczej opisano założenia metodologiczne, przedstawiono wyniki badań i zależności statystyczne.

Przeprowadzone badania w wybranych przedszkolach na podstawie obserwacji nauczycielskich zwane diagnozą przedszkolną i ich opracowania dały obraz gotowości szkolnej w badanej grupie dzieci oraz wskazówki do dalszej pracy nie tylko nauczycielom ale i rodzicom. To w dużej mierze wyniki końcowej diagnozy przedszkolnej są efektem szeroko rozumianej pracy edukacyjno-wychowawczej prowadzonej w przedszkolu. Wyniki przeprowadzonych badań diagnostycznych i własne obserwacje pedagogiczne implikują konkluzje, które przedstawiamy w zakończeniu monografii.

Warto pamiętać, że ocena gotowości szkolnej dziecka jest procesem o wiele bardziej skomplikowanym niż jedynie przeprowadzenie badania diagnostycznego. Nauczyciel w przedszkolu dokonuje codziennie obserwacji dziecka zarówno w sytuacji swobodnej zabawy, kontaktów dziecka z rówieśnikami, jego aktywności na zajęciach, czy podczas spędzania czasu wolnego na placu zabaw. Bardzo ważne jest by nauczyciel dokonywał takiej oceny obiektywnie, w sposób zgodny ze znajomością psychologii rozwojowej, profesjonalnie, a także miał odwagę na przedstawienie pełnej oceny rodzicowi, który patrząc na rozwój własnego dziecka kieruje się czasami tzw. „ślepą miłością” i dostrzega jedynie pozytywne elementy tego rozwoju. Opinia nauczyciela o tym, czy dziecko osiąga gotowość szkolną jest bardzo ważna mimo, że ostatecznie to rodzic podejmie decyzję co do tempa edukacji szkolnej własnego dziecka. Taka opinia ma wymiar profesjonalnej diagnozy, której w żadnej mierze nie powinno się lekceważyć.

Przeprowadzone na potrzeby tej pracy badania w zakresie gotowości szkolnej dzieci pięcioletnich i sześciolletnich w wybranych przedszkolach publicznych i w jednym niepublicznym miały głównie walor informacyjno-badawczy, dały także wskazówki co do dalszej pracy z dzieckiem. Dla dziecka w wieku przedszkolnym każdy miesiąc to czas na jego rozwój intelektualny i fizyczny. Termin i czas przeprowadzenia badań nie został wybrany przy-

padkowo. Porównanie wyników diagnozy dokonanej w tej pracy z ostatecznymi wynikami badań, które przeprowadzają nauczyciele w przedszkolach mogą być kapitalną informacją zwrotną zarówno w aspekcie tempa rozwoju psychofizycznego dzieci, jak również skuteczności pracy przedszkola w realizacji *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego*. Mimo że Ministerstwo cofnęło obowiązek szkolny dla dzieci sześciolletnich, warto podkreślić, co wynika z przeprowadzonych badań, że tempo i rozwój dzieci w tym przedziale wiekowym jest zbliżone z oczekiwaniami wykształconego i nowoczesnego społeczeństwa.

Doceniając wagę edukacyjną przedszkola, trzeba mieć jednak świadomość, że nie wszystkie problemy i trudności w przygotowaniu dziecka do edukacji w szkole uda się rozwiązać w przedszkolu. Niebagatelną rolę pełni w tym względzie rodzina dziecka. Rodzice sześciolatków bardzo często niepokoją się o losy pociech w szkole, ale to właśnie rodzice będący na co dzień bardzo blisko dziecka najlepiej znają jego potrzeby i możliwości. Ocena stanu gotowości szkolnej dziecka dokonana w przedszkolu w połączeniu z obserwacją dziecka przez rodziców, dają najlepszą gwarancję wspólnie zaplanowanej ścieżki edukacyjnej dziecka oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia, zarówno psychologicznego jak i edukacyjnego, gdy taka potrzeba zaistnieje. Wsparcie wiedzy rodziców w tym względzie było także jednym z celów tej publikacji. Okres przedszkolny i szkolny to ważny czas dla rozwoju zdolności dziecka. Przedszkole i szkoła zauważa, wspiera i rozwija te zdolności. Jednak, w praktyce najważniejsze wsparcie dla dziecka stanowi rodzicielska miłość i akceptacja oraz bliski kontakt rodziców z dzieckiem.

W *Podstawie programowej wychowania przedszkolnego* określono oczekiwane umiejętności dziecka, które kończy przedszkole i rozpoczyna naukę w szkole. Oczekuje się zatem, że takie dziecko posiada umiejętności w zakresie czynności samoobsługowych, radzi sobie w codziennych sytuacjach, rozumie, że trzeba dbać o swoje zdrowie. Dziecko jest gotowe do nauki w szkole gdy posiada umiejętność porozumiewania się, umie zadawać pytania i słuchać odpowiedzi, jest wytrwałe w realizowaniu zadań oraz umie odnaleźć się w nowych sytuacjach, często trudnych i stresujących. W zakresie tych oczekiwań wobec dziecka rozpoczynającego naukę w szkole rodzi się podstawowe pytanie, na które w opracowaniu podjęto próbę odpowiedzi, tj. czy dziecko jest gotowe do podjęcia nauki w I klasie szkoły podstawowej oraz czy wiek dziecka determinuje osiągnięcie tej gotowości. Wiadomo, że nie wszystkie dzieci sześciolletnie są gotowe do nauki w szkole, a nawet niektóre siedmiolatki nie osiągają wyżej wymienionych umiejętności, a zatem przed pięciolatkami stoi jeszcze trudniejsze zadanie. W takich przypadkach trudne i poważne zadania stoją przed nauczycielami zarówno w przedszkolu jak i w pierwszej klasie szkoły podstawowej. Indy-

widualizacja pracy z dziećmi, stosownie do rozpoznanych potrzeb i możliwości staje się koniecznym elementem pracy dydaktyczno-wychowawczej każdego nauczyciela. Dziecko w szkole bez względu na wiek, musi mieć zapewnione wsparcie i pomoc w przypadku trudności wynikających z faktu rozpoczęcia nauki i przyjęcia nowej roli społecznej - ucznia. Jak radzą sobie przedszkola z tymi zadaniami i jaki jest stan gotowości dziecka do edukacji szkolnej to fundamentalne pytanie, które postawiono w opracowaniu i na które uzyskano poprzez badanie odpowiedź.

Przyjęta w pracy hipoteza główna zakładała, że dzieci pięcioletnie jak i sześciolatnie w roku poprzedzającym podjęcie nauki osiągną gotowość szkolną w stopniu zadawalającym. W celu zbadania tej gotowości wyodrębniono sześć podskal takich jak: umiejętności szkolne, kompetencje poznawcze, sprawność motoryczna, samodzielność, niekonfliktowość i aktywność społeczna. Z punktu widzenia osiągnięcia przez dziecko gotowości szkolnej umiejętności szkolne wydają się mieć charakter kluczowy. W badanej grupie dzieci, zarówno wśród dziewczynek jak i chłopców, ta umiejętność okazała się, wprawdzie nieznacznie ale jednak niższa od oczekiwanej. Jednakże, jak wspomniano wcześniej, badanie było przeprowadzone pół roku przed ostateczną diagnozą, która będzie przeprowadzona w przedszkolach w kwietniu i w tym obszarze zapewne nastąpi wyraźna poprawa.

W pracy przyjęto także założenie, że stopień gotowości szkolnej wśród badanych dzieci pięcioletnich i sześciolatków nie będzie na tym samym poziomie. Przyjęte założenie badawcze zostało w trakcie badań w pełni potwierdzone. Zarówno umiejętności szkolne jak również kompetencje poznawcze i samodzielność sześciolatków w stopniu znacznym okazały się wyższe niż u pięcioletników. Zebrane i zaprezentowane wyniki badań mogą dostarczyć argumentów przeciwnikom obniżenia wieku szkolnego. Przeciwnicy wcześniejszej edukacji szkolnej, już od początku reformy szkolnej twierdzili, że sześciolatek będzie musiał wypełniać w szkole takie same obowiązki i zadania jak jego o rok starszy kolega. Szkoła dla sześciolatka może okazać się wstrząsem nie tylko ze względu na wymagania edukacyjne ale i szeroko rozumiany proces adaptacji do życia społecznego w szkole.

Kolejnym założeniem przyjętym w badaniu była hipoteza zakładająca, że na stopień gotowości szkolnej może mieć wpływ płeć dziecka, rodzeństwo oraz miejsce zamieszkania. Okazało się, że płeć dziecka w niektórych podskalach ma widoczny wpływ na osiągnięcie stopnia gotowości szkolnej. W badanej grupie dzieci dziewczynki uzyskały wyższe wskaźniki punktowe w podskalach takich jak: umiejętności szkolne, samodzielność i niekonfliktowość. Jednocześnie z przeprowadzonej analizy wynika, że zarówno miejsce zamieszkania dziecka jak też liczba rodzeństwa nie jest czynnikiem istotnie determinującym stopień gotowości szkolnej.

Dokonana w pracy analiza literatury z zakresu diagnozy gotowości szkolnej oraz wyniki badań własnych pozwalają na następujące konkluzje końcowe:

- przedszkole jest koniecznym dla rozwoju dziecka środowiskiem społeczno-wychowawczym, w którym ono nabywa umiejętności i wiedzę;
- diagnoza dotycząca poziomu gotowości szkolnej prowadzona przez nauczyciela w przedszkolach jest wyjątkowo ważna w procesie wytyczania dalszej ścieżki edukacyjnej dziecka. Znaczenie tej diagnozy ma walor nie tylko poznawczy ale i dyrektywny zarówno dla nauczycieli i rodziców;
- wśród badanych dzieci, zarówno pięcioletnich jak i sześciioletnich, w aspekcie osiągania przez nie oczekiwanego poziomu gotowości szkolnej trzeba wyraźnie zauważyć, że dzieci są samodzielne, sprawne motorycznie, dobrze radzą sobie w sytuacjach społecznych, a więc osiągają gotowość w tych obszarach, w których rodzice upatrują ewentualnych niepowodzeń dziecka w warunkach szkolnych. Warto natomiast zastanowić się dlaczego zarówno wśród pięciolatków, jak i sześciolatków nie w pełni zadawalający jest poziom związany z umiejętnościami szkolnymi.

Można mieć nadzieję, że niniejsza praca zarówno jej część teoretyczna jak i empiryczna, przyczyni się do pogłębienia pedagogicznej refleksji nad gotowością szkolną w szeroko rozumianym kontekście rozwoju dziecka nie tylko z punktu widzenia studentów, nauczycieli przedszkoli, pedagogów ale i rodziców.

Bibliografia

- Birch A., *Psychologia rozwojowa w zarysie. Od niemowlęstwa do dorosłości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Brejnak W., *Wybrane problemy dojrzałości szkolnej*, „Życie Szkoły”, 2009, [R] 64, Nr 5, s.48.
- Brejnak W., *Czy twój przedszkolak dojrzał do nauki?*, Wydawnictwo PZWL, Warszawa 2006.
- Brzezińska A.I., *Współczesne ujęcie gotowości szkolnej. O pomyślny start ucznia*, „Biuletyn Informacyjny PTD”, 2002, nr 23.
- Brzezińska A.I., *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
- Chermet-Carroy S., *Zrozum rysunki dziecka, czyli jak interpretować rysunki małych dzieci*, Wydawnictwo „Ravi”, Łódź 2005.
- Ćwiok B., Dusińska M., Grabowska A., Paczkowska M., *Dojrzałość szkolna dziecka sześciolatniego*, [odczyt 09.11.2013] <http://www.zoliborz.org.pl/data/other/6-latki.pdf>.
- Dmochowska M., Dunin-Wąsowicz M., *Wychowanie w rodzinie i w przedszkolu*, WSiP, Warszawa 1978.
- Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań*, Wydawnictwo Stachurski, Kielce 2001.
- Frydrychowicz A. i in., *Skala gotowości szkolnej*, Wydawnictwo Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2006.
- Gnitecki J., *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Zielona Góra 1993.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., *Dziecięca matematyka Diagnozowanie dziecięcej kompetencji*, WSiP, Warszawa, 1998.
- Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E., *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej. Jak prowadzić obserwację dzieci, interpretować wyniki i formułować wnioski*, Wydawnictwo Bliżej Przedszkola, Kraków 2011.
- Guziuk M., *Przedmiot badań*, w: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. IV, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2006, s.1016.
- Harwas-Napierała B., Tremapała J. (red.), *Wiedza z psychologii rozwoju człowieka w praktyce społecznej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2012.

- Hornowski B., *Badania nad rozwojem psychicznym dzieci i młodzieży na podstawie rysunku postaci ludzkiej*, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970.
- Hornowski B., *Analiza psychologiczna skali J.C. Ravena*, PWN, Warszawa 1970.
- Hurlock E. B., *Rozwój dziecka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1985.
- Janiszewska B., *Co z tą dojrzałością szkolną?- problemy związane ze zmianami w organizacji edukacji wczesnoszkolnej*, „Meritum”, 2009, nr 1, s.33-37.
- Jarosz E., *Wybrane obszary diagnozowania pedagogicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001.
- Jaszczyżyn E., *Oczekiwania sześciolatków i ich rodziców w stosunku do szkoły a realia realizacji obowiązku szkolnego*, Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 2010.
- Jaszczyżyn E., *Dziecko w szkole. Przygotowanie szkoły- przygotowanie do szkoły*, w: I. Adamek, Z. Zbróg (red.), *Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, Wydawnictwo „Libron”, Kraków 2011, s.145.
- Jaszczyżyn E., Dąbrowska J., *Psychological and Pedagogical Assistance to Children in Public Kindergartens and I-III Classes of Primary School in the Light of Polish Legal Regulations*, „Journal of Preschool and Elementary School Education” 2/2012.
- Kalbarczyk A., *Najważniejsze lata, czyli jak rozumieć rysunki małych dzieci*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007.
- Kamiński A., *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, „Studia Pedagogiczne”, t. XIX, Wrocław 1980.
- Kielar-Turska M., *Wczesne dzieciństwo*, w: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika Przedszkolna, Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2010.
- Klim-Klimaszewska A., *Testing the children's school readiness in Poland*, in: Ch. A. Shoniregun, G. A. Akmayeva (eds.), CICE-2012 Proceedings, Canada International Conference on Education, June 18-21 2012, University of Guelph, Ontario, Canada, Published by Infonomics Society, Guelph 2012.
- Klim-Klimaszewska A., *The Scale of Children's School Readiness in Poland*, „Literacy Information and Computer Education Journal” (LICEJ), Volume 4, Issue 1, March 2013, Infonomics Society, England-Ireland.

- Klim-Klimaszewska A., *Praca z dzieckiem ryzyka dysleksji i dysgrafii na zajęciach terapeutycznych w przedszkolu*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2015.
- Kopik A.(red.), *Sześciolatki w Polsce. Raport 2006.Diagnoza badanych sfer rozwoju*, Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., Kielce 2007, s.9.
- Kozak A., *Dojrzałość szkolna*, „Wychowawca” 2008, nr 7/8, s.14.
- Koźniewska E., *Diagnoza przedszkolna*, „Dyrektor Szkoły”, 2009, nr 8, s.9-20.
- Koźniewska E., Matuszewski A., Zwierzyńska E., *Skala gotowości edukacyjnej pięcioletków (SGE-5)*,Wydawnictwo ORE, Warszawa 2010.
- Krasowicz-Kupis G., *Rozwój i ocena umiejętności czytania dzieci sześciolletnich*, w: M. Pawlina (red.), *Badanie gotowości szkolnej sześciolatków*, Wydawnictwo Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2006.
- Krasowicz-Kupis G., *Rozwój i ocena umiejętności czytania dzieci sześciolletnich*, Materiały metodyczne dla nauczycieli EFS, Warszawa, 2006, nr 5, s.2.
- Krasowicz-Kupis G., Wiejak K., Gruszczyńska K., *Katalog metod diagnozy rozwoju poznawczego dziecka na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, tom I, Wydawnictwo IBE, Warszawa 2015.
- Łada-Grodzicka A., Bełczewska E. i in., *ABC Program wychowania przedszkolnego XXI wieku*, WSiP, Warszawa 2000.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007.
- Łukaszewska A., Michalska J., Szczepkowska B., *Diagnoza przedszkolna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2011.
- Matejczuk J., *Rozwój dziecka, wiek przedszkolny*, w: A. I. Brzezińska (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, Seria I, T.2, Wydawnictwo IBE, Warszawa 2014.
- Michalczyk P., *O gotowości dziecka do czytania i pisania*, „Wychowanie w Przedszkolu”,1986, nr 7-8, s. 434-435.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1987.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.
- Pilch T. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I., Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.

- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.
- Pomykało W. (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1996.
- Popek S., *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1988.
- Przetacznik-Gierowska M., Makiełło-Jarża G., *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, WSiP, Warszawa 1992.
- Przetacznik-Gierowska M., Włodarski Z., *Psychologia wychowawcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Rembowski J., *Postawy uczuciowe dzieci wobec dorosłych członków rodziny*, w: M. Ziemska (red.), *Rodzina i dziecko*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1980.
- Santrock J.W., *Adolescence: An Introduction*, Publisher: McGraw-Hill Higher, 1981.
- Sillamy N., *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Książnica, Warszawa 2002.
- Skorny Z., *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, WSiP, Warszawa 1984.
- Skowrońska A., *Dojrzałość szkolna*, „Życie Szkoły”, 2007, Nr 7, s.8.
- Spionek H., *Rozwój i wychowanie małego dziecka*, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 1967.
- Tokarska E., Kopala J., *Kalendarz przedszkolaka- Diagnoza przedszkolna. Poradnik nauczyciela*, WSiP, Warszawa 2012.
- Tokarska E., Kopala J., *Zanim będę uczniem. Program wychowania przedszkolnego*, Wydawnictwo, Edukacja Polska, Warszawa 2009.
- Wilgocka-Okoń B., *Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Wilgocka-Okoń B., *Dojrzałość szkolna czy dojrzałość szkoły – dylematy progu szkolnego*, w: D. Klus-Stańska, M. Suświłło (red.), *Dylematy Wczesnej Edukacji*, WSiP, Olsztyn 1998.
- Wołoszynowa L., *Rozwój i wychowanie dzieci w młodszym wieku szkolnym*, WSiP, Warszawa 1967.
- Żebrowska M., *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1986.
- Żechowska B., *Obserwacja w badaniach pedagogicznych- niektóre kontrowersje*, w: B. Żechowska (red.), *Z metodologicznych i empirycznych problemów pedagogiki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1990.

Akty prawne

- *Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. ze zmianami wynikającymi z ustawy z 19 marca 2009 r.*, Dz. U. Nr 56, poz.458.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*, opublikowane 18 czerwca 2014 r., Dz. U. z 2014 r., poz.803, zał.1.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno - pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*, opublikowane 7 maja 2013 r., Dz. U. 2013 r., poz. 532.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno – pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych*, opublikowane 13 lutego 2013 r., Dz. U. 2013, poz. 199.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych*, opublikowane 7 czerwca 2010 r., Dz. U. Nr 97, poz.624.
- *Zarządzenie nr 190/14 PREZYDENTA MIASTA BIAŁA PODLASKA z dnia 29 października 2014 r. w sprawie przyjęcia informacji o stanie realizacji zadań oświatowych Miasta Biała Podlaska w roku szkolnym 2013/2014.*

Inne źródła

- *Dobry start, Fundacja Rozwoju Dzieci im. Komeńskiego*, Informator MEN, 2008.
- *Czy Twoje dziecko jest gotowe do szkoły? Informator dla rodziców 5- i 6-latków*, <http://www.zs2sulejowek.pl/plikiwww3/gotowosc.pdf> z dn. 16.11.2013r.

Dr Stanisława Nazaruk jest nauczycielem akademickim Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, wykładowcą na kierunku pedagogika. Doświadczenie zawodowe i zainteresowania naukowe związane są z dziedziną pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej z ukierunkowaniem na poznawanie rozwoju dziecka. Posiada wieloletnie doświadczenie w koordynowaniu studiów podyplomowych z zakresu kwalifikacji pedagogicznych, wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Opracowała programy edukacyjne sfinansowane ze środków EFS skierowane do nauczycieli, którzy chcieli podjąć pracę w placówkach przedszkolnych lub w szkole podstawowej. Jest autorką kilkunastu artykułów z pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Prowadzi opiekę nad praktykami pedagogicznymi studentów kierunku Pedagogika. Jest członkiem Polskiego Komitetu Światowej Organizacji Wychowania Przedszkolnego – OMEP.

Dr Joanna Marchel jest nauczycielem akademickim Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, wykładowcą na kierunku pedagogika. Posiada wieloletnie doświadczenie zawodowe w zarządzaniu oświatą, pełniła funkcję Kuratora Oświaty i Naczelnika Wydziału Edukacji. Prowadzi także zajęcia na studiach podyplomowych z zakresu edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz kwalifikacji pedagogicznych. Zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych z zarządzaniem oświatą i polityką oświatową.

Należy stwierdzić, że materiał recenzowanego opracowania stanowi istotny krok w kierunku doskonalenia działań pedagogicznych nauczycieli wychowania przedszkolnego. Publikacja wpisuje się w ważny w obecnych czasach nurt rozważań o jakości edukacji dzieci w wieku przedszkolnym i warta jest szerokiego upowszechnienia oraz przekazania instytucjom zajmującym się na co dzień edukacją dzieci w wieku przedszkolnym.

Z recenzji prof. nadzw. dr hab. Anny Klim-Klimaszewskiej

Treść monografii uznaję za przydatną dla poszerzenia wiedzy na temat prowadzonych przez polskich pedagogów diagnoz dzieci pięcio- i sześćioletnich. Moim zdaniem działania autorek m.in. poszerzyły obszar, w którym polscy pedagodzy monitorują stan gotowości szkolnej dzieci, które objął obowiązek szkolny. Dostarczyły też cennej wiedzy o dzieciach zainteresowanym instytucjom: przedszkolom, nauczycielom i rodzicom.

Z recenzji dr hab. Elżbiety Jaszczyżyn, prof. UwB

ISBN 978-83-64881-17-6